

POLITICI PUBLICE PENTRU ROMI

Mariea Ionescu, Simona Maria Stănescu

2014

Raport de evaluare a programelor naționale finanțate de Uniunea Europeană pentru incluziunea romilor

Jointly for our common future

Joint Technical Secretariat
Gellértégy utca 36-32 H-1016 Budapest
Tel: +36-1-224-3100; +36-1-224-3154 • Fax: +36-1-224-3129
e-mail: jts@southeast-europe.net • www.southeast-europe.net

Volumul a fost elaborat în cadrul proiectului „Programe eficiente pentru integrarea /incluziunea romilor în Europa de Sud Est”, axa prioritară: „Dezvoltarea sinergiilor transnaționale pentru susținerea zonelor de creștere durabilă” finanțat de Comisia Europeană prin programul transnațional Europa de Sud-Est.

Autorii mulțumesc pentru comentarii și sugestii:

D-nei Nora TELLER, Serviciul Ungar Maltez de Caritate, Ungaria

DI. Laszló Maltai MORAVCSIK, Serviciul Ungar Maltez de Caritate, Ungaria

Experților tematici din țările proiectului PAIRS: Albania, Bulgaria, Italia, Serbia și Ungaria

Conținutul acestui raport nu reprezintă poziția oficială a Serviciului Ungar Maltez de Caritate sau al Agenției Naționale pentru Romi, Guvernul României

Mariea Ionescu,

Simona Maria Stănescu

POLITICI PUBLICE PENTRU ROMI

Coordonator al colecției
ȘTIINTE PSIHO-SOCIALE: Mihaela Tomiță

Copyright © 2014, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IONESCU, MARIEA

Politici publice pentru romi / Mariea Ionescu,

Simona Maria Stănescu. - București : Pro Universitaria,

2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-26-0021-1

I. Stănescu, Simona Maria

323.1(=214.58)(498)

36(=214.58)(498)

DESPRE AUTORI

Mariea IONESCU este jurist și doctor în sociologie. Mariea lucrează ca consilier în cadrul Agenției Naționale pentru Romi. Mariea are o experiență vastă în administrație publică, managementul instituțiilor și al organizațiilor neguvernamentale, dezvoltare comunitară, managementul proiectelor, drepturile omului, politici publice naționale și europene.

Din 1992 și până în 2000 a lucrat în cadrul unor organizații neguvernamentale, ca militantă pentru drepturilor omului. Este membru fondator al Fundației Agenția de Dezvoltare Comunitara „Împreună”. A participat la elaborarea Ordonanței 137/ 2000 privind prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare, adoptată prin Legea nr. 48/ 2002. A fost expert delegat de minoritatea romilor pentru elaborarea Strategiei Guvernului de îmbunătățire a situației romilor, adoptată prin HG nr. 430/2001 și a avut o contribuție valoroasă la dezvoltarea politicilor publice pentru minoritatea romilor din România.

Maria a coordonat Biroul pentru victimele deportării în Transnistria, a fost consultant al Asociației pentru Drepturile Omului (APADO) Brașov. Este membră în board-ul Fundației Soros, în board-ul Asociației ACCEPT. Alte organizații cu care a colaborat: Asociația Ecumenică a Bisericilor din România – AIDRom, Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii RROMANI CRISS, Aven Amente, Partida Romilor, Comunitatea Etniei Romilor din România, Salavați Copii, CRCR, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală Cluj-Napoca, European Roma Rights Center – Budapesta, Co-Operating Dutch Funds – Olanda, Spolu International Olanda etc.

În perioada 2001-2005, în calitate de funcționar public în cadrul Oficiului Național pentru Romi (OPR), șef al Unității de Implementare a Programelor PHARE a coordonat implementarea programelor alocate minorității romilor, a monitorizat și a evaluat activitatea asistențelor tehnice. Odată cu înființarea Agenției Naționale pentru Romi (ANR) a fost numită

președinte, cu rang de secretar de stat (2005-2007). În prezent este funcționar public, consilier în cadrul ANR.

Maria este coordonator și autor a numeroase cărți, studii și articole care au ca subiect procesele de dezvoltare comunitară, dezvoltare socială, accesul romilor pe piața muncii și incluziunea romilor. A participat în echipele de elaborare a diferitelor rapoarte referitoare la situația romilor din România, la relațiile romilor cu autoritățile și instituțiile publice, relațiile romilor cu poliția cazurile de violență dintre romi și populația majoritară sau situația femeilor.

A primit premii pentru recunoașterea meritelor profesionale din partea Alianței Civice a Romilor din România (în 2005), ANR (în 2007). VIP i-a acordat în 2005 premiul special pentru organizarea spectacolului „Sangre Ardiente”, inițiat de Liza Panait și regizat de Beatrice Rancea. În 2007 a primit premiul oferit de VIP și Revista Amfiteatru pentru lupta împotriva discriminării. În 2010 i-a fost acordată diploma de excelență din partea Asociației pentru Dezvoltare și Promovare Socio-Economică Catalactica.

Simona Maria STĂNESCU este cercetător științific II în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română. Simona este sociolog și a urmat stagii de pregătire la nivel de master și doctorat în Suedia și Danemarca. Simona are un doctorat în sociologie acordat de Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Univesitatea București cu o teză privind provocările actuale ale statul bunăstării.

Simona este redactor șef al Revistei on-line Inovație Socială (<http://www.inovatiасociala.ro/>) coordonată de Institutul de Cercetare a Calității Vieții.

Simona a coordonat echipe naționale și internaționale de cercetare interdisciplinară. Principalele domenii de interes științific includ: statul bunăstării, construcție socială în domeniul social, politica socială, drepturile omului, grupurile vulnerabile, procesul de aderare la Uniunea Europeană și economia socială.

Printre volumele coordonate meționăm selectiv: Aderarea României la Uniunea Europeană: impactul asupra statului bunăstării românesc (coordonator 2004); Enciclopedia Dezvoltării Sociale (co-coordonator 2007); Politici de incluziune socială în perioada de criză economică (co-

coordonator 2010); Raport de cercetare a economiei sociale în România din perspectivă europeană comparată (coordonator 2010); Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi. Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi din România (co-coordonator 2010); Solidaritatea, o nouă sursă de putere economică : Bune practici din economia socială (co-coordonator 2011); Profit pentru oameni – raport de deschidere în cadrul proiectului Modelul Economiei Sociale în România (coordonator 2012); O piață inclusivă a muncii în mediul rural: sărăcia, excluziunea socială și oportunitățile de muncă în rândul tinerilor din mediul rura (co-coordonator 2012); Modele de întreprinderi sociale pentru persoane de etnie romă (coordonator 2013); Raport de recomandări al economiei sociale: România 2013 (coordonator 2013), Statul bunăstării între supraviețuire, reformă și integrare europeană (2013) și Demand and Supply of Social Economy - Two Development Regions of Romania (co-coordonator 2013).

CUPRINS

DESPRE AUTORI	5
LISTA FIGURILOR ȘI GRAFICELOR.....	12
LISTA TABELELOR.....	13
LISTA ABREVIERILOR.....	15
Partea I. RAPORT DE EVALUARE A PROGRAMELOR NAȚIONALE FINANȚATE DE UNIUNEA EUROPEANĂ DESTINATE INCLUZIUNII ROMILOR DIN ROMÂNIA Mariea IONESCU	17
INTRODUCERE	19
Obiectivul analizei.....	19
Metodologie de cercetare.....	19
Situația romilor din România.....	23
CAPITOLUL I. POLITICILE PUBLICE ADRESATE ROMILOR	27
1.1. Politici naționale pentru minoritatea romilor. Abordarea focalizată..	27
1.2. Politici naționale adresate minorității romilor. Abordarea integratoare.....	32
1.3. Surse financiare alocate politicilor publice pentru romii din România.....	43
CAPITOLUL II. STAKEHOLDERS INTERESAȚI DE COOPERAREA INSTITUȚIONALĂ	53
2.1. Mecanismul de implementare, cooperare, monitorizarea și evaluarea politicilor de incluziune a romilor din România.....	54
2.2. Rolul organizațiilor neguvernamentale	55
CAPITOLUL III. CE RĂMÂNE DE FĂCUT? PROVOCĂRI	57

CAPITOLUL IV. CONCLUZII	59
4.1. Politicile publice destinate romilor	59
4.2. Finanțările acordate politicilor publice pentru romi	60
4.3. Programul de incluziune socială	61
4.4. Sustenabilitatea programelor și proiectelor finanțate	62
CAPITOLUL V. RECOMANDĂRI	64
5.1. Formarea unor rețele de cooperare internă și externă	64
5.2. Abordare explicită.....	64
5.3. Strategia Europa 2020	65
5.4. Fondul Social European	65
5.5. Alocarea explicită a fondurilor destinate incluziunii minorității romilor	65
BIBLIOGRAFIE	66
ANEXE	71
Anexa 1. Estimări ale numărului romilor din România	71
Anexa 2. Piramida vârstelor la populația de romi.....	72
Anexa 3. Distribuția romilor pe mediile de reședință	73
Anexa 4. Mecanismul de cooperare instituțională pentru implementarea, monitorizarea și evaluarea politicilor de incluziune a romilor din România. Stacheholders..... 	76
Partea II. RAPORT COMPARATIV ASUPRA PROGRAMELOR DE FINANȚARE PENTRU MINORITATEA ROMĂ: SUCESE ȘI EȘECURI: ALBANIA, BULGARIA, ITALIA, ROMÂNIA, SERBIA ȘI UNGARIA Simona Maria STĂNESCU	77
INTRODUCERE	79
CAPITOLUL I. MINORITATEA ROMĂ ÎN ȚĂRILE ANALIZATE	80
1.1. Recunoașterea romilor ca minoritate.....	80

1.2. Câți romi?.....	81
1.3. Experiența discriminării ca apartenență la minoritatea romă.....	84
1.4. Alte provocări comune.....	85
CAPITOLUL II. REGLEMENTĂRI CU IMPACT ASUPRA INCLUZIUNII ACTIVE A MINORITĂȚII ROME	87
2.1. Reglementări internaționale	87
2.2. Cadrul instituțional.....	91
2.3. Puncte slabe și puncte tari.....	95
CAPITOLUL III. PROGRAME DE FINANȚARE PENTRU INCLUZIUNEA ACTIVĂ A MINORITĂȚII ROME.....	98
3.1. Educație: elemente cheie și decalaje identificate	99
3.2. Ocuparea forței de muncă: elemente cheie și decalaje identificate...	101
3.3. Sănătate: elemente cheie și decalaje identificate.....	103
3.4. Locuire: elemente cheie și decalaje identificate	104
3.5. Cerințe structurale și finanțare: elemente cheie și decalaje identificate	106
CAPITOLUL IV. LECȚII ÎNVĂȚATE DE LA ȚĂRILE SUD EST EUROPENE ANALIZATE.....	107
4.1. Succese și eșecuri: Albania	107
4.2. Succese și eșecuri: Bulgaria.....	108
4.3. Succese și eșecuri: Ungaria	108
4.4. Succese și eșecuri: Italia.....	109
4.5. Succese și eșecuri: România.....	110
4.6. Succese și eșecuri: Serbia.....	110
CAPITOLUL V. REFORMAREA PROGRAMELOR VIITOARE	112
BIBLIOGRAFIE.....	114

LISTA FIGURILOR ȘI GRAFICELOR

Figura 1. Politicile naționale și europene în care a fost inclusă și minoritatea romilor. Abordări, perioade.....	28
Grafic 1. Sume totale alocate politicilor publice pentru romi	44
Grafic 2. Principalele domenii finanțate în perioada 1997-2012	44
Grafic 3. Sursa investițiilor alocate politicilor publice pentru romi.(Euro), perioada 1997-2012	45
Grafic 4. Contribuții naționale. Sume destinate politicilor publice pentru romi. 1997-2012 (Euro).....	46
Grafic 5. Fondurile nerambursabile PHARE. Perioada 1998-2006.....	47
Grafic 6. Fonduri nerambursabile. FSE/POS/D Romania.....	48

LISTA TABELELOR

Tabel 1. Design-ul programului de incluziune sociala	50
Tabel 2. Minoritatea romă în cifre.....	81
Tabel 3. Primele trei domenii de discriminare în Bulgaria, România și Ungaria	84
Tabel 4. Declarații și convenții ale Organizației Națiunilor Unite.....	88
Tabel 5. Strategii Naționale de Incluziune a Romilor în țările analizate.	91
Tabel 6. Privire de ansamblu asupra principalilor actori instituționali cheie responsabili pentru implementarea Strategiei Naționale pentru Incluziunea Romilor.....	92
Tabel 7. Administrație publică implicată în programe de integrare a romilor / de incluziune	93
Tabel 8. Fonduri internaționale pentru incluziunea romilor	98
Tabel 9. Fondurile Uniunii Europene pentru incluziunea romilor.....	99
Tabel 10. Abordare comparată în educație: elemente cheie.....	100
Tabel 11. Abordare comparată în educație: decalaje identificate.....	100
Tabel 12. Abordare comparată în ocuparea forței de muncă: elemente cheie	101
Tabel 13. Abordare comparată în ocuparea forței de muncă: decalaje identificate	102
Tabel 14. Abordare comparată în sănătate: elemente cheie.....	103
Tabel 15. Abordare comparată în sănătate: decalaje identificate	104
Tabel 16. Abordare comparată în locuire: elemente cheie.....	105
Tabel 17. Abordare comparată în locuire: decalaje identificate.....	105

Tabel 18. Abordare comparată în cerințe structurale și finanțare: elemente cheie 106

Tabel 19. Abordare comparată în cerințe structurale și finanțare: decalaje identificate 106

LISTA ABREVIERILOR

ANR	Agenția Națională pentru Romi
AL	Albania
APL	Autoritatea publică locală
AT	Asistență tehnică
BG	Bulgaria
BIRD	Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (<i>International Bank for Reconstruction and Development</i>)
CE	Comisia Europeană
FSE	Fondul Social European
HG	Hotărâre de Guvern
HU	Ungaria
IT	Italia
ONG	Organizație non-guvernamentală
PAIRS	Programe eficiente pentru integrarea / incluziunea activă a Romilor în Europa de Sud-Est
PIB	Produsul Intern Brut
POS/DRU	Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane
RPL	Recensământul Populației și Locuințelor
RO	România
RS	Serbia (Republica Serbia)
SNIR	Strategii Naționale pentru Incluziunea Romilor
UE	Uniunea Europeană
UN	Națiunile Unite (United Nations)
UNDP	Programe de Dezvoltare ale Națiunilor Unite (<i>United Nations Development Programme</i>)
UNICEF	Fondul pentru Copii al Națiunilor Unite (<i>United Nations Children's Fund</i>)
VMG	Venit Minim Garantat

**Partea I. RAPORT DE EVALUARE
A PROGRAMELOR NAȚIONALE FINANȚATE
DE UNIUNEA EUROPEANĂ DESTINATE
INCLUZIUNII ROMILOR DIN ROMÂNIA**

Mariea IONESCU

INTRODUCERE

Raportul de evaluare a programelor naționale și a finanțărilor pentru incluziunii romilor din România destinate integrării/incluziunii minorității romilor este un obiectiv al proiectului „*Programe eficiente pentru integrarea activă/incluziunea romilor în Europa de Sud Est.*” Axa prioritară: Dezvoltarea sinergiilor transnaționale pentru susținerea zonelor de creștere durabilă, finanțat de Comisia Europeană (CE) prin programul de cooperare transnațională Europa de Sud Est, implementat de 18 parteneri din 8 țări: Albania, Bulgaria, Italia, România, Ungaria, Ucraina, Slovacia, Serbia, Slovacia. Partenerii din România sunt Agenția Națională pentru Romi (ANR) și Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”.

Obiectivul analizei

Obiectivul analizei este de a identifica și a analiza succesele și eșecurile politicilor publice din țările partenere, în vederea identificării punctelor tari și slabe, de a analiza cadrele de finanțare ale proiectelor destinate incluziunii sociale a romilor, precum și de a formula recomandări actorilor sociali interesați de la nivel european și național în vederea îmbunătățirii programărilor financiare și a strategiilor naționale.

Metodologie de cercetare

Metodologia propusă s-a bazat pe utilizarea în principal a două metode de cercetare.

Pentru prima parte: analiza de birou a unor documente oficiale relevante din perspectiva temei de cercetare. Pe lângă datele pe care ANR le deține, inclusiv date administrative și de arhivă care au fost fructificate în acest raport și care contribuie la reducerea costurilor destinate cercetării în cadrul proiectului, au fost colectate date suplimentare. Acesta se referă la politicile publice cu impact asupra minorității romilor din România, strategii europene și naționale, acte legislative primare și secundare, documente

programatice adoptate la nivel național, articole internaționale și naționale de specialitate, alte analize, studii și rapoarte de cercetare. Analiza secundară a unor date statistice oficiale sau care provin din diverse cercetări realizate asupra implementării unor proiecte în comunitățile de romi.

Pentru partea a doua: din punct de vedere metodologic, raportul se bazează pe analiza de birou a informațiilor furnizate de experții tematici în rapoartele naționale din proiectul PAIRS. Complementar au fost utilizate rapoarte comparative internaționale, rapoarte publice naționale și pe analiza secundară a următoarelor baze internaționale de date:

- • 2009 Sondajul Uniunii Europene asupra Minorității și Discriminării (EU-MIDIS) coordonat de Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale;
- 2011 Sondajul populației Roma și non-roma¹ coordonat de Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD);
- 2011 Sondajul regional Roma² coordonat de PNUD, Banca Mondială și Comisia Europeană (CE).

O versiune preliminară a prezentului raport a fost validată în cadrul unei conferințe organizată în Sofia la mijlocul lunii iunie 2013.

Metode și tehnici de cercetare

După etapele de documentare și colectare a informațiilor, pentru structurarea raportului s-au folosit indicatori sociali care au exercitat o influență asupra procesului de incluziune a minorității romilor. Pornind de la premisa că **intervenția statului**, care are mecanisme și resurse proprii, prin **proces planificate** în timp, poate determina integrarea/incluziunea ³ socio

¹ Bulgaria, Franța, Grecia, Italia, Polonia, Portugalia, Republica Cehă, România, Slovacia, Spania și Ungaria

² Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Moldova, Republica Cehă, România, Serbia, Slovacia, Ungaria și FRY Macedonia

³ Comisia Europeană definește incluziunea socială ca fiind un proces prin care se asigură că persoanele confruntate cu riscul sărăciei și excluziunii dobândesc oportunitățile și resursele necesare pentru a participa pe deplin la viața economică, socială și culturală și că se bucură de un standard de viață și bunăstare considerat normal în societatea în care trăiesc. Asigură participarea sporită a acestor persoane la luarea deciziilor care le afectează viața, precum și

economică și culturală a romilor, am selectat și inclus în analiză două tipuri de organizații: instituții ale administrației publice la nivel central și organizații neguvernamentale care au dezvoltat sau acordă sprijin pentru implementarea unor proiecte în comunitățile de romi. Am identificat politicile publice de la nivel național: strategii, programe, proiecte, abordarea aleasă (*targeting versus mainstreaming*), tipul proceselor (participativ versus tradițional) de punere în aplicare a acestora, mecanismele de cooperare înființate, inclusiv cele financiare⁴.

În etapa de analiza a documentelor sociale am cercetat și prelucrat:

- documente oficiale elaborate de Guvern,
- documente din arhiva ANR⁵,
- documente de pe site-urile unor instituții publice,
- rapoarte ale unor proiecte de asistență tehnică (AT) care au sprijinit implementarea programelor de care a beneficiat ANR și Ministerul Educației Naționale (MEN) ,
- cercetări anterioare relevante.

Analiză de conținut include o evaluare a rezultatelor aplicării politicilor publice și a fondurilor alocate acestora. Din prelucrarea informațiilor și interpretarea datelor centralizate și analizate, rezultând acest raport.

Structura lucrării

Analiza este structurată pe patru capitole corespunzătoare documentelor specifice proiectului PAIR. Pentru capitolul I. În capitolul I au fost identificate politicile publice și actorii cheie relevanți (*stakeholders*) care au ca obiectiv integrarea/incluziunea minorității romilor în perioada de referință⁶

accesul lor la drepturile fundamentale. Sursa: The European Commission, Joint report by the Commission and the Council on Social Inclusion, 2003.

⁴ Am inclus în analiză doar programele care s-au desfășurat în baza semnării unor Memorandum-uri de finanțare, Acorduri sau împrumuturi între Guvernul României și diverși stakeholders .

⁵ Documente elaborate de ANR în perioada de pre aderare și post aderare a României la UE, arhiva financiară.

⁶ Analiza începe cu anul 1997, anul înființării în România a Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale și continuă până în anul 2009, anul finalizării ultimului program de pre aderare și continuă cu începerea aplicării programelor post aderare.(2009-2011)

și oportunitățile financiare exploatate la nivel național de către stakeholders identificați (inclusiv ANR). Conform Hotărârii de înființare nr.1703/2006, ANR are funcție de reprezentare a intereselor romilor în plan național. În capitolul II au fost identificați și stakeholders mecanismului de coordonare, implementare și monitorizare a politicilor publice pentru romi. În capitolul III au fost evaluate rezultatele oportunităților exploatate de stakeholders identificați și lecțiile învățate care au scopul de a pregăti procesul de elaborare a politicilor publice naționale și a reglementărilor europene pentru perioada 2014-2020. Capitolul IV cuprinde concluziile și recomandările generale.

Partea a doua a raportului de cercetare conține cinci capitole. Primul capitol abordează problemele de recunoaștere a minorității romie în țările analizate. Al doilea capitol este dedicat politicilor publice: cadrul instituțional și reglementări cu privire la minoritatea roma. Al treilea capitol trece în revistă programele (inter)naționale de finanțare pentru romi în fiecare dintre țările proiectului PAIRS. Capitolul identifică elementele cheie și discrepanțele pentru educație, ocupare, sănătate, locuire și cerințe structurale. Capitolul patru evidențiază lecțiile învățate din perspectiva succeselor cât și a eșecurilor în țările proiectului PAIRS. Capitolul final propune o serie de recomandări în vederea îmbunătățirii programelor viitoare.

Limitele cercetării

Analiza și cercetarea situației romilor din România a suscitat un interes crescut în ultimii ani. Din acest motiv, multitudinea studiilor, cercetărilor, rapoartelor internaționale și naționale privind romii din România dar și varietatea metodologiilor de cercetare utilizate creează dificultăți în stabilirea cu exactitate și redarea fidelă a indicatorilor analizei socio economice a acestora. În elaborarea prezentului raport de cercetare, ANR a folosit preponderent date oficiale ale Institutului Național de Statistică (INS) și ale ministerelor de resort (MEC și MMPSF) care au baze de date proprii întocmite și pe criterii etnice.

În cazul cercetării estimative a fondurilor alocate minorității romilor prin instrumentele financiare post aderare, FSE/POS/DRU, s-au constatat dezacorduri semnificative între cercetătorii aceleași realități: numărul de

proiecte ce au ca grup țintă romii și sumele alocate proiectelor din Fondurile FSE/POS/DRU. Proiectele sunt destinate grupurilor vulnerabile (mainstreaming), iar accesul la documentele proiectelor contractate este limitat, ceea ce face ca demersul de cercetare să fie dificil și limitat.

În acest caz, ANR a cercetat baza de date publicată de MMFPS pe site-ul www.fseromania.ro referitoare la proiectele finanțate din POS/DRU. Raportul publicat în 2010 de Sorin Cace (ICCV) care folosește ca indicator romii ca și grup țintă principal, baza de date a Agenției Împreună și lista Grupului Tehnic de Lucru pentru Romi (GTLR)⁷ format în cadrul ANR care folosește același indicator.

Dificultatea de estimare a sumei destinată proiectelor de promovare a incluziunii romilor se datorează modalității de menționare a romilor ca grup țintă, în unele cazuri menționat explicit, în unele cazuri inclus în categoria grupurilor vulnerabile dar fără a fi cuantificat.

În ceea ce privește evaluarea impactului proiectelor finanțate din POSDRU asupra minorității romilor, dificultățile în identificarea reală și certă a grupului țintă solicită un timp îndelungat de cercetare.

Situația romilor din România⁸

Numărul romilor din România

Preocupările pentru a afla câți romi sunt în România sau în Europa a constituit și va mai constitui un obiectiv de cercetare pentru mulți cercetători. Începând cu anul 1993⁹ s-au desfășurat mai multe cercetări la nivel național. În funcție de metodologia aplicată, rezultatele privind estimarea numărului de romi diferă. Se recunoaște însă faptul că, în afara datelor provenite de la Recensământul Populației și Locuințelor (RPL) din 1992, 2002 și 2011, unde se apreciază că numărul romilor autoidentificați este subestimat, există puține studii care să ofere o estimare bazată pe o

⁷ GTLR a fost constituit la inițiativa ANR, cu sprijinul experților Direcției Generale Ocupare, Afaceri Sociale și Incluziune (DGOASI) din cadrul Comisiei Europene, în cadrul Comitetului de Monitorizare al POSDRU pentru facilitarea și susținerea accesului romilor la operațiunile finanțate în perioada 2007 – 2013. Sursă: www.anr.gov.ro

⁸ Datele cu privire la structura socio-demografică a populației de romi provin îndeosebi din Recensământul Național al Populației și Locuințelor din 2002 și 2012.

⁹ Zamfir, Cătălin, Zamfir, Elena, 1993, „Țiganiile între ignorare și îngrijorare”, București, Editura Alternative;

metodologie clară¹⁰. În rapoartele unora dintre instituțiile românești sunt încă utilizate și în anul 2013 datele RPL din 2002.

Liderul formațiunii minorității romilor reprezentată în Parlamentul României, estimează numărul romilor din România ca fiind între 2,5 și 3 milioane de persoane. În opinia deputatului, aceste persoane nu vor să-și declare identitatea, datorită moștenirii triste transmisă generațiilor viitoare de romi, de către romii deportați în Transnistria, evenimente încă vii în memoria colectivă a romilor.¹¹ Pe de altă parte, în raportul prezidențial din 2009 se arată chiar că „*Identitatea de rom/ țigan continuă să fie un stigmat.*”¹² Experiența autorului acestui raport în Agenția Națională pentru Romi (ANR) arată că, recunoașterea apartenenței etnice nu este percepută ca o sursă de beneficii ci constituie mai degrabă o altă barieră în incluziunea socio – economică și educațională.

Rezultatele preliminare ale recensământului populației și locuințelor (RPL) din România, efectuat în 2011 relevă faptul că, numărul celor care s-au declarat romi a fost de 619 mii persoane (3,2% din populația României). În profil teritorial, distribuția populației rome este neuniformă, cu ponderi variind între 1,1% în județul Botoșani și 8,8% în județul Mureș. Conform comunicării CE din 2011¹³, Consiliul Europei a estimat un număr mediu al romilor din România de 1.850.000 persoane, respectiv 8,32% din populația totală. Această cifră de referință este menționată în documentele programatice inclusiv cele referitoare la programarea fondurilor 2014 - 2020.

Structura și omogenitatea comunităților de romi din România

Structura minorității romilor din România pe genuri

Recensământul populației și locuințelor din 2002 (raportat la 535.140 persoane, un procent de 2,46% din populație) stabilește că numărul bărbaților romi între **15-64** ani reprezintă un procent de 60,3% din totalul

¹⁰ Economia socială și comunitățile de romi – provocări și oportunități – UNDP, București, 2012.

¹¹ Deportarea romilor în Transnistria s-a făcut în baza unui recensământ din data de 25 mai 1942, care a clasificat romii propuși pentru deportare în două mari categorii: 1. romi “nomazi” (căldărari, lingurari) și 2. romi “stabili” care nu aveau mijloace de existență sau ocupații precise ori care făcuseră pușcărie. Sursă: Mariana Sandu, *Istoria și tradițiile minorității romani*, Editura Sigma, București, 2005.

¹² “Riscuri și inechități sociale în România”, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 226

¹³ COM (2011) 173 - *Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020*,

populației de romi de sex bărbătesc, iar cel al femeilor între aceleași vârste (15-64 ani), reprezintă un procent de 60,1%.

Structura minorității romilor din România pe vârste

Față de populația majoritară, în cazul căreia se înregistrează tendințe de îmbătrânire¹⁴, romii cu vârsta sub **20 de ani** reprezintă un procent de 47,33% din populația totală de romi. Romii cu vârste de peste 30 de ani reprezintă un procent de 66,8% din populație. Romii în vârsta de 50 de ani și peste vârsta de 50 de ani reprezintă un procent de 10,8% din populație iar ponderea romilor vârstnici / dependente, este de doar 3,3%.. **În concluzie, populația roma este tânără.**

Distribuția teritorială a minorității romilor conform mediilor de rezidență: urban/rural

a). Din punct de vedere administrativ, România este împărțită în opt regiuni de dezvoltare. Dintre acestea, șase¹⁵ „acoperă aproape toată țara, exceptând zona București-Ilfov” sunt pe lista celor mai sărace 20 de regiuni din Europa¹⁶. Din punct de vedere al produsului intern brut (PIB), raportul EUROSTAT publicat în 2011 oferă următoarele date: PIB regiunea de dezvoltare Nord Est are un procent de 29%, PIB al regiunii de dezvoltare Sud Vest / Oltenia are un procent de 36%, PIB regiunea de dezvoltare Sud Est are un procent de 39%, PIB regiunea de dezvoltare Sud Muntenia are un procent de 39%, PIB regiunea de dezvoltare Nord Vest are un procent de 41% și PIB regiunea de dezvoltare Centru are un procent de 45%.¹⁷

b). Datele provizorii ale Recensământului din 2011 arată că la nivel național, romii trăiesc în proporție de 37% în mediul urban și 63% în mediul rural. Deși este dificil de analizat cu o acuratețe sporită prezența romilor pe regiuni de dezvoltare, datele RPL din 2011 arată următoarele:

¹⁴ Analiză Socio-Economică pentru programarea Fondurilor Europene 2014-2020, MMPSF, 2013

¹⁵ Regiunea Nord Est , Regiunea Sud Vest / Oltenia, Regiunea Sud Est, Regiunea Sud Muntenia, Regiunea Nord Vest, Regiunea Centru.

¹⁶ Raportul UNDP 2012: *Starea sărăciei din România în context european*, Stanciu, Mariana, Mihailescu, Adina, 2011, *Raportul social al ICCV, nr. 4, oct. 2011, p. 9.*

¹⁷ Teza de doctorat drd.arh.Lorin Constantin Nicolae, București, 2013, Universitatea de Arhitectura și Urbanism “Ion Mincu” – București., pag. 41.

- pondere mare a romilor este mare în patru regiuni, respectiv:
 - Regiunea de dezvoltare Centru: județul Covasna (86,2%).
 - Regiunea de dezvoltare Sud Muntenia: județele Argeș (84,2%) și Dâmbovița (85,0%),
 - Regiunea de dezvoltare Nord Vest: județele Satu-Mare (76,8%), Bistrița-Năsăud (78,5%), Bihor (79,4%) și Sălaj (80,0%),
 - Regiunea de dezvoltare Sud Est: județele Vrancea (75,9%) și Galați (79,8%),

- cea mai mică pondere a romilor s-a înregistrat în celelalte patru regiuni, respectiv:
 - Regiunea de dezvoltare Nord Est, județele Botoșani (39,9%) și Vaslui (40,9%),
 - Regiunea de dezvoltare Sud Est, județele: Tulcea (23,7%), Constanța (37,1%),
 - Regiunea de dezvoltare Vest, Județul Hunedoara (17,9%),
 - Regiunea de dezvoltare Sud Vest Oltenia, județele Vâlcea (38,9%), Gorj (42,7%).

Pentru mai multe detalii a se vedea Anexa 2. Distribuția teritorială a romilor conform mediilor de rezidență: urban/rural.

CAPITOLUL I. POLITICILE PUBLICE ADRESATE ROMILOR

Din 1993, în baza criteriilor de la Copenhaga, România a început pregătirile pentru intrarea în NATO și aderarea la UE. Acel context socio-politic a permis reorientarea politicii Guvernului către diverse categorii de populație serios afectate de tranziția de la economia planificată către economia de piață, ca de exemplu minoritatea romilor.

Influențată preponderent de evoluția scenei politice românești și internaționale, metoda de abordare a minorității romilor a fost pusă în practică legislativ și instituțional și a presupus adoptarea unor soluții ca: înființarea unor instituții de reprezentare a minorității romilor și respectare a drepturilor lor, elaborarea unor politici publice adresate explicit romilor sau implicit grupurilor vulnerabile, atragerea și gestionarea unor fonduri de la Comisia Europeană, Banca Mondială, BIRD și alte organizații internaționale.

1.1. Politici naționale pentru minoritatea romilor. Abordarea focalizată

În perioada 2001-2011 au fost elaborate mai multe politici publice, în care romii au constituit grup țintă (*targeting*). (ex. Strategiile naționale pentru romi din 2001 și 2011, Deceniul de incluziune), sau grup vulnerabil (*mainstreaming*), (ex.PNAInc, JIM, PNDR 2007 – 2013 și PNDR 2013 – 2020 ale căror rezultate fundamentează strategia Europa 2020).

Figura 1. Politicile naționale și europene în care a fost inclusă și minoritatea romilor. Abordări, perioade.

Sursă: Ionescu, ANR 2013

Politicile publice elaborate în perioada 2001-2011¹⁸ fie ele focusate (*targeting*) sau integratoare (*mainstreaming*), au ca elemente comune obiectivele¹⁹, domeniile de acțiune²⁰, termenele de implementare a strategiilor și a planurilor de măsuri²¹ (PGM).

Abordări în politicile publice pentru romii din România

Abordarea focalizată (*targeting*) și integratoare (*mainstreaming*) și sunt două noțiuni privite ca fiind în opoziție, insuficient discutate/analizate atât în spațiul UE cât și în România dar care pot clarifica costurile incluziunii socio economice a romilor.

¹⁸ Ionescu, Mariea și Cace, Sorin, *Politici publice pentru romi. Evoluții și perspective*, București, 2006, Editura Expert.

¹⁹ Îmbunătățirea situației /condițiilor de viață/ (Strategia Guvernului 2001, PNAinc), implementarea strategiei Guvernului din 2001 (JIM), promovarea incluziunii sociale (Deceniul), incluziunea minorității romilor (strategia 2011).

²⁰ Educație, sănătate, formare vocațională și ocupare, locuire și infrastructură, însoțite de măsuri pentru combaterea discriminării, sărăciei și promovarea egalității de gen în toate domeniile de intervenție, formarea resurselor umane.

²¹ Strategiile sunt adoptate pe termen lung (10 ani), însoțite de planuri generale de măsuri (PGM) pe termen scurt, respectiv perioada de guvernare (4 ani).

Abordarea focalizată (*targeting*) privește romii ca grup-țintă, căruia, pe baza nevoilor identificate i se alocă resurse financiare, în baza unor strategii, programe, planuri de acțiune, proiecte, măsuri.

Procesul de consultare în abordarea focalizată (*targeting*)

Spre deosebire de politicile *mainstreaming*, în România, procesul de consultare și elaborare a politicilor de tip *targeting*, s-a făcut cu specialiști romi și neromi ai unor instituții și organizații specializate, inclusiv ANR și a avut la bază un proces de consultare formal. Eficiența, eficacitatea și impactul asupra grupului țintă focalizat a politicilor și a finanțărilor alocate acestora este ușor de măsurat.

Exemple de politici focalizate

Strategia Guvernului din 2001 și 2011 și Deceniul de incluziune al romilor, politici publice cu abordare focalizată, ambele angajamente ale Guvernului în plan național și internațional.

Impactul Deceniului de incluziune a romilor în România.

Guvernul României a mandatat ANR ca și coordonator național al Deceniului, România fiind prima dintre cele 9 membre în Deceniu care a asigurat Președinția Deceniului în perioada 1 iulie 2005 - 1 iulie 2006. În această calitate, ANR a propus spre dezbatere mai multe probleme specifice politicilor publice pentru romi. Una dintre ele este armonizarea politicilor publice interne și internaționale.

În perioada pregătirilor de pre aderare a actualelor țări membre în UE, (unele dintre ele membre în Deceniu), Guvernele au elaborat strategii naționale sau planuri de măsuri pentru integrarea, sau după caz, îmbunătățirea situației romilor din respectivele țări. Spre exemplu, în 2006, România implementa patru politici publice cu două tipuri de abordări:

- Strategia Guvernului pentru Romi adoptată în 2001 (abordare targeting)
- PNAInc, adoptat de Guvern în 2002 (abordare mainstreaming),
- JIM, (abordare mainstreaming) angajament al Guvernului din 2005
- Deceniul de incluziune, (abordare targeting) o inițiativă nouă, ale cărei pregătiri au început în 2004.

Pentru a pregăti planurile de acțiune ale Deceniului de incluziune, ANR, în calitate de instituție de specialitate a analizat politicile publice referitoare la romii din România adoptate de Guvernul României. S-a urmărit identificarea punctelor comune, relația diverșilor actori sociali și mecanismele de implicare a acestora în implementarea lor, instrumentele și posibilităților de cooperare dintre CE și cele 9 țări participante în Deceniu²². În urma analizei, s-a constatat complementaritatea diverselor măsuri și nevoia de a le armoniza²³. Soluția a reprezentat-o includerea planurilor de acțiune din Deceniul de incluziune în strategia Guvernului (modificată în anul 2006). Finanțarea acestora a fost posibilă prin bugetul de stat alocat anual ANR.

O altă realizare în cadrul Deceniului este adoptarea de către Parlamentul României a Legii nr. 216/2006 pentru ratificarea Acordului dintre Guvernul României și BIRD privind constituirea și administrarea Fondului Fiduciar pentru sprijinirea Deceniului²⁴. Nu în ultimul rând, și tot pentru a pregăti implementarea Deceniului în România, în anul 2005, Banca Mondială și Guvernul României reprezentat de ANR au desfășurat o cercetare la nivel național, pentru a testa principalele nevoi ale comunităților de romi. Metodologia inovativă a cercetării²⁵ a permis estimarea numărului de romi din România și a constituit baza intervențiilor din programul de incluziune socială (SIP) împrumut al Guvernului la BIRD.

Impactul strategiei adoptată de Guvernul României în 2001.

În anul 2009²⁶, o echipa de cercetători romi și neromi au efectuat o evaluare a strategiei guvernului din 2001. Analiza SWOT a evidențiat următoarele punctele tari: crearea unei elite rome angajate pe posturi

²² Reuniunea ISC organizată la Bruxelles de Guvernul României/AN]n parteneriat cu Misiunea României la Bruxelles și OSI,iunie 2006. Sursă: Raportul de activitate al ANR 2006, disponibil pe pagina web a ANR: www.anr.gov.ro, consultat în martie 2013.

²³ " *Politici publice pentru romi – tendințe și perspective*",disponibilă pe pagina web a ANR: www.anr.gov.ro.

²³ Sursă: Raportul de activitate al ANR 2006, disponibil pe www.anr.gov.ro, consultat în februarie 2013.

²⁴ Sursă: Raportul de activitate al ANR 2006, disponibil pe www.anr.gov.ro, consultat în februarie 2013.

²⁵ Sandu, Dumitru (2005) *O hartă socială a comunităților de romi*, București, ediție bilingvă, disponibilă la www.anr.gov.ro, consultat în martie 2013.

²⁶ Preoteasa, Ana Maria, Cace Sorin, Duminică Gelu (2009), *Strategia naționala de îmbunătățire a situației romilor - Vocea comunităților*, București, Editura Expert.

importante atât la nivel central cât și la nivel județean sau local (Preoteasa, Cace, Duminică, 2009, p. 78), actorii instituționali (rețeaua BJR, BR, ELR, MECT) și mecanismul de implementare a strategiei la nivel central, județean și local. Printre factorii de succes sunt menționați: experții romi, personalul și angajații cu atribuții pentru problemele romilor, cunoașterea reală a priorităților comunităților și ajustarea intervențiilor la specificul acestora, facilitatea accesării de fonduri pentru îmbunătățirea situației romilor, diversitatea intervențiilor care a permis acoperirea mai multor domenii deficitare pentru comunitățile de romi (Preoteasa, Cace, Duminică, 2009, p. 55). **Factorii de insucces** se referă atât la lipsa bugetului destinat implementării strategiei cât și la lipsa implicării unor actori sociali, capabili, lipsa de deschidere a APL pentru proiecte destinate romilor, lipsa resurselor umane romi motivate și responsabile la nivelul instituțiilor deconcentrate și nu în cele din urmă, slaba reprezentare a societății civile și politice romi în teritoriu (Preoteasa, Cace, Duminică, 2009, p. 56) .

Un alt raport din 2009 referitor la impactul implementării strategiei Guvernului din 2001²⁷, menționează că strategia „a înregistrat rezultate modeste și că acestea s-au datorat mai curând presiunilor externe, decât înțelegerii gravității situației și interesului public de a îmbunătăți situația romilor. Faptul că unele politici naționale au avut un impact pozitiv asupra șanselor de viață ale persoanelor romi aflate în situații de risc demonstrează mai degrabă că incluziunea socială este posibilă (pag 59)”.

Asumat public de Instituția Prezidențială, raportul Comisiei Prezidențiale reprezintă un document în baza căruia s-au definit problemele minorității romilor și s-au formulat principalele priorități pentru elaborarea strategiei naționale de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012 – 2020.

Efectele programelor de pre aderare asupra strategiei din 2001

Dintre instituțiile din România, semnatare ale strategiei naționale din 2001, doar două, (ANR și MEN) au fructificat oportunitățile oferite de

²⁷ Preda Marian (coordonator), (2009) *Riscuri și inechități sociale în România* – elaborat de Comisia Prezidențială Pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice (CPARSD) sub auspiciile Administrației Prezidențiale

utilizarea fondurilor de pre aderare PHARE destinate minorității romilor, în valoare totală de 71,850,000 EURO.

Rezultate

Pe lângă componenta de **formare** a resurselor umane inclusă în fiecare program, aproximativ **1000 de persoane** care au legătura cu implementarea politicilor publice pentru romi (funcționari publici, autorități publice, angajați romi și neromi, cadre didactice etc.), prin componentele de **granturi** au fost finanțate aproximativ **450 de proiecte**, de mărimi mici și medii, în domeniile: educație, sănătate, formare vocațională și ocupare, activități aducătoare de venituri, infrastructură. Au fost eliberate un număr de 16.102 cărți de identitate, 12.611 certificate de naștere și 4.701 contracte de proprietate asupra caselor și terenurilor. A fost efectuată o cercetare la nivel național privind incluziunea și excluziunea romilor²⁸ și o campanie de conștientizare și informare pentru reducerea discriminării persoanelor aparținând minorității romilor. Au fost elaborate 170 de planuri județene de dezvoltare locală. Structurile MEN, județene și locale au fost dotate cu aparatură, echipamente, mobilier. Au fost elaborate materiale instructiv educative necesare desfășurării în condiții oportune a procesului educațional de calitate.

1.2. Politici naționale adresate minorității romilor. Abordarea integratoare

Abordarea integratoare (*nefocalizată/mainstreaming*) în politicile sociale presupune adoptarea unor strategii comune, programe, proiecte și măsuri destinate categoriilor sociale defavorizate /vulnerabile din care fac parte și romii²⁹. Exemplu de politici integratoare în România: PNAInc, JIM, PNDR 2007 / 2013.

²⁸ Rughiniș, Cosima și Fleck Gabor, (2008) .*Vino mai aproape, incluziunea și excluziunea romilor în societatea românească de azi*, București, Editată de Agenția Națională pentru Romi,

²⁹ Grupurile vulnerabile sunt definite în JIM: copii preșcolari, elevi cu risc de părăsire timpurie a școlii și părinții acestora, persoane care au părăsit școala înaintea obținerii

În ceea ce privește procesul de consultare și elaborare a acestor politici, au fost implicați specialiști ai unor institute de cercetare sau instituții europene, specialiști ai Băncii Mondiale. Procesul de consultare, formal sau informal s-a limitat la participarea ANR în calitatea sa de instituție de reprezentare a romilor la nivel central și o organizație neguvernamentală, specializată a romilor.

Politici sectoriale adresate romilor din România

*Analiza socio-economică a romilor din România*³⁰

Majoritatea cercetărilor/studiilor arată că minoritatea romă din România este cea mai expusă la riscul excluderii sociale, este discriminată și are un acces inegal la educație, pe piața muncii, la condiții decente de locuire, la servicii sociale și de sănătate (Zamfir, Zamfir 1993, Zamfir, Preda,(coord.) 2002, Fleck, și Rughiniș, 2008, ICCV, 2010, FRA, UNDP și CE 2012, Banca Mondială și CE, 2012).

1.2.1. Educație

a). Date statistice

În România, în perioada declinului economic, cea mai afectată categorie de populație au fost copiii din mediul rural, în special copiii romi. Rata de înscriere la grădiniță a copiilor romi este cu 40% mai mică decât populației majoritare³¹. 44% dintre copii romi cu vârste cuprinse între 7-11 ani prezintă riscul de abandon a școlii³². În 2012, aproximativ 400.000 de

competențelor și cunoștințelor de bază necesare integrării pe piața muncii, persoane care trăiesc în comunități izolate, asistenți comunitari, lucrători sociali, mediatori familiali, persoane aflate în detenție, tineri care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului, personal al autorităților publice centrale și locale, șomeri, romi practicanți ai meseriilor tradiționale, tineri și femei romi etc.

³⁰ Datele cu privire la analiza socio-economică a romilor din România provin preponderent din documentul întocmit de **Comitetul Consultativ Tematic** ocupare, incluziune socială și servicii sociale a MMFPS. **Grupul de Lucru Tehnic:** afaceri sociale și incluziune socială (ASIS), care fundamentează programarea 2014/2020, februarie 2013.

³¹ Studiu Băncii Mondiale. *Toward and Equal Start: Closing the Early Learning gap for Roma Children in Eastern Europe*, 2012, pagina 12.

³² UNICEF Romania, Country programme action plan 2013/2017, pag.3.

copiii romi, de școală primară nu frecventau regulat școala³³. Peste 75% dintre copiii romi nu finalizează învățământul gimnazial³⁴. Doi din zece copiii romi nu merg la școală, cel mai frecvent motiv invocat de părinți fiind cel legat de lipsa resurselor financiare³⁵. Unul din șase părinți romi explică slaba participare școlară a copiilor prin discriminarea etnică.³⁶

Școlile nu au strategii eficiente de prevenire a abandonului școlar, acționând când deja este prea târziu și de asemenea, în momentul în care crește ponderea copiilor romi în școli se produce un fenomen de segregare etnică la nivel de clase, însoțit de scăderea calității educației și a dotărilor materiale ale instituției în cauză.³⁷ Fetele romi se confruntă cu riscuri disproportionat de mari de a abandona sau părăsi timpuriu școala.

La nivelul populației adulte, un procent de 23-25% din romi nu au absolvit nici o școală și declară că nu știu să scrie și să citească,³⁸ 26% au terminat primele patru clase și 34% doar gimnaziul. Numai 17% sunt cei care urmează o școală profesională, un liceu sau nivele superioare. Un procent de 9% dintre romi sunt absolvenți de liceu și 2% absolvenți de studii universitare (Duminică și Ivăsiuc, 2010).

Un studiu efectuat în 2009³⁹, arată ca școala la care au acces în general copiii romi este departe de a fi o școală pentru toți. Pentru remedierea situației, creșterea calității actului educativ în școlile frecventate de copii romi și crearea unui mediu cu adevărat incluziv, se impune adoptarea unor măsuri strategice, urgente și de profunzime. Concluziile studiului au fost întărite de Studiul Decade Watch⁴⁰, care arată că, în contextul îmbunătățirii accesului la educație și a calității actului educațional, se observă că sistemul de educație continuă să fie inechitabil.

³³ UNESCO, Institutul National de Statistica, 2010

³⁴ *idem*

³⁵ Căce, S., Preoteasa, A. M., Tomescu, C. și Stănescu, S.M. (coord.) (2010) *Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi. Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi din România*. București, Editura Expert, 2010

³⁶ United Nations Economic and Social Council (2012) Draft country programme document Romania.

³⁷ Raport de cercetare. O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate, autori: Duminică, Gelu și Ivăsiuc, Ana, București, 2010, Editura expert.

³⁸ ICCV/SOROS proiect POSDRU, 2010.

³⁹ Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”, București, 2009

⁴⁰ Studiul Decade Watch, 2010.

Valoarea adăugată a studiului arată incidența nesemnificativă din punct de vedere statistic a două din motivele cele mai frecvent invocate de populația neromă pentru a explica abandonul școlar la romi. Astfel, studiul relevă lipsa de fundamentare a **stereotipului** conform căruia romii abandonează școala din cauza **căsătoriilor timpurii**: doar 4% din cei care au abandonat școala invocă motivul mariajului, ceea ce denotă că fenomenul de căsătorie timpurie este mult mai puțin răspândit la romi decât o afirmă opinia publică. Similar, studiul infirmă stereotipul conform căruia **părinții romi nu-și trimit copiii la școală**: doar 9% din părinții romi se arată neinteresați de educația copiilor lor, ceea ce se materializează prin lipsa de contact a părinților cu școala, prin lipsa încurajării directe a copiilor să învețe bine și prin atitudini negative față de educație în general. 90% din părinții romi manifestă atitudini pozitive față de educație, mențin contactul cu cadrele didactice și își încurajează copiii să obțină rezultate bune la învățătură.

În concluzie⁴¹, corelând datele, deși părinții romi au o atitudine pozitivă față de educația copiilor lor, aproape jumătate dintre romi, nu au absolvit ciclul de învățământ obligatoriu fiindcă școlile nu dispun de strategii eficiente de prevenire și combatere a abandonului școlar. Prin urmare, aproape jumătate dintre romi, nu sunt eligibili pentru cursuri de calificare profesională care să le ofere la absolvire o diplomă recunoscută oficial. Lipsa sau nivelul scăzut de educație, neadecvarea școlii românești la cerințele actuale ale pieței muncii, situația economică dificilă a romilor, combinată cu discriminarea pe baze etnice și lipsa de oportunități din mediul rural conduce la decalaje foarte mari în incluziunea tinerilor romi pe piața muncii și obținerea unui loc de muncă bine plătit.

b). Politici ale Ministerului Educației Naționale (MEN)

În strategia de incluziune a romilor din 2011, MEN a identificat un set de 11 măsuri care se referă la cuprinderea copiilor de vârstă preșcolară și școlară într-o formă de învățământ, reducerea absenteismului în învățământul preuniversitar, concomitent cu măsurile de asigurare a calității învățământului cu accent pe managementul educației inclusive. Desegregarea, nondiscriminarea, continuarea măsurilor afirmative și

⁴¹ Legea educației naționale nr.1/2011.

monitorizarea structurilor din sistemul educațional ar urma să răspundă indicatorului Strategiei 2020 de cuprindere până în anul 2020 a tuturor copiilor în sistemul de învățământ. Pe lângă măsurile din strategia de incluziune a romilor din 2011, alte măsuri de promovare a participării școlare a copiilor aplicate conform Legii educației sunt:

- Tabere estivale pentru copiii între 3-6 ani;
- „A doua șansă” pentru cei care au depășit vârsta școlară;
- „Școală după școala” pentru elevii cuprinși în învățământul primar;
- „Alfabetizarea funcțională”;
- „Cornul și laptele pentru preșcolari și școlari;
- Burse pentru elevii de liceu;
- Măsuri afirmative pentru elevii de liceu și învățământul universitar;
- Rețeaua de inspectorii, cadre didactice și învățatori pentru limba

romani și istoria romilor;

- Tabere de vara pentru limba romani;
- Olimpiade de limba romani
- Învățământ de la distanță – CREDIS⁴²;
- Mediatorul școlar
- Consilierul și asistentul școlar
- Burse pentru studenții romi (în general)

1.2.2. Ocuparea forței de muncă

a). Date statistice

Romii din România înregistrează o participare redusă pe piața formală a muncii, dar au o participare ridicată la piața informală a muncii, fără mecanisme de securitate socială. Datele INS din 2002 arată că ⁴³ rata de ocupare a fost de 36%, în timp ce alți 36% își căutau un loc de muncă și 28% erau inactivi (față de rata de ocupare de 58%, respectiv rata de șomaj de 7,7%, la nivel național). În ce privește situația șomerilor și a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, ponderea șomerilor romi este de 21%.⁴⁴

⁴² Departamentul de Învățământ la Distanță al Universității din București.

⁴³ Raport de țară. *Situația romilor în România, 2011 între incluziune socială și migrație*, editat de Fundația Soros, București, 2012, proiect POSDRU.

⁴⁴ Raportul de Analiză comparativă a datelor din Barometrul Incluziunii, elaborat de Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”, 2010.

Conform RPL 2002, doar unul din zece romi a lucrat permanent în ultimii doi ani. 52% declară că nu au găsit nici un loc de muncă în această perioadă. În rândul femeilor rome, participarea la piața muncii este deosebit de scăzută, doar 27% desfășurând activități economice și 36% declarându-se în căutarea unui loc de muncă⁴⁵. În plus, majoritatea femeilor rome au, încă de foarte tinere, un număr mare de copii de care trebuie să aibă grijă.

Ca persoane ocupate, romii lucrează pe cont propriu, doar 10-15% fiind salariați. Dintre cei salariați, majoritatea fie nu au nici o calificare formală, fie desfășoară activități care nu necesită calificare, ca de exemplu femeie de serviciu, îngrijitor, gunoier sau lucrător la spații verzi. Per total, din populația ocupată, tinerii romi de 15 ani și peste, lucrează în proporție de 38% ca muncitori necalificați, 32% au ocupații calificate (muncitori, vânzători, comercianți), 9% sunt muncitori în agricultură, iar 13% au ocupații tradiționale rome.⁴⁶

Activitățile economice pe care le desfășoară tinerii romi sunt în cea mai mare parte temporare, sezoniere sau ocazionale, ceea ce indică o subocupare masivă la nivelul acestei categorii de populație.

b). Politici ale Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice

În strategia de incluziune a romilor din 2011, MMFPSPV a adoptat 22 de măsuri.

- Măsuri active, conform Legii nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, reactualizată. (informare, consiliere, cursuri de calificare);

- Măsuri în domeniul economiei sociale (proiectul de lege este în curs de aprobare) pentru dezvoltarea unor afaceri, înființarea de IMM-uri, scheme de microgranturi și activități generatoare de venituri, programe de ucenicie și tutorat, oportunități de muncă pentru femei bazate de flexibilitate, inclusiv parteneriate între MMFPSPV prin structurile sale locale cu actori relevanți pe piața muncii.

⁴⁵ Analiza socio-economică a romilor din România, ASIS, 2013.

⁴⁶ ICCV (2010). Cercetare realizată în iulie 2010. Proiect POSDRU.

Alte măsuri adoptate:

- Bursa locurilor de muncă pentru romi;
- Caravana ocupării pentru romi.

1.2.3. Sănătate

a). Date statistice

Conform datelor colectate la nivelul UE, în anul 2010, speranța de viață pentru romi era cu zece ani mai mică decât aceea a populației în ansamblul său, în vreme ce mortalitatea infantilă era de două până la șase ori mai mare⁴⁷. Decalajul dintre romi și neromi privind nivelul de sănătate poate fi explicat și prin barierele privind accesul la servicii medicale (distanța față de cel mai apropiat cabinet medical, indicator aplicabil în mediul rural și discriminarea practică de personalului medical față de romi).

Conform Raportului Decade Watch realizat în 2010⁴⁸, în comunitățile rome persistă numeroase probleme: (1) *lipsa unei informări adecvate cu privire la utilitatea vaccinării și condițiile în care aceasta se realizează*. Aproape jumătate (46%) dintre minorii romi, deși sunt exonerati prin lege de asigurările pentru sănătate nu au primit toate vaccinurile obligatorii, subvenționate prin Programul Național de Imunizare. (2) *frecvența redusă a vizitelor la stomatolog*. Aproape jumătate (46%) dintre adulți nu au beneficiat niciodată de servicii de medicină dentară. (3) *proporția redusă a femeilor care efectuează mamografiile și teste pentru depistarea cancerului de col uterin*. 89,4% dintre femeile rome de peste 15 ani nu au efectuat niciodată o mamografie și tot atâtea nu au făcut testul Babeș-Papanicolau pentru depistarea cancerului de col uterin. (4) *accesul dificil la servicii medicale datorită costurilor acestora*.

Autorii studiului Decade Watch apreciază că lipsa resurselor financiare împiedică romii să acceseze un sistem în care există obișnuința plății informale în schimbul serviciilor. Un alt studiu⁴⁹ efectuat în 2010 arată că:

⁴⁷ Dezideriu, Gergely 2011, *Dreptul la sănătate și principiul nediscriminării, Etica și non-discriminarea grupurilor vulnerabile în sistemul de sănătate*, editat de Asociația pentru Dezvoltare și Incluziune Socială.

⁴⁸ *Raportul Decade Watch, 2010*, (Wamsiedel et al. 2009) pagina 28.

⁴⁹ Raportul „Accesului romilor la serviciile de sănătate publică”, realizat de Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate – SASTIPEN, București, 2010.

„principalele motive pentru care romii nu s-au înscris pe lista unui medic de familie sunt lipsa asigurării de sănătate – pentru patru din zece respondenți (38%), lipsa banilor – pentru doi din zece respondenți (20%) și lipsa unui loc de muncă – pentru unul din zece respondenți (9,8%)” (SASTIPEN, 2010, p. 39).

În ceea ce privește percepția sistemului sanitar de către romi, conform studiului Decade Watch, 60% dintre romii intervievați apreciază sistemul de sănătate ca prost și foarte prost, iar 20,8% îl consideră ca satisfăcător. **Deși populația romă are în continuare o stare de sănătate modestă și un acces inegal la serviciile de sănătate**, conform studiului ICCV din 2010, 90% dintre romi au medic de familie, peste jumătate dintre ei își consideră starea de sănătate bună și foarte bună, iar 40,2% o consideră proastă și foarte proastă (ICCV, 2010, p. 60). Studiul ICCV este completat de studiul Sastipen care consemnează faptul că persoanele înscrise la un medic de familie, au peste 50 de ani, ceea ce sugerează accesul la serviciile medicale primare al persoanelor beneficiare de VMG, ajutor de șomaj, pensionarii, copiii, dar și femeile care au susținătorul familiei asigurat (p. 38).

Problemele legate de sănătate ocupă locul al treilea în ierarhia absolută a problemelor cu care se confruntă romii. Dintre afecțiunile acuzate de romi, cele mai frecvente sunt bolile și tulburările sistemului cardiovascular (14%), urmate de boli și tulburări ale sistemului respirator (8,7%) și ale sistemului osos și articular (7,2%) (SASTIPEN, 2010, p. 34) .

Referitor la relația romilor cu instituțiile publice, romii se consideră discriminați în relația cu primăria, (47%), spitale, dispensare, (46%), școală (42%), instituții în care cred că sunt tratați mai prost în comparație cu românii.

În concluzie, sărăcia monetară se combină cu accesul redus la servicii de sănătate și rezultă într-o speranță de viață mai scăzută decât la nivelul populației generale, precum și în prevalența mai ridicată a bolilor asociate sărăciei. Corelat, jumătate din populația romă nu are acces sau nu a auzit de serviciile de mediere sanitară și afirmă că s-au simțit discriminați la medic/spital.

b.) Măsuri ale Ministerului Sănătății

În strategia de incluziune a romilor din 2011, MS are 9 măsuri, toate propuse spre implementare sub forma campaniilor naționale: Campanii de evaluare a stării de sănătate a romilor, de educație sanitară privind TBC, HIV/SIDA, BTS, de educație privind alimentația sănătoasă și de vaccinare a copiilor conform Planului National de Imunizari. Toate campaniile ar trebuie să corespundă indicatorului Strategiei Europa 2020 de reducere până în anul 2020 a ratei de mortalitate.

Alte măsuri

Mediatorul sanitar, inițiativa care, în contextul Legii nr. 435/ 2006 privind descentralizarea administrativă a trecut în coordonarea autorităților locale (primarii) ocazie cu care, conform estimărilor ANR, numărul mediatoarelor sanitare s-a diminuat considerabil, de la 800 în anul 2002, la 450 în 2011.

1.2.4. Locuire

a.) Date statistice

Datele furnizate de INS cât și o serie de studii independente arată că o mare parte din populația de romi trăiește în condiții de locuire mizere, care influențează și celelalte domenii, educația și sănătatea în mod special. Un studiu realizat în 2010 de EUROSTAT care corelează venitul, cu incluziunea socială și condițiile de trai în țările membre ale UE arata că dintre statele membre, România înregistrează cea mai alarmată situație privind locuirea (EUROSTAT, 2010, p. 84)⁵⁰.

În 2006⁵¹, romii aveau o densitate de locuire de 5,7 persoane/locuință și o suprafață de locuit de 12,6 m². În 2011,⁵² suprafața de locuit era de

⁵⁰ Eurostat, *“Combating poverty and social exclusion. A statistical portrait of the European Union 2010”*, Publications Office of the European Union, Luxemburg, p. 84

⁵¹ Dan, Adrian-Nicolae, *Excluziunea de la locuire a populației de romi*, Revista de Asistență Socială No. 3-4, 2009

⁵² UNDP-Banca Mondială-Comisia Europeană pentru Europa și Comunitatea Statelor Independente într-un proiect finanțat de Comisia Europeană, 2011.

13,5 m²). O cercetare din 2010⁵³ a stabilit termenii de locuire în sărăcie extremă sau în sărăcie extremă locativă. Referindu-se la situația particulară a romilor, autorii constata că, marginalizarea rezultată din sărăcie, este dublată de rasism, ceea ce face ca așezările romilor să fie izolate, (...) satelite, (...) periferice, înglobate dar neintegrate (...). Discriminarea raportată la locuire generează segregarea rezidențială, condiții improprii de locuit, expunerea la riscuri de mediu și evacuare forțată (Berescu, Celac, 2006).

Un alt studiu efectuat în 2010⁵⁴ arată că „romii trăiesc în marea lor majoritate în zonele periferice ale localităților (83%), în comunități compacte (77%). 40% dintre ei dețin o locuință în proprietate și un sfert locuiesc în case proprietatea părinților. Locuința în proprietatea subiectului sau a familiei acestuia este, mai răspândită în mediul rural. O mare parte din locuințele romilor din rural, sunt construite din paiantă și chirpici și nu sunt conectate la utilități (apă, canalizare și gaze). 13% dintre romi nu au electricitate, în comparație cu media de 2%, la nivel național iar infrastructura comunităților omogene de romi este deseori impracticabilă sau absentă. În mediul urban, 14,2% au locuințe închiriate de la stat și 1,2% trăiesc în locuințe sociale. Trei sferturi dintre romi au în folosință o locuință cu contract (66% contract legal valabil și 4% cu contract expirat). Aproape o treime (30%) nu are niciun fel de contract al locuinței în care stau. Lipsa actelor de proprietate pentru noile generații conduce pe termen lung, la excluziune socială, blocând accesul la servicii de asistență socială, asistență medicală sau educație și, în general, la toate drepturile de cetățean” 55. Tendința de segregare și ghetoizare se manifestă din ce în ce mai mult în ultimii ani, iar riscul discriminării, în cazul comunităților omogene de romi, este foarte ridicat.

⁵³ Berescu, Catalin, Celac, Mariana, *Locuirea și sărăcia extremă. Cazul romilor*, București, 2006, Editura Ion Mincu.

⁵⁴ Căce, Preoteasa, Tomescu, Stănescu (coord.) 2010, *Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi*, finanțat prin FSE/POSDRU, București, 2010

⁵⁵ Idem, 2010, p.65

În ce privește **comunitățile sărace**, un studiu⁵⁶ realizat în 2009-2010 indică următoarele:

- accesul la utilități: 15% dintre locuințe nu sunt racordate la rețeaua de curent electric; 96% nu dispun de apă caldă; 93% nu sunt racordate la rețeaua de gaze; doar 2% dintre locuințe dispun de sisteme de încălzire centrală; doar 7% sunt racordate la sistemul de canalizare; 56% dintre locuințe nu dispun de frigider și 52% nu au aragaz;
- 61% dintre comunități sunt constituite din locuințe de proastă calitate;
- suprapopularea: o familie romă reunește în medie 6 membri și numără, în medie, 2 încăperi;
- situația locuințelor: 27% dintre locuințele analizate înregistrează datorii la plata utilităților; 44% dintre familii nu dețin acte de proprietate asupra locuințelor; 25% dintre locuințe nu dispun de bucătărie; 79% nu dețin baie sau toaletă;
- infrastructură: în 23% dintre comunități accesul se face greu sau devine imposibil după ploaie sau căderea zăpezii; în 9% dintre comunități accesul ambulanței și al mașinii de pompieri nu este posibil; în 28% dintre comunități, există iluminat stradal parțial; 51% dintre comunitățile studiate nu au acces la o sursă acreditată de apă potabilă.

În concluzie, polarizarea condițiilor de locuire s-a accentuat, cei defavorizați fiind romii.

b). Măsuri ale Ministerului Dezvoltării Rurale, Transporturilor și Administrației

În strategia de incluziune a romilor din 2011, MDRTA are 3 măsuri, care se referă la incluziunea romilor și combaterea sărăciei, dezvoltarea de programe de construcție a locuințelor și infrastructura, bazate pe Legea nr. 292/2011

Privind asistența socială, Legea nr. 152/1998 cu privire la criteriile de atribuire de locuințe sociale, Legea nr. 114 / 1996 a locuinței, republicată

⁵⁶ Studiu elaborat de Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună” pe un eșantion de 88 de comunități din 24 de județe.

Alte măsuri

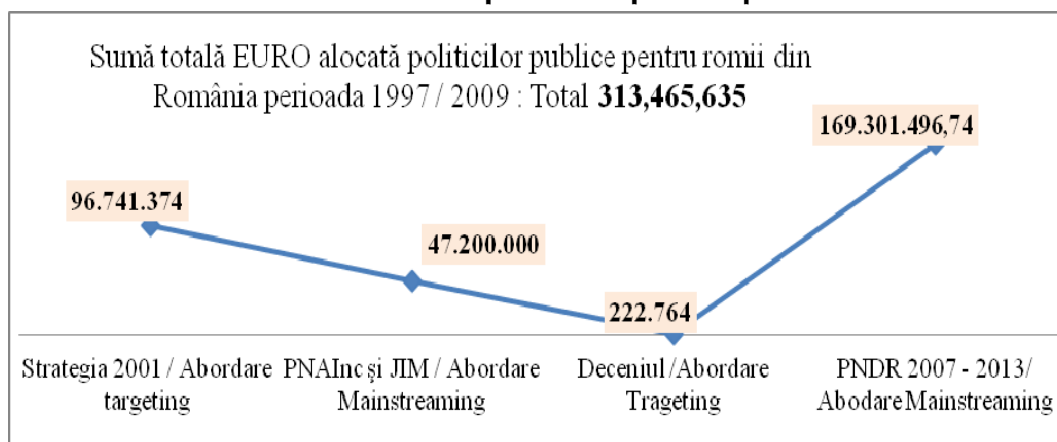
- Programul pilot „locuințe sociale pentru comunitățile de romi”, care are ca indicator un număr de 300 de locuințe sociale construite în cele opt regiuni de dezvoltare ale României.

Deși conform Hotărârii Guvernului nr.1237/2008 privind aprobarea programului-pilot a fost propus spre realizare de către Agenția Națională pentru Locuințe (ANL) în anul 2013 era încă neînceput.

1.3. Surse financiare alocate politicilor publice pentru romii din România

Atât instituțiile românești cât și societatea civilă românească inclusiv minoritatea romilor recunosc importanța investițiilor în capitalul uman: educația sub toate formele ei, formarea (inclusiv cea vocațională) și ocuparea sunt domeniile prioritare pentru incluziunea minorității romilor. Principalii *stakeholders* implicați în perioada 1997-2011 de elaborarea documentelor specifice programelor europene conform nevoilor identificate în ariile lor de activitate și Strategia Guvernului sunt: Ministerul Educației Naționale (MECT), Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice (MMPSF), Guvernul României/Agenția Națională pentru Romi (ANR), Fondul Român de Dezvoltare Socială (FRDS). Suma totală alocată politicilor publice inventariate prin *stakeholders* identificați mai sus este de **313,465,635 €**.

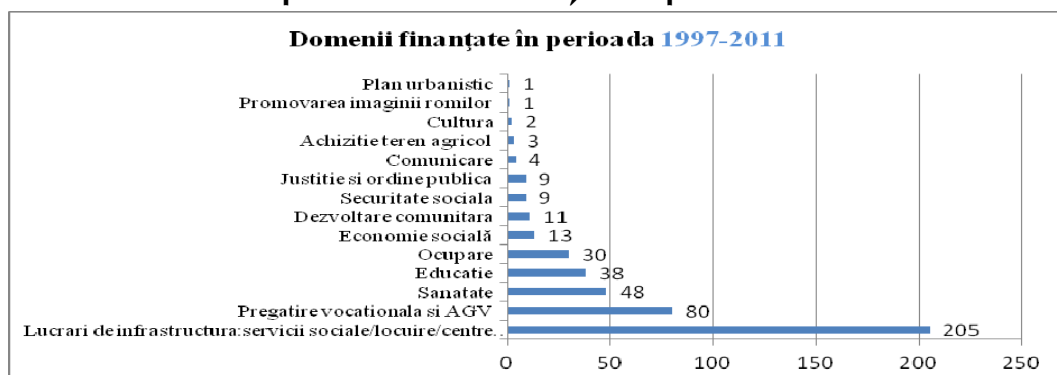
Grafic 1. Sume totale alocate politicilor publice pentru romi

Sursă: Ionescu, ANR 2013

Principalele domenii⁵⁷ către care s-au îndreptat proiectele finanțate (aproximativ 500) în perioada analizată (1997- 2011) sunt: infrastructură, pregătire vocațională urmată de activitățile generatoare de venituri (AGV), sănătate, educație și ocupare.

Grafic 2. Principalele domenii finanțate în perioada 1997-2012

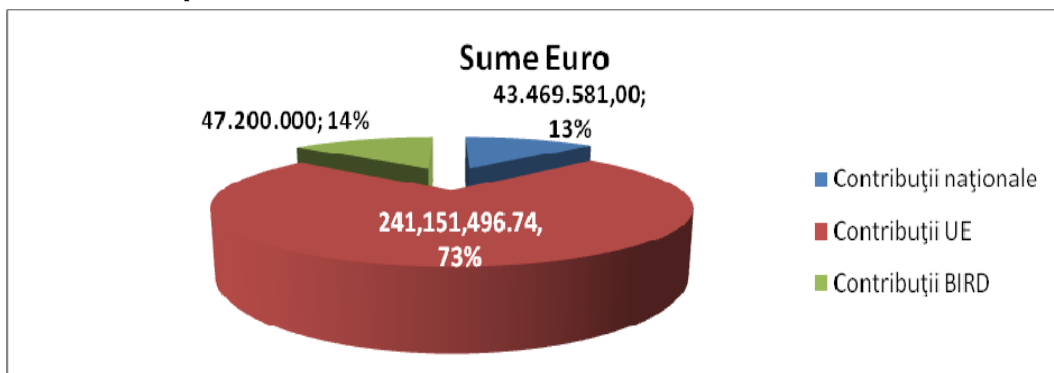
Sursă: Ionescu, ANR 2013

⁵⁷ Analiza inclusă în graficul 3 pune accent pe obiectivele cuprinse în programele finanțate de CE, conform strategiilor naționale ale MECT, MMPSF și ANR și cofințate de la bugetul de stat.

Tipul finanțărilor

Finanțările destinate politicilor publice pentru romii din România provin din contribuțiile naționale și contribuții de la diverși finanțatori internaționali.

Grafic 3. Sursa investițiilor alocate politicilor publice pentru romi.(Euro), perioada 1997-2012

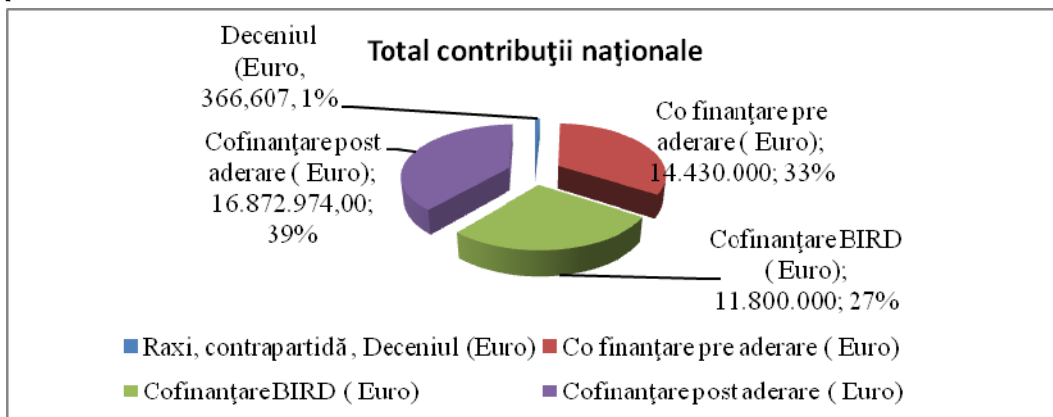

Sursă: Ionescu, ANR 2013

Surse financiare. Contribuțiile naționale

În valoare totală de **43,416,614 EURO**, contribuțiile naționale reprezintă un procent de 13% din suma totală alocată politicilor publice pentru romii din România. Sumele au fost alocate preponderent ca și cofinanțări la programele UE (un procent de 72%) și împrumutul Guvernului la BIRD (un procent de 27%). O mică parte a fost alocată în perioada premergătoare alocării fondurilor de pre aderare (Raxi și Contrapartidă) și, începând cu anul 2005 Deceniului de incluziune (un procent de 1%), prin bugetul de stat, pentru finanțarea unor proiecte sectoriale, conform strategiei Guvernului și Deceniului de incluziune.

Grafic 4. Contribuții naționale. Sume destinate politicilor publice pentru romi. 1997-2012 (Euro)

Sursă: Ionescu, ANR 2013

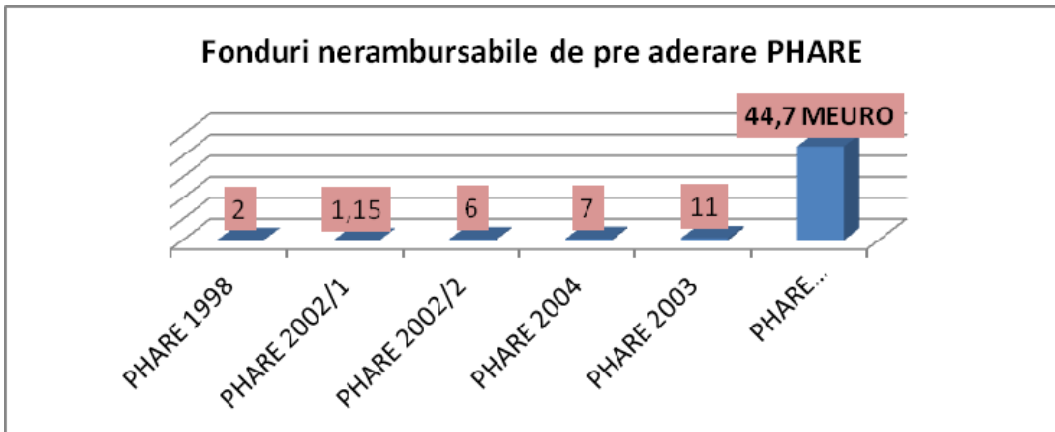
Finanțările atrase de la diverși stakeholders externi

În valoare totală de **241, 151,496.74 EURO**, finanțările atrase reprezintă un procent de 87% și sunt constituite din fondurile nerambursabile UE (fondurile de pre aderare și fondurile post aderare) și împrumutul Guvernului la BIRD prin Banca Mondială.

Fondurile nerambursabile de pre aderare (PHARE)

În valoare totală de **71,850,000 EURO**, fondurile de pre aderare PHARE alocate României au fost direcționate (targeting) pentru implementarea strategiei de îmbunătățire a situației romilor prin programele PHARE: 1998, 2000, 2002, 2003, 2004 și Programul multianual PHARE 2004/2006, implementate de MECT și ANR.

Grafic 5. Fondurile nerambursabile PHARE. Perioada 1998-2006

Sursă: Ionescu, ANR 2013

Fondurile nerambursabile post aderare. Fondul Social European

Planul National de Dezvoltare a României (PNDR) 2007- 2013. Politică integratoare

Așa cum am arătat, grupurile țintă sunt definite în JIM ca și categorii de persoane vulnerabile, excluse, marginalizate și care trăiesc în comunități marginalizate, defavorizate: persoane aflate în detenție, persoane cu dizabilitati, tineri care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului, șomeri, romi practicanți ai meseriilor tradiționale, tineri și femei rome etc. Prin urmare, în marea majoritate a proiectelor finanțate, grupul țintă se referă la măsuri destinate categoriilor de grupuri vulnerabile și doar în unele proiecte grupul țintă specifică explicit romii ca grup ținta principal sau numărul romilor care vor beneficia de masurile propuse prin proiect.

Până la sfârșitul anului 2012, viziunea privind incluziunea minorității romilor în PNDR este limitată la Fondul Social European, Programul Operațional Dezvoltarea Resurselor Umane. (FSE/POS/DRU). Cu toate greutățile întâmpinate în analiza rezultatelor, în cercetarea efectuată de ANR , romii s-au încadrat ca **grup țintă principal**, în 63 de proiecte, strategice și granturi (30 în domeniul ocupării, 20 în domeniul educație și 13 în domeniul economie socială). Proiectele au fost implementate în perioada

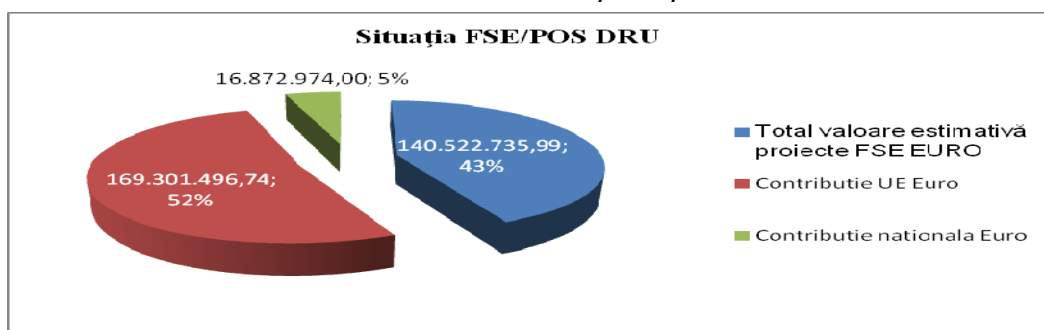
2009 – 2012, de următorii *stakeholders*: 3 SRL-uri, 23 de instituții publice și 37 de ONG-uri.

În ceea ce privește evaluarea impactului proiectelor finanțate din FSE/POS/DRU asupra minorității romilor, dificultățile în identificarea reală și certă a grupului țintă solicită un timp îndelungat de cercetare. Realizarea unei astfel de evaluări va fundamenta decizii privind ansamblul de activități care să răspundă nevoilor comunităților de romi și care pot fi implementate prin diverse surse financiare complementare (fonduri publice locale, județene, centrale, europene).

Eficiența și eficacitatea aplicării politicilor integratoare este greu de cuantificat. Raportului anual de implementare a POSDRU,⁵⁸ confirmă ineficiența abordării integratoare, prin faptul că obiectivul legat de participarea la cursuri de calificare și recalificare a romilor a fost atins doar în proporție de 5,5% în perioada 2008-2011. Față de ținta propusă (28.000 persoane), la cursuri au participat doar 1.542 romi.

Valoarea estimativă a proiectelor contractate pentru perioada 2008-2011 prin FSE/POS/DRU este de 140,522,735.99 EURO, un procent de 43% din care: contribuția UE este în valoare de 169,301,496.74 EURO, un procent de 52% iar contribuția națională, ce include și contribuția beneficiarilor este în valoare de 16,872,974 Euro, un procent de 48%..

Grafic 6. Fonduri nerambursabile. FSE/POS/D Romania

Sursă: Ionescu, ANR, 2013

⁵⁸ Raportul anual de implementare. Guvernul României, Ministerul muncii, Familiei și Protecției Sociale, Autoritatea de Management pentru Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (2011).

Domeniile majore de intervenție din FSE/POS/DRU

- DMI 2.2.: „Prevenirea și corectarea părăsirii timpurii a școlii”.

- DMI 5.1.: „Dezvoltarea și implementarea măsurilor active de ocupare”

- DMI 5.2.: „Promovarea sustenabilității pe termen lung a zonelor rurale în ceea ce privește dezvoltarea resurselor umane și ocuparea forței de muncă”

- DMI 6.1. : „Dezvoltarea economiei sociale”

- DMI 6.2.: „Îmbunătățirea accesului și a participării grupurilor vulnerabile pe piața muncii”,

- DMI 6.3. - „Promovarea egalității de șanse pe piața muncii”

- DMI 6.4. - " Inițiative trans-naționale pentru o piață inclusivă a muncii".

Fonduri rambursabile. Programul de Incluziune Socială (SIP)⁵⁹

În anul 2005, în baza *Memorandumului Comun de Incluziune Socială (JIM)*, România a semnat Acordul dintre Guvernul României și Comisia Europeană privind implementarea în următorii cinci ani a unor măsuri destinate incluziunii celor mai defavorizate categorii de populație, printre care și romii. În anul 2006, Guvernul României a semnat cu BIRD *Acordul de împrumut* pentru suma de 59 de milioane de Euro cu scopul implementării în România a unui program destinat incluziunii sociale a unor categorii de populație defavorizate. Grupurile țintă cărora li se adresează programul sunt: copii ce provin din grupuri defavorizate, inclusiv romi, persoanele cu dizabilități, tinerii expuși riscurilor și victimele violenței în familie, inclusiv romi și comunităților în care aceștia trăiesc. Domeniile abordate sunt: educație timpurie, servicii de asistență socială, proiecte mici de infrastructură și servicii comunitare, în așezările sărace, inclusiv în cele locuite de romi, înființarea unui organism de monitorizare a incluziunii sociale.

⁵⁹ Baza legală a acestui program este Memorandumul pentru contractarea unui împrumut de la BIRD, semnat în data de 4 iulie 2006, în valoare de 59 milioane de dolari (47,2 mil. EURO) pentru finanțarea exclusivă a proiectului privind incluziunea socială a grupurilor vulnerabile și comunităților defavorizate (SIP), ratificat de Parlament prin Legea nr.40/2007.

Tabel 1. Design-ul programului de incluziune sociala

Domeniul finanțat	Instituția responsabilă	Sumă BIRD	Contribuție națională	TOTAL (EURO)
Intervenții prioritare (PIP). Proiecte mici de infrastructură și pentru servicii comunitare, în așezările sărace, locuite preponderant de romi	FRDS	11,700,000	3,700,000	15,400,000
Educație timpurie inclusivă. Accesul la educație preșcolară a copiilor cu vârste cuprinse între 3 și 6 ani, inclusiv a copiilor provenind din grupuri defavorizate, precum minoritatea romilor.	MEN	6,100,000	1,400,000	7,500,000
Servicii de asistență socială: Reabilitări clădiri și/sau construcții, instruire, facilități de îngrijire, servicii etc. pentru persoanele cu dizabilități, tinerii expuși riscurilor și victimele violenței în familie.	MMFPSPV	28,600,000	6,500,000	35,100,000
Înființarea unui organism de monitorizare a incluziunii sociale a romilor, concomitent cu întărirea capacității de accesare a fondurilor post aderare.	ANR	0,800,000	0,200,000	1,000,000
TOTAL EURO		47,200,000	11,800,000	59,000,000

Sursă: Arhiva ANR. Acord de împrumut subsidiar între MFP, MMSSF și ANR, ratificat prin Legea nr. 40 din 2007 privind Aide Memoire, Social Inclusion Project (SIP), Aprilie 13-17, 2009.

Viziunea Programul de Incluziune Socială (SIP) a Bancii Mondiale este un exemplu de practică reușită în abordarea „mainstreaming is necessary targeting is obligatory” slogan referitor la abordarea propusă pentru Deceniul de incluziune, revizuită pe parcurs prin *Platforma europeană*

pentru incluziunea socială a romilor.⁶⁰ **SIP** se adresează categoriilor vulnerabile, inclusiv romilor și comunităților defavorizate în care aceștia trăiesc. SIP include 4 componente și 4 obiective specifice ariei de activitate a fiecărui partener semnatar a Acordului: MMFPSPV, MECT, FRDS și ANR.

În ceea ce privește obiectivul de reducere a sărăciei și promovarea incluziunii sociale a romilor prevăzut în SIP, conform documentelor oficiale, el urmează a fi realizat prin componenta de intervenții prioritare (**PIP**)⁶¹ gestionată de o organizație neguvernamentală cu expertiză demonstrată (FRDS) și componenta de educație timpurie (**PETI**)⁶², gestionată de MECT. (vezi tabel nr.1)

Rezultate

Rezultate PIP⁶³ (implementat de FRDS)⁶⁴

Rezultatele parțiale, până în luna mai 2010 (programul a fost prelungit, este în curs de implementare) din componenta PIP a SIP arată următoarele:

- 128 de comunități locale, locuite preponderent de romi au fost sprijinite prin facilitare comunitară să inițieze proiecte locale, - 260 de persoane (în medie 3 reprezentanți per fiecare comunitate locală) instruite în managementul proiectelor,
- 106 proiecte integrate aprobate și contractate în domeniul lucrări de mică infrastructură și servicii sociale - proiectare, lucrări, bunuri:

⁶⁰ Platforma europeană a fost lansată în aprilie 2009 de Comisia Europeană și este concepută ca un cadru de cooperare consolidat, pe bază voluntară, între actorii relevanți, respectiv între statele membre, instituțiile europene și reprezentanți ai romilor, în vederea schimbului de bune practici în domeniul incluziunii sociale.

⁶¹ Componenta PIP este destinată comunităților locuite preponderant de romi (aproximativ 1000) din care 81% din mediul rural. Valoarea proiectului PIP gestionat de FRDS este 15.4 milioane Euro. (tabel nr.1).

⁶² Componenta de educație timpurie (PETI), gestionata de MEN are ca obiectiv sprijinirea includerii copiilor romi printre politicile si programele obișnuite ale MECT prin desfășurarea unor intervenții derulate în primii ani ai copilăriei, utile pentru dezvoltarea copilului și pregătirea lui pentru școală. Valoarea proiectului PETI gestionat de MECT este 7.5. milioane Euro.

⁶³ Componentă a Programul de incluziune socială(SIP)

⁶⁴ Sursă: www.frds.ro, consultat în februarie 2013.

- 98 de proiecte în curs de implementare, în 62 de locații, depuse de primăriile din 15 județe, în parteneriat cu reprezentanții comunităților de romi și cu ONG-uri, dintre care 8 finalizate.

Rezultate PETI (implementat de MEN)⁶⁵

- Construcția și dotarea cu mobilier a 20 de noi clădiri, în zonele în care există un procent mare de copii aparținând minorității romilor cu vârste cuprinse între 0-6 ani.

- Reabilitarea și dotarea cu mobilier a altor aproximativ 50 de clădiri existente.

- Curriculum pentru educația timpurie a copilului de la 3 la 6-7 ani revizuit, vizând toate domeniile dezvoltării sale: cognitiv, limbaj, și comunicare, socio-emoțional și fizic, educația centrată pe copil.

- Program centrat pe copil în care educatorii să faciliteze învățarea într-un mod care să aibă în vedere dezvoltarea globală a copiilor, a nevoile și interesele individuale ale acestora, diferitelor moduri de învățare.

⁶⁵ Sursă: Prezentare MECT- UMPIP, 2011.

CAPITOLUL II. STAKEHOLDERS INTERESAȚI DE COOPERAREA INSTITUȚIONALĂ

Un studiu din anul 2006⁶⁶ arată că la nivelul percepției populației majoritare, **responsabilitatea pentru incluziunea romilor** este atribuită minorității **romilor**: ANR, în calitate de instituție de specialitate a Guvernului, Parlamentului, inclusiv organizației care reprezintă romii în Parlamentul României, organizațiilor neguvernamentale ale romilor (ONG) și romilor înșiși⁶⁷.

Comisia Europeană⁶⁸, însă, atribuie responsabilitatea principală pentru incluziunea socială și economică a romilor **autorităților publice**, specificând că, incluziunea romilor „*este un proces dual, care presupune o schimbare în mentalitatea majorității, dar și în mentalitatea romilor, o provocare pentru care se impun acțiuni ferme, desfășurate într-un dialog activ cu minoritatea romilor, atât la nivel național, cât și la nivelul UE*”. Prin urmare, mecanismul de implementare, cooperare, monitorizare și evaluare a politicilor de incluziune a romilor din România a fost conceput astfel încât să lămurească această dilema a responsabilității. Pentru mai multe detalii a se vedea Anexa 3 Mecanismul de implementare.

⁶⁶ *Studiu privind participarea politică a romilor din Romania* - Rezultate comparative Romi / non – romi, CURS, august 2006, disponibil pe site-ul www.ndi.org.

⁶⁷ *Barometrul Incluziunii Romilor, 2007*, București, editat de Fundația pentru o Societate Deschisă, capitol al autorului Ovidiu Voicu - Stare de spirit, instituții, opțiuni politice ale romilor din România.

⁶⁸ Comunicarea Comisiei Europene din 2011 „Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020”.

2.1. Mecanismul de implementare, cooperare, monitorizarea și evaluarea politicilor de incluziune a romilor din România⁶⁹

Mecanismul este stabilit explicit doar în strategiile guvernamentale din 2001 și 2011 și prevede structuri mixte și resurse umane (autorități publice și ONG) organizate de orizontală și pe verticală, atribuțiile fiecărei structuri instituționale mixte (GLI, CMR, BR, BJR, ELR, ONG etc) și rolul partenerilor.

Structurile mecanismului sunt formate prin instrumentele legislative specifice nivelului instituțional administrativ: Decizii ale Primului Ministru, Ordine ale miniștrilor de resort și/sau ale secretarilor de stat/președinți asimilați acestora, Hotărâri ale Consiliilor locale. În cazul României, mecanismul are următoarea structură:

2.1.1. La nivel central, mecanismul este format din:

a) Grupul de lucru pentru politicile publice pentru romi, (denumit în continuare grupul de lucru interministerial - GLI), format prin Decizia Primului Ministru (Strategia Guvernului din 2011), organizat pe lângă Cabinetul acestuia din care face parte și ANR. GLI are rol de coordonare a politicilor pentru romi.

b) Comisiile ministeriale pentru romi (CMR), sunt formate în cadrul ministerelor semnatare ale strategiei, prin ordine ale miniștrilor de resort, care au rol de implementare și monitorizare a măsurilor destinate romilor cuprinse în aria de activitate specifică: educație, ocupare, sănătate, locuire etc. ANR a delegat în fiecare CMR câte un specialist.

2.1.2. La nivel local (regional, județean și local) mecanismul este format la nivelul instituției prefectului prin Decizia prefectului iar la nivelul primăriilor prin HC și cuprinde: reprezentanți ai instituțiilor descentralizate și ai serviciilor deconcentrate, inclusiv ONG-uri, organizați sub formă de grup de lucru mixt (GLM). Principală atribuție a structurilor regionale, județene și locale este încheierea parteneriatelor strategice⁷⁰ cu diverși actori

⁶⁹ denumit în continuare mecanismul

⁷⁰ Parteneriatele pentru implementarea politicilor publice sunt construcții instituționale și organizaționale la nivel central, regional și local ale Autorităților publice cu: Rețeaua

sociali (stakeholders). Rolul acestor structuri locale mixte (GLM) este de implementare și monitorizare la nivel local a politicilor publice elaborate de Guvern, inclusiv a strategiei pentru romi. Legătura între nivelul regional și județean se face prin cele 7 Birourile Regionale ale ANR care cooperează cu Birourile Județene pentru Romi (BJR) și GLM organizate la nivelul instituției prefectului.

2.2. Rolul organizațiilor neguvernamentale

Conform structurii mecanismului, ONG-urile sunt parteneri în procesele de consultare pentru elaborarea politicilor publice, în special la nivel central și evaluează critic, stadiul implementării acestora. În plan local, ONG-urile sunt parteneri de dialog și cooperare și participă la reuniunile de lucru ale grupurilor de lucru mixte (GLM) formate pe lângă prefecturi și primarii.

Așa cum aminteam mai sus, **realizarea bunăstării colective** poate fi realizată prin **intervenția statului**, care are mecanisme și resurse proprii prin procese planificate dar și de către **organizațiile neguvernamentale**, determinate în mare parte de idealurile, activismul și acțiunile lor, dar prin **processe spontane**. Recunoscând importanța lor, încă de la începutul anilor 1990, acestea s-au implicat activ în derularea unor intervenții sociale și promovarea drepturilor minorității romilor. Inexistența unui fond național adresat acestora, le-a determinat să apeleze la finanțatori externi pentru a aborda probleme punctuale – intervenții pe termen scurt - **problema globală rămânând în cea mai mare parte, nerezolvată**. Mai mult, odată cu solicitarea pentru implementarea programelor post aderare, managementul propus a blocat în mare parte vigilența ONG-urilor. Preocupate să răspundă birocrăției managementului acestor fonduri, atenția lor nu s-a mai concentrat pe modul de cheltuire a sumelor de către cei dezavantajați, sau a impactului fondurilor alocate minorității romilor ca grup țintă din proiectele acestora ci pe implementarea proiectelor contractate conform procedurilor administrative.

Birourilor Județene pentru Romi, Rețeaua Experți locali din primarii, Rețeaua Mediatorilor sanitari, Rețeaua MECT, Rețele ONG-urilor, Rețeaua Centrelor Comunitare.

În decembrie 2011, a fost aprobată prin Hotărâre de Guvern "Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2011-2020".⁷¹ În momentul de față strategia este în curs de revizuire pe baza observațiilor formulate de Comisia Europeană și condiționalitățile ex-ante care pregătesc programarea 2014-2020. La fel ca și în perioada elaborării strategiei Guvernului din 2001, ONG-urile romilor au înțeles importanta contextului și a rolului lor. Invitate ca membre în Comitetul Consultativ al ANR, formal, ele constituie o subcomisie a Comitetului Consultativ, organizată pe comisii de specialitate specifice domeniilor de acțiune ale strategiei. În primele reuniuni s-a stabilit modul de lucru al acestora și obiectivele de realizat. Ulterior, ONG-urile au elaborat documente sectoriale al căror conținut va fi negociate cu ministerele de resort.

Documentele lor pot contribui atât la revizuirea planurilor de acțiune sectorială a Strategiei, conform experienței lor de teren, cât și la fundamenta prioritățile viitoarelor fonduri europene 2014-2020. De asemenea, ele vor sta la baza consultărilor și negocierilor cu alți actori sociali incluși în procesul de consultare (mediul academic și organizații ale administrației publice) și nu în ultimul rând ministerele responsabile de incluziunea romilor, prin angajamentele asumate odată cu adoptarea strategiei Guvernului pentru romi cât și prin Parteneriatul dintre Guvern și Comisia Europeană pentru programarea 2014/2020.

Procesul de consultare este organizat de ANR și se estimează a fi continuat până în iunie 2013. În aceeași perioadă, Fundația Soros România, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile și Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi realizează un raport alternativ pentru Comisia Europeană privind stadiul implementării Deceniului de Incluziune și al strategiilor naționale în țările membre. O altă cercetare se va desfășura pe parcursul anului 2013 la nivel național de Banca Mondială pentru a fundamenta revizuirea strategiei din 2011 și a fundamenta programarea 2014-2020.

⁷¹ În acord cu cererea Comisiei Europene din aprilie 2011 Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020.

CAPITOLUL III. CE RĂMÂNE DE FĂCUT? PROVOCĂRI

Noul guvern format după alegerile electorale de la sfârșitul anului 2012 a inclus în *Programul de guvernare 2013-2016* câteva măsuri cheie, care să diminueze indicatorii socioeconomiici negativi. Intențiile sunt de reducere a sărăciei și eliminarea dependenței familiilor de ajutorul social prin dezvoltarea oportunităților, respectiv programe naționale ce se vor desfășura la nivel național, regional și local, adaptate nevoilor familiilor aflate în situație de risc. De asemenea, se recunoaște nevoia coordonării mecanismului de incluziune socială înființat la nivel național pentru perioada 2007/2013 pe domenii sectoriale. Educația este o prioritate în programul de guvernare și presupune un pachet de măsuri integrate în domeniile: educație, sănătate, concomitent cu oferirea de sprijin pentru copiii și familiile lor.

Raportul guvernului din 2010 privind fondurile structurale alocate României în perioada 2007/2013 arată un procent de absorbție de 10% din cele 19 milioane alocate României pentru perioada 2007/2013. Ministerul Fondurilor Europene înființat în 2013 și-a propus ca ținta absorbția a 80% din fonduri până la sfârșitul anului 2015. În acest moment, România ca și celelalte țări membre UE, dezvoltă Parteneriatul de Aderare care prevede, pe lângă analizele socio economice și cadrul financiar pentru perioada 2014-2020.

Analiza socio economica efectuată de MMFPSPV a identificat ca grupuri vulnerabile, aceleași categorii definite în JIM și descrise la punctul 1.2.5.2., din care fac parte și romii, implicit și explicit (romi practicanți ai meseriilor tradiționale, tineri și femei rome).

Procesul de programare a noilor fonduri are la baza strategiile naționale sectoriale (inclusiv Strategia pentru romi din 2001), se bazează pe lecțiile învățate din experiența programării 2007-2013 și pe *input-urile* echipelor de asistență tehnică dar și ale diverșilor actori sociali, naționali și internaționali dar mai ales pe mecanismele de monitorizare și evaluare.

Tratarea minorității romilor ca fiind o problemă socială este o orientare unilaterală, antagonică poziției reprezentanților minorității rome și reflectă lipsa dialogului și a unei viziuni strategice comune. Problema socială a fost definită ca fiind o deficiență care afectează un număr mare de persoane pentru care se simte nevoia de a se întreprinde ceva, care reclamă o acțiune socială colectivă și este înscrisă pe agenda publică⁷².

Excluziunea socio-economică a minorității romilor are mai multe dimensiuni, afectează romii ca persoane și comunitățile în care aceștia trăiesc, blocând inițiative, proiecte și programe comunitare prin neredistribuirea veniturilor, nealocarea sau, după caz, alocarea insuficientă și inadecvată a resurselor financiare, capital uman și social. Efectele sunt complexe, se accentuează și se înregistrează în calitatea și nivelul educației, speranței de viață, accesul tinerilor (femei și bărbați) pe piața muncii etc.

Incluziunea socio-economică și culturală a romilor a fost unul din criteriile politice de aderare a României, este înscris pe agenda politică a fiecărui partid aflat la guvernare și a constituit obiectul de negociere sau angajare al Guvernului în plan extern. Acțiunea socială colectivă este încă un deziderat și constituie doar un subiect al frecventelor rapoarte întocmite de organizațiile neguvernamentale rome și nerome care chiar dacă reflectă fidel situația romilor nu pot și influența îmbunătățirea acesteia.

Cu toate acestea, se așteaptă ca și societatea civilă a romilor să fi învățată din experiența implementării fondurilor europene din perioada de pre aderare și post aderare și să se implice mai mult în monitorizarea și evaluarea strategiei naționale pentru romi și a fondurilor alocate pentru implementarea acesteia. Desigur, reactivarea activismului și militantismului lor este necesar, însă aceste valori pot să stea la baza parteneriatelor public-privat cu actorii sociali din mecanismul de cooperare, monitorizare și evaluare, la nivel central, regional și local, tocmai pentru a influența acțiunea socială. Este de așteptat ca ONG-urile și rețelele înființate de acestea în plan regional și local să fie consolidate și coordonate astfel încât ele să devină parteneri în implementarea propriilor proiecte, restul timpului putând fi alocat vigilenței.

⁷² Mărginean, Ioan, *Proiectarea cercetării sociologice*, Iași, 2000, pag. 103, Editura Polirom.

CAPITOLUL IV. CONCLUZII

4.1. Politicile publice destinate romilor

În discursul public național și internațional, politicienii, tehnicienii și experții justifică necesitatea cunoașterea dimensiunii romilor din România și modul în care acestea sunt distribuiți în teritoriu. Unul dintre argumentele frecvent invocate este: „pentru a sprijini necesarul de proiecte adecvate și a estima costurile politicilor publice”, conform situației sau problemelor prioritare, identificate ale acestora. Discursul este unul teoretic și continuă cu tipul de abordare, unul așteptat, de „jos în sus”, „la firul ierbii”, cu necesitatea participării romilor la toate procesele decizionale pe tot parcursul ciclului implementării unei politici (strategie, program, proiect etc.). Se pierde din vedere viziunea, care ar trebui să fie „pentru romi dar cu romii”, evaluând potențialul de acțiune al acestora și nu exclusiv „pentru romi” ca beneficiari pasivi.

Așa cum am văzut, în perioada analizată, elaborarea politicilor publice pentru romi a constituit o prioritate relativă pentru experți și cercetători, conectată la contextul socio – politic, și pe care, fiecare guvernare și-a asumat-o prin adoptarea documentelor (politici publice). Încă odată a lipsit din viziunea experților prognoza financiară, analiza contextului și impactul economic al acestor politici. Soluția a fost de a utiliza surse externe, majoritar ale CE și de a aplica programe de intervenție, pe termen scurt, pentru a ameliora efectele, și tot pe termen scurt, determinate de excluderea istorică a romilor, **problema globală rămânând în cea mai mare parte, nerezolvată**. Elaborarea politicilor publice cu impact asupra situației romilor a fost mai degrabă un proces reactiv față de diverse efecte sociale vizibile și adeseori presante (lipsa actelor, migrație, abandon școlar) decât parte a unei viziuni strategice.

Soluțiile abordate au creat așteptări mari din partea populației majoritare care se raportează adeseori la minoritatea romilor prin sumele (mari) destinate incluziunii lor și la măsurile afirmative. Rezultatele aplicării

acestor programe sunt calificate ca fiind nesatisfăcătoare nu numai la nivelul majorității cât și la nivelul elitelor române. Spre exemplu, Raportul MMFSPV din 2013, confirmă rezultate slabe și identifică factorii care le-au influențat. *„Pe piața muncii proiectele implementate în ultimii ani au fost mai degrabă ineficiente. Pe de o parte, doar circa jumătate din romii de 16 ani și peste au absolvit ciclul de învățământ obligatoriu care le asigură eligibilitatea pentru programele de calificare profesională. Pe de altă parte, în cazul multor familii române, capul familiei este persoana care ar putea participa la cursuri de calificare, aceeași care aduce un venit în familie, motiv pentru care renunță sau refuză participarea la cursuri.”*

4.2. Finanțările acordate politicilor publice pentru romi

Dacă elaborarea politicilor publice pentru romi are ca moment zero, criteriile de la Copenhaga și obiectivul de **combatere a unor fenomene și forme nespecifice democrației**, alocarea unor fonduri cu scopul îmbunătățirii situației /integrării/incluziunii economice, sociale și culturale a romilor are ca moment zero perioada de pregătire a României pentru aderarea la Europa unită.

Abordarea targeting în programele PHARE propusă CE de instituțiile românești interesate de incluziunea romilor a avut o adresabilitate mai mare și a permis monitorizarea și evaluarea impactului proiectelor finanțate.

Fondurile de pre aderare (PHARE) au alocat pentru îmbunătățirea situației romilor un ansamblu de măsuri direcționate (targeting) către cinci mari domenii de activitate prevăzute în documentul strategic național: **educație, sănătate, formare vocațională și ocuparea forței de muncă** (activități generatoare de venit), **locuire și mică infrastructură**. Fondurile au fost gestionate de către instituții publice prin intermediul unor echipe de **asistență tehnică** mixte (naționale și internaționale) din care au făcut parte experți, specialiști și ONG-uri aparținând minorității romilor, **mecanism ce a mobilizat membrii comunităților de romi, a influențat atât capacitatea de absorbție a fondurilor cât și eficiența și eficacitatea lor dar mai ales a creat modele de buna practica**. Echipele de asistență tehnică și specialiștii ONG-urilor romilor au supravegheat procesul de implementare și monitorizare a

proiectelor, fapt care a determinat șansele de succes mai mari decât în cazul abordării *mainstreaming* din fondurile post aderare.

Pentru componentele financiare mari ale schemelor de granturi din PHARE (între 50 de mii și 200 de mii euro/proiect) solicitanții eligibili au fost exclusiv autoritățile publice locale, în parteneriat cu ONG-uri și/sau grupuri de inițiativă locală. Acele proiecte s-au concentrat preponderent în domeniul lucrărilor de infrastructură (drumuri și poduri județene) și în foarte puține cazuri locuirii, însă ele **răspunde mai mult nevoilor și agendei publice locale decât nevoilor reale ale romilor din comunitate.**

Componentele financiare mici, între 10 mii și 50 de mii euro/proiect s-au adresat organizațiilor neguvernamentale, în parteneriat cu APL și/sau grupuri de inițiativă locală și **au răspuns nevoilor elementare, individuale ale membrilor minorității romilor:** educație, sănătate, formare vocațională și ocupare (AGV). Valoarea adăugată din intervențiile ONG-urilor, este transformarea, la sfârșitul proiectului a grupurilor de inițiativă locală în organizații neguvernamentale de sine stătătoare, ceea ce pentru APL nu a constituit o prioritate.

4.3. Programul de incluziune socială

Abordarea științifică a programului de incluziune socială este un exemplu de bună practică, dar implementarea lui constituie încă un obiectiv de analiză.

Strategia programului de intervenție prioritara (PIP) în comunitățile de romi are la bază un sondaj efectuat în 848 de comunități în anul 2005. În ceea ce privește conștientizarea nevoilor, autorul studiului arată că dintre cele 5 straturi (probleme) identificate de membrii comunităților locale, *calitatea drumurilor* este situată pe nivelul **patru**. În percepția elitelor locale însă, inclusiv a celor rome, cel mai intens nivel în ierarhia problemelor comunităților locuite de romi cu probleme foarte grave a fost identificată ca fiind problema **infrastructurii**. (Sandu, 2005).

Prin urmare, ca și în cazul celorlalte fonduri, nerambursabile, și filosofia componentei PIP a programului SIP a fost îndreptată către lucrările de infrastructură și servicii sociale aplicate în comunități defavorizate, inclusiv în cele locuite preponderent de romi, doar ca, ele se bazează mai mult pe

percepția nevoilor identificate de elitele locale (primari, funcționari, lideri locali inclusiv lideri ai romilor) decât pe nevoile/problemele identificate ca fiind prioritare de membrii comunităților de romi.

4.4. Sustenabilitatea programelor și proiectelor finanțate

O caracteristică a schemelor de investiții (granturi) este lipsa de sustenabilitate.

Ca principiu, sustenabilitatea este o obligație pentru fiecare aplicant, fie el APL sau ONG, este corelată cu principiile dezvoltării comunitare locale și ale dezvoltării durabile. Prin programele PHARE, numărul ONG-urilor a crescut fiindcă metodologia prevede formarea grupelor de inițiativă locală ca structură partenerială pentru implementarea proiectelor, structură care la sfârșitul proiectului se transforma în ONG, o soluție pentru asigurarea sustenabilitatea proiectelor (în unele cazuri au reușit).

2.4.1. În cazul ONG-urilor, sustenabilitatea unor proiecte de tipul infrastructură este imposibil de asigurat din cauza lipsei costurilor de întreținere. Spre deosebire de acestea, APL-urile, pot asigura sustenabilitatea proiectelor de tipul infrastructură prin bugetul propriu. Prin urmare, transferarea către APL-uri pe baza unui parteneriat public-privat ar putea reprezenta o soluție în asigurarea durabilității lucrărilor realizate în comunități.

2.4.2. În cazul activităților aducătoare de venituri (AGV), precursore ale economiei sociale (inclusă între domeniile majore de intervenție în cadrul fondurile post aderare), sustenabilitatea este greu de asigurat atât pentru faptul că în România nu există încă o lege a economiei sociale cât și pentru faptul că nu există nici un fond public disponibil pentru a sprijini aceste tipuri de activități. Chiar dacă ONG-urile, mai mult decât APL au sprijinit grupurile de inițiativă locale să implementeze proiecte de tip AGV, nici ele nu au putut asigura sustenabilitatea acelor proiectele. Pe de o parte fiindcă nu există un fond destinat creșterii capacității ONG-urilor sau pentru punerea în practică a nevoilor identificate în activitățile lor. Pe de altă parte, AGV-urile sunt activități cu caracter economic, care presupun, conform

legislației, reinvestirea profitului obținut din vânzarea produselor în activitățile de tip social (educație, sănătate, formare etc.) desfășurate de ONG-uri, lucru greu de realizat.

APL, mai mult decât ONG-urile pot mult mai ușor să asigure, continuitatea acestora, prin redistribuirea taxelor și impozitele locale colectate, sau prin proiectul bugetului de stat. Interesul APL pentru desfășurarea unor activități de tip AGV ar permite creșterea posibilităților de colectare a taxelor și impozitelor în plan local, care pot promova dezvoltarea locală. În cazul în care acest tip de proiecte sunt percepute de APL doar ca promoție a bunăstării unui mic grup de persoane, aducând beneficii individuale doar romilor, atunci se justifică preferința acestora pentru proiectele de infrastructură. Se pierde însă din vedere impactul asupra dezvoltării comunității locale, cu efecte directe în procesul de colectare la nivel local a taxelor și impozitelor. O activitate economică desfășurată în localitate aduce în primul rând bani la bugetul local.

Alte aspecte pozitive pentru comunitate sunt: posibilitatea creării unor locuri de muncă, utilizarea resurselor locale, răspunsul acordat unor nevoi comunitare stringente.

Nu în ultimul rând, proiectele de infrastructură, în majoritatea cazurilor destinate reabilitării drumurilor comunale și județene pot avea un corespondent cu problemele socio-economice ale romilor dacă aceștia ar fi implicați în desfășurarea unor activități generatoare de venituri sau ar fi întreprinzătorii unor întreprinderi sociale ale căror bunuri sau servicii sunt dificil de livrat datorită lipsei de infrastructură.

Un alt indicator care ar putea justifica impactul alocării preponderente a finanțării pentru proiectele de infrastructură ar trebui să facă legătura cu problemele socio economice ale romilor și s-ar putea concretiza prin utilizarea în proiect, pe perioada derulării lui, a resurselor umane romi, calificate și necalificate, gradul de includere pe piața muncii și ocuparea în general constituind o problemă fundamentală a minorității romilor.

CAPITOLUL V. RECOMANDĂRI

5.1. Formarea unor rețele de cooperare internă și externă

Lipsa consultărilor cu experții și specialiștii romi și neromi, mediul academic dar mai ales cu membrii comunităților de romi în elaborarea politicilor publice, naționale și europene determină și lipsa unei viziuni privind incluziunea minorității romilor, stabilirea priorităților de intervenție și alocarea fondurilor. În perioada de pre aderare, lipsa unei viziuni a fost înlocuită cu intervenții pe termen scurt, preponderent în zonele rurale și care au răspuns mai mult agendei publice a APL-urilor. Acest fapt se reflectă și în prezent, atât în stabilirea priorităților cât și în alocarea fondurilor de pre aderare, în identificarea modalităților practice, pragmatice, de punere în aplicare a conceptul de incluziune socială dar mai ales a tipului de abordare. **În contextul prioritizării intervențiilor viitoare, un indicator ar putea fi ponderea mare a romilor pe regiuni, județe, cu precădere a acelor care trăiesc în mediul rural.**

5.2. Abordare explicită

Abordarea de tip *mainstreaming* trebuie să fie o **excepție**. Din moment ce, în cadrul mecanismelor universale de distribuție a oportunităților și resurselor, **metoda mainstreaming nu distinge instituțiile puterii economice de cele sociale** această abordare poate accentua inegalitățile. Așa cum s-a constatat în cazul programelor post aderare, de tip *mainstreaming*, managementul propus a crescut birocrăția românească, a adâncit avantajele și a creat oportunități doar celor care le aveau deja. Mai mult decât atât, metoda maistreaming folosită în alocarea fondurilor post aderare, în care romii sunt definiți ca făcând parte din grupurile vulnerabile/defavorizate creează dificultăți atât în identificarea impactului efectiv al proiectelor asupra grupului țintă cât și în măsurarea progresului.

5.3. Strategia Europa 2020

În contextul în care statele membre sunt preocupate de atingerea obiectivelor asumate de comun acord prin Strategia Europa 2020, mecanismele de implementare a acesteia ar trebui să combine **experiența** statelor membre cu **flexibilitatea** politicilor europene, inclusiv cele financiare, **inovația** privind mecanismele create la nivel național sau crearea altora noi, robuste, astfel încât setul de priorități propuse să asigure și participarea și responsabilizarea romilor.

5.4. Fondul Social European

Chiar dacă până la sfârșitul anului 2012, viziunea privind incluziunea minorității romilor este limitată financiar la FSE, aceasta trebuie extinsă în a o include și în alte programe cum ar fi: Programul Național de Dezvoltare Rurală (PNDR), Programul Operațional Regional, (POR), Fondul de Dezvoltare a Agriculturii, (FADR), Fondul de Coeziune (FC) și Programele de cooperare transfrontalieră etc.

5.5. Alocarea explicită a fondurilor destinate incluziunii minorității romilor

Dacă pentru măsurile de îmbunătățire a situației romilor, obiectivului de combatere a sărăciei și promovare a incluziunii sociale, volumul total de fonduri a fost preponderent atras de la Comisia Europeană și BERD prin Banca Mondială, mecanismele de intervenție și pârghiile financiare ale statului au fost mai greu de mobilizat. Pornind de la premisa că responsabilitatea principală pentru incluziunea socială și economică a romilor este în principal a autorităților publice, *„care are mecanisme și resurse proprii, pentru care se impun acțiuni ferme, desfășurate într-un dialog activ cu minoritatea romilor, atât la nivel național, cât și la nivelul UE.”* strategiile naționale de incluziune a romilor până în 2020 vor avea impactul scontat respectând principiul aditivității fondurilor.

BIBLIOGRAFIE

Cace, Sorin; Preoteasa, Ana Maria; Tomescu, Cristina; Stănescu, Simona Maria (coordonatori) (2010) *Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi. Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi din România*. București, Editura Expert, 2010, proiect finantat prin POSDRU.

Dan, Adrian-Nicolae, (2009). *Excluziunea de la locuire a populației de romi*, Revista de Asistență Socială nr. 3-4, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Univrsitatea București, București

Berescu, Cătălin; Celac, Mariana (2006). *Locuirea și sărăcia extrema. Cazul romilor*, Editura Ion Mincu, București

Dezideriu, Gergely (2011), *Dreptul la sănătate și principiul nediscriminării. Etica și non-discriminarea grupurilor vulnerabile în sistemul de sănătate*, editat de Asociația pentru Dezvoltare și Incluziune Socială.

Rughiniș, Cosima; Fleck, Gabor (coordonatori) (2008), *Vino mai aproape, incluziunea și excluziunea romilor în societatea românească de azi*, editată de Agenția Națională pentru Romi, București.

Ionescu, Mariea; Cace, Sorin, (2006) *Politici publice pentru romi. Evoluții și perspective*, Editura Expert, București.

Mărginean, Ioan (2000), *Proiectarea cercetării sociologice*, Iași, Editura Polirom, Iași.

Preda, Marian (2002) *Politica socială românească*, Editura Polirom, Iași.

Preoteasa, Ana Maria, Cace Sorin, Duminică Gelu (2009), *Strategia națională de îmbunătățire a situației romilor - Vocea comunităților*, București, Editura Expert.

Sandu, Dumitru - 2005 - *O hartă socială a comunităților de romi*, București.

Voicu, Ovidiu (2007). *Barometrul Incluziunii Romilor - Stare de spirit, instituții, opțiuni politice ale romilor din România*, Fundația pentru o Societate Deschisă, București.

Zamfir, Cătălin, Zamfir, Elena, (1993, *Țiganiii între ignorare și îngrijorare*, Editura Alternative, București.

Zamfir, Cătălin; Stoica, Laura (coordonatori) (2006). *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Editura Polirom, Iași.

Zamfir, Cătălin; Stănescu, Simona (coordonatori) (2007). *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Editura Polirom, Iași.

Documente oficiale

Acordul de împrumut între Guvernul României și BERD semnat la București în data de 4 iulie 2006.

Comunicarea Comisiei Europene din 2011 „Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020”

Legea nr. 40/2007 privind aprobarea împrumutului Guvernul României la BERD.

Documente, studii și rapoarte interne și internaționale

Analiza socio-economică a romilor din România, ASIS, 2013.

Programul PHARE 1998, “Sprijin pentru strategia națională de îmbunătățire a situației romilor”.

Programul PHARE 2000, “ Dezvoltarea societății civile”, componentă destinată minorității romilor.

Programul PHARE 2002, “Sprijin pentru strategia națională de îmbunătățire a situației romilor”.

Programului multianual PHARE 2004-2006, “Accelerarea implementării Strategiei de îmbunătățire a situației romilor”.

Programul național pentru adoptarea acquis-ului comunitar (NPAA) din iunie 2002.

Rapoartele interimare și finale privind activitățile desfășurate pe perioada asigurării președinției Deceniului de către ANR disponibil pe site: www.anr.gov.ro

Raport de activitate ANR, 2006.

Raport de cercetare. *O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate*, autori: Duminică, Gelu și Ivăsiuc, Ana, București, Editura expert, 2010.

Raportul UNDP *Starea sărăciei din România în context european*.
Autori: Stanciu, Mariana , Mihăilescu,Adina, București 2011.

Raport UNDP. *Economia socială și comunitățile de romi – provocări și oportunități*, București, 2012, finanțat prin POSDRU.

Raportul de Analiză comparativă a datelor din Barometrul Incluziunii, elaborat de Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”,2010.

Raport de tara. *Situația romilor in Romania, 2011 intre incluziune sociala si migrație*, editat de Fundația Soros, București, 2012, proiect POSDRU.

Raportul „Accesului romilor la serviciile de sănătate publică”, realizat de Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate – SASTIPEN, București, 2010. Studiul *participarea politică a romilor din Romania - Rezultate comparative Romi / non – romi*, CURS, august 2006, disponibil pe site-ul www.ndi.org. Studiul *Strategia națională de îmbunătățire a situației romilor: Vocea comunităților*. Coordonatori: Preuteasa, Ana Maria, Cace, Sorin, Duminica, Gelu, București, 2009, Editura expert.

Studiu Banca Mondială. *Toward and Equal Start: Closing the Early Learning gap for Roma Children in Eastern Europe*, 2012.

Studiu UNDP- Banca Mondială - Comisia Europeană pentru Europa și Comunitatea Statelor Independente într-un proiect finanțat de Comisia Europeană, 2011.

Studiu UNDP *Economia socială și comunitățile de romi – provocări și oportunități*, București, 2012.

Studiu UNESCO, Institutul National de Statistica, 2010.

Studiu Decade Watch,2010.

Teza de doctorat drd.arh.Lorin Constantin Nicolae, București, 2013, Universitatea de Arhitectura si Urbanism “Ion Mincu” – București.

United Nations Economic and Social Council (2012) Draft country programme document Romania.

Joint report by the Commision and the Council on Social Inclusion, to the European Commission, 2003.

Lista site-urilor consultate

www.anr.gov.ro.

www.frds.ro.

www.sgg.ro.

www.fseromania.

www.undp.sk

INSTITUȚII IMPLICATE ÎN PROCESUL DE INCLUZIUNE SOCIALĂ

Organizații internaționale

CE / Comisia Europeană.

ONU / Organizația Națiunilor Unite.

OSI / Open Society Institut – Institutul pentru o Societate Deschisă.

DGOASI / Direcția Generală de Ocupare, Afaceri Sociale și Incluziune

Instituții românești

GLPR / Grupul de lucru pentru politicile publice pentru Romi.

MEN / Ministerul Educației Naționale .

MS / Ministerul Sănătății.

MMFPS / Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale.

MAI / Ministerul Administrației și Internelor.

MDRT / Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului.

MADR / Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale.

MMP / Ministerul Mediului și Pădurii.

MCPN / Ministerul Culturii și Patrimoniului Național.

ANES / Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați.

ANR / Agenția Națională pentru Romi.

BJR / Biroul Județean pentru Romi.

BR / Biroul Regional.

DPMN / Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale.

DRI / Departamentul pentru Relații Interetnice.

ONR / Oficiul Național pentru Romi.

SGG / Secretariatul General al Guvernului.

CMR / Comisiile Ministeriale pentru Romi.

Organizații neguvernamentale ale romilor

AGENȚIA ÎMPREUNĂ / Agenția de dezvoltare comunitară „Împreună”.

CRCR / Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi Cluj-Napoca.

CRDE / Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală Cluj-Napoca.

ROMANI CRISS / Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii.

SASTIPEN - Centrul romilor pentru politici de sănătate

Institute de cercetare

ICCV / Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții – Academia Română

Politici publice

STRATEGIA GUVERNULUI 2001/ Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor.

STRATEGIA GUVERNULUI 2011/ Strategia de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor 2012-2020.

PNAInc / Planul național antisărăcie și promovare a incluziunii sociale.

JIM / Memorandumul comun de incluziune socială.

DECENIUL / Deceniul de incluziune a romilor 2005-2015.

PNDR / Planului național de dezvoltare al României.

FSE / Fondul Social European

POS / Programul operațional sectorial.

POR / Programul operațional regional.

SIP / Programul de Incluziune Socială

PIP / Programul de Intervenții Prioritare

PETI / Programul de Intervenție Educație Timpurie

ANEXE

Anexa 1. Estimări ale numărului romilor din România

Nr.	Anul	Sursă/ Organizația	Nr. estimat	Procent din populația majoritară	Metoda
1	1998	Studiul ICCV	1,5 milioane	6,7%	Hetero identificare
2	2002	Recensământul INS	535.140	2,46%	Autoidentificare
3	2003	Studiul UNDP (2003 publicat în 2006)	Minim 1,8 milioane, Maxim 2,8 milioane	10%	
4	2005	Studiu Banca Mondială	varianta minimă de 730.174 de persoane, varianta medie de 851.048 de persoane varianta maximă de 970.000 de persoane.		Autoidentificare
5	2011	Comisia Europeană, pe baza datelor Consiliului Europei (COM (2011) 173.	Varianta medie: 1.850.000 persoane	8,32%	
6	2011	Recensământul INS	619 000	(3.2%)	Autoidentificare

Sursă: Ionescu, ANR 2013

Anexa 2. Piramida vârstelor la populația de romi

Vârsta	Romi
0-4 ani	12.83%
5-9 ani	10.78%
10-14 ani	12.73%
15-19 ani	11.00%
20-24 ani	10.42%
25-29 ani	9.04%
30-34 ani	7.85%
35-39 ani	4.82%
40-44 ani	5.10%
45-49 ani	4.65%
50-54 ani	3.51%
55-59 ani	2.06%
60-64 ani	1.89%
65-69 ani	1.52%
70-74 ani	1.02%
75+	0.79%

Sursa: Datele Institutului Național de Statistică, Recensământul populației și locuințelor, 2002

Anexa 3. Distribuția romilor pe mediile de reședință

Regiunea de dezvoltare	Județele care compun regiunea	Estimări preliminare conform Recensământului din 2011	Ponderi mari ale romilor în județe	Ponderi mici ale romilor în județe
Regiunea 1. Nord-Est	Cuprinde 6 județe: Iași, Bacău, Suceava, Piatra Neamț, Botoșani, Vaslui			Botoșani (39,9%), Vaslui (40,9%)
total populația regiunii		1.76%		
total populația de romi		8.96%		
urban		41.9%		
rural		58.1%		
Regiunea 2. Sud-Est	Cuprinde 6 județe: Brăila, Buzău, Constanta, Galați, Tulcea, Vrancea		Galați (79,8%), Vrancea (75,9%).	Constanța (37,1%), Tulcea (23,7%),
total populația regiunii		2.90%		
total populația de romi		11.23%		
urban		36.8%		
rural		63.2%		
Regiunea 3. București – Ilfov	Este constituită din municipiul București - capitala României - și județul Ilfov,			
total populația regiunii		1.80%		
total populația de romi		5.94%		
urban		70.5%		
rural		29.5%		

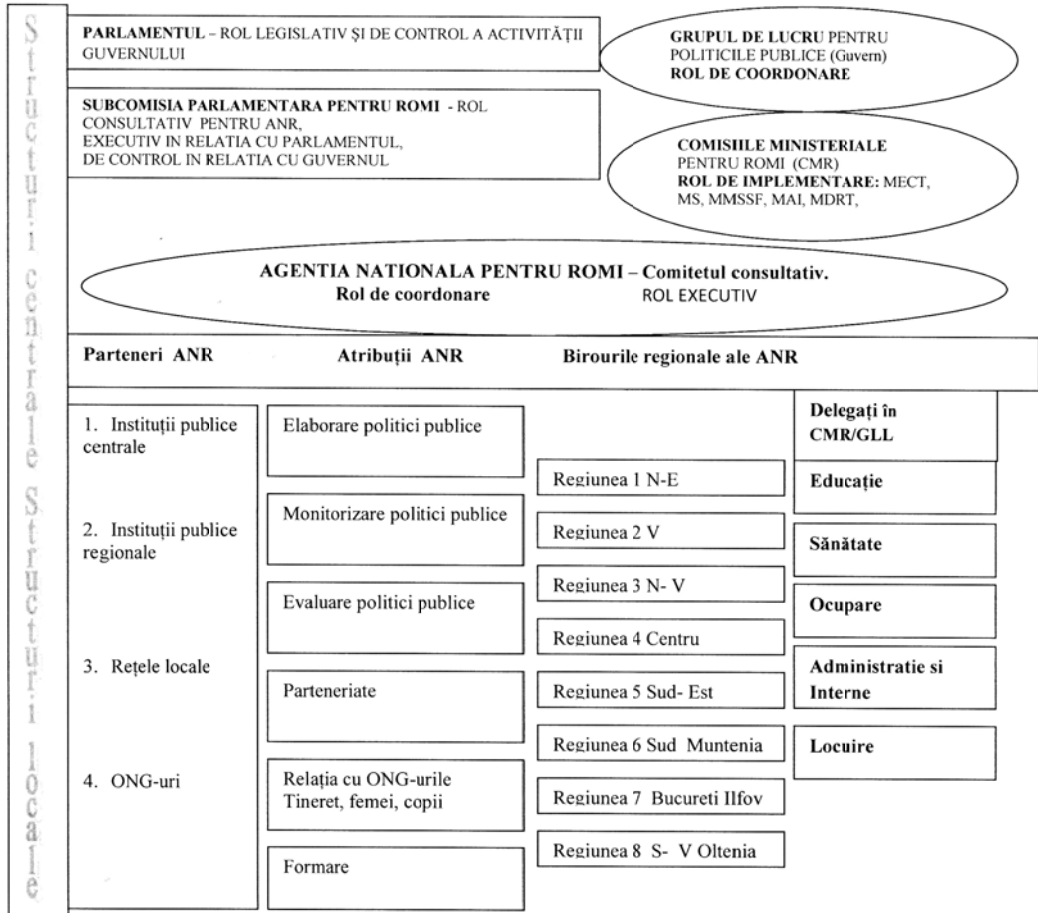
Regiunea de dezvoltare	Județele care compun regiunea	Estimări preliminare conform Recensământului din 2011	Ponderi mari ale romilor în județe	Ponderi mici ale romilor în județe
Regiunea 4. Vest	Cuprinde 4 județe: Arad, Caraș - Severin, Hunedoara, Timiș.			Hunedoara (17,9%),
<i>total populația regiunii</i>		2.67%		
<i>total populația de romi</i>		7.46%		
<i>urban</i>		47.7%		
<i>rural</i>		52.3%		
Regiunea 5. Sud-Vest Oltenia	Cuprinde 5 județe: Dolj, Olt, Vâlcea, Mehedinți și Gorj		Mehedinți (78,2%),	Vâlcea (38,9%), Gorj (42,7%).
<i>total populația regiunii</i>		3.17%		
<i>total populația de romi</i>		10.12%		
<i>urban</i>		42.4%		
<i>rural</i>		57.6%		
Regiunea 6. Sud Muntenia	Cuprinde 7 județe: Argeș, Prahova, Dâmbovița, Teleorman, Giurgiu, Ialomița, Călărași,		Argeș (84,2%), Dâmbovița (85,0%)	
<i>total populația regiunii</i>		4.11%		
<i>total populația de romi</i>		19.93%		
<i>urban</i>		30.0%		
<i>rural</i>		70.0%		

Politici publice pentru Romi

Regiunea de dezvoltare	Județele care compun regiunea	Estimări preliminare conform Recensământului din 2011	Ponderi mari ale romilor în județe	Ponderi mici ale romilor în județe
Regiunea 7. Nord-Vest	Cuprinde șase județe: Bihor, Bistrița Năsăud, Cluj, Maramureș, Satu Mare, Sălaj.		Bihor (79,4%), Bistrița-Năsăud (78,5%), Satu-Mare (76,8%), Sălaj (80,0%),	Maramureș (39,6%)
<i>total populația regiunii</i>		4.55%		
<i>total populația de romi</i>		18.35%		
<i>urban</i>		29.4%		
<i>rural</i>		70.6%		
Regiunea 8. Centru	Cuprinde 5 județe: Alba, Brașov, Covasna, Harghita, Mureș, Sibiu.		Covasna (86,2%)	
<i>total populația regiunii</i>		4.96%		
<i>total populația de romi</i>		18.03%		
<i>urban</i>		31.3%		
<i>rural</i>		68.7%		

Sursa: Compilație Ionescu, ANR după datele recensământului din 2011

Anexa 4. Mecanismul de cooperare instituțională pentru implementarea, monitorizarea și evaluarea politicilor de incluziune a romilor din România. Stakeholders

Sursă: Ionescu, M. ANR 2013.

**Partea II. RAPORT COMPARATIV
ASUPRA PROGRAMELOR DE FINANȚARE
PENTRU MINORITATEA ROMĂ: SUCCESE
ȘI EȘECURI: ALBANIA, BULGARIA, ITALIA,
ROMÂNIA, SERBIA ȘI UNGARIA**

Simona Maria STĂNESCU

INTRODUCERE

Raportul de cercetare comparativă este elaborat în cadrul *Proiectului pentru integrarea / incluziunea activă a romilor în Europa de Sud-Est (PAIRS)*. Țările din Sud-Estul Europei analizate sunt: Albania (AL), Bulgaria (BG), Italia (IT), România (RO), Serbia (RS) și Ungaria (HU).

Raportul de cercetare analizează comparativ succesele și eșecurile programelor de finanțare de la nivelul UE, național sau regional pentru incluziunea romilor în vederea identificării punctelor forte și a slăbiciunilor. În termeni de durabilitate, un pas viitor este prospectarea modalităților de transfer, a schimbului de experiență relevant din diferite țări din proiectul PAIRS luând în considerare atât caracteristicile naționale cât și experiențele anterioare relevante. Schimbul de bune practici între țările din proiectul PAIRS susține înaintarea unor recomandări pentru decidenții politici în direcția reorganizării programelor viitoare. Totodată, membrii echipei internaționale sunt conștienți de oportunitățile dar și de constrângerile unui astfel de exercițiu de învățare reciprocă în descoperirea de puncte comune potrivite diferitelor cadre naționale.

CAPITOLUL I. MINORITATEA ROMĂ ÎN ȚĂRILE ANALIZATE

1.1. Recunoașterea romilor ca minoritate

Populația roma reprezintă cea mai mare minoritate la nivel european. Conform unuia dintre documentele programatice al UE „Romii – cea mai mare minoritate a Europei incluzând în jur de 10 până la 12 milioane de oameni – sunt frecvent victime ale rasismului, ale discriminării și al excluziunii sociale și trăiesc în sărăcie extremă fără access la servicii de îngrijire a sănătății și locuire decentă” (Comisia Europeană, 2012b:2).

Unul din elementele cheie ale țărilor din Sud-Estul Europei, incluse în proiectul PAIRS este o concentrare semnificativă a populației rome în comparație cu restul Europei. Din punct de vedere istoric, originile romilor au fost atestate de secole în țările analizate.

Romii sunt recunoscuți ca minoritate etnică (Albania, România și Serbia) și ca minoritate lingvistică (Albania,). Actul care să stabilească recunoașterea minorității rome ca minoritatea națională de către guvernul italian este în evaluarea instituțională. Romii în Albania sunt considerați un grup cultural și politicile publice au o abordare din perspectivă etnico-lingvistică. Constituția Bulgariei nu definește minoritatea romă nici ca minoritate etnică, nici ca minoritate culturală dar romii sunt frecvent percepuți ca minoritate etnică. Din 2013, romii din Ungaria sunt considerați ca minoritate națională înainte fiind minoritate etnică. Romii nu sunt abordați din perspectiva legitimității istorice în nici una dintre cele șase țări din Europa de Sud-Est incluse în proiectul PAIRS.

Analiza politicilor publice reflectă o tendință comună de recunoaștere a minorității rome dar au fost identificate diferențe din punct de vedere al criteriile de clasificare ca minoritate. Romii sunt considerați minoritate etnică, lingvistică, sau culturală. Perspectiva asupra minorității roma influențează modul în care sunt percepuți romii la nivel național cu impact asupra politicilor publice adoptate, măsurilor de sprijin adoptate și alocarea resurselor financiare.

Analiza minorității romilor în țările PAIRS fundamentează mecanismele de asistare a rezilienței atât la nivel de individ ca reziliență psihologică în sensul de capacitate de a depăși perioade dificile (Ionescu, 2013) cât și la nivel de reziliență societală în sensul de „capacitate de a se angaja în relații pozitive și de a rezista și de a își reveni din situații de stres în viață și izolare socială” (Tomită 2013).

1.2. Câți romi?

Conform datelor statistice furnizate de Consiliul Europei, departamentul de romi și nomazi, 15 din cele 27 de state membre UE nu au inclus romii în recensământul oficiale din 2001 (Albania, Bulgaria, Ungaria) sau din 2002 (România, Serbia). Același lucru era valabil și în cazul a 10⁷³ dintre cele 22 de state incluse în analiză care nu sunt membre UE. Estimările naționale minime și maxime ale numărului de romi au fost disponibile pentru 2001 și 2002 cu excepția câtorva țări (Malta, Andora, Islanda și Monaco).

Tabel 2. Minoritatea romă în cifre

No.	Țara	Număr populație			
		Estimate in documente		Estimarea Consiliului Europei	
		Număr	%	Număr	%
1.	Bulgaria	325 343	4,9%	750 000	10,33%
2.	Ungaria	750.000	-	700 000	7.05%
3.	Italia	130 000 - 150 000	-	140 000	0.23%
4.	România	730 000 - 970 000	-	1 850 000	8.32 %

Surse: Bulgaria, 2012:1; Ungaria, 2011:1; Italia, 2012:1; România, 2011:1, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-795_en.htm

Date comparative arată un număr estimat mai mare de romi decât în statisticile oficiale. Conform datelor oficiale ale Consiliului European (recensămintele din 2001 și 2002 raportate la numărul total al populației în 2009), romii reprezentau 5% în Bulgaria, 2,4% în România, 1,9% în

⁷³ Andora, Armenia, Azerbaijan, Belarus, Islanda, Liechtenstein, Monaco, Norvegia, San Marino și Elveția

Ungaria, 1,4% în Serbia, și 0,03% în Albania. Conform estimărilor naționale alternative, romii reprezentau 11,2% în România, 11% în Bulgaria, 10,9% în Serbia, 10% în Ungaria, 4,1% în Albania, și 0,2% în Italia. Estimările maxime au fost de 118 ori mai mari decât cele oficiale în Albania, de șapte ori mai mari în Serbia, de cinci ori mai mari în Ungaria și de patru ori mai mari în România. Estimarea maximă privind Bulgaria a fost de două ori mai mare decât cea oficială.

Rapoartele PAIRS accentuează valorile neoficiale „reale” estimate, de două ori mai mar decât cele oficiale înregistrate în Bulgaria și Ungaria, de trei ori mai mare în România și Serbia, și de 14 ori mai mare în Albania. Cele mai mari diferențe sunt observate în Albania unde estimarea numărului real al romilor variază între 16.000 și 120.000. În Serbia estimările oficiale ale minorității rome sunt de 2.1% din populația totală iar cele alternative au valori mai ridicate (Housing Center, 2013:5).

Rapoartele naționale elaborate în cadrul proiectului PAIRS susțin idea unei populații roma mai numeroase decât cifrele oficiale.

Din punct de vedere al disparității geografice, comunitățile roma sunt foarte diverse în cadrul țărilor analizate⁷⁴. În comparație cu alte state membre, comunitățile de romi din Bulgaria și România sunt mai izolați ceea ce „pare să protejeze membrii de discriminare și victimizare, în timp de romii din alte state membre sunt mai expuși prin legăturile de zi cu zi cu societatea în ansamblu și serviciile” (EU-MIDIS, 2009a:12). Aceasta explică parțial valorile înalte ale neraportării cazurilor de discriminare în Bulgaria (92%) și în România (81%) (EU-MIDIS, 2009a:6).

O problemă comună în cele șase țări Sud-Est europene analizate în proiectul PAIRS este reprezentată de dificultatea de a cunoaște numărul exact de romi, idee susținută și de diferențele dintre cifrele oficiale (ultimul recensământ din 2011) și cele alternative neoficiale furnizate în special de organizații internaționale⁷⁵, institute de cercetare și ONG-uri. Studiile alternative de estimare a numărului de romi estimează procente mai mari ale minorității rome.

⁷⁴ În Albania, au fost identificate 108 comunități rome. Principale clanuri sunt Kabuzis sau Karbuxhinj (51% din romii care trăiesc în Albania), Meckars sau Meçkarë, (32% din romii care trăiesc în Albania), Cergars (împărțiți în Shkodrani și Besaqe), Kurtofs și Bamilles.

⁷⁵ Council of Europe (IT 2010, RO 2011, RS 2011), United Nations Development Programs UNDP (AL 2012), United Nations Children’s Fund (UNICEF) (AL 2011)

Privirea de ansamblu a principalelor cauze ale diferențelor statistice ne-ar putea îndruma către identificarea unor căi posibile de reducere a acestor decalaje în viitoarele recensăminte prin armonizarea diferitelor surse de date.

Una dintre cauze este includerea relativ recentă în metodologiile recensămintelor naționale a întrebărilor legate de identitatea roma națională, etnică, culturală sau lingvistică. Recensământul din 2011 din Italia nu include criteriul etnic. În cazul Italiei, „datele cantitative despre prezența romilor în Italia nu sunt definitive sau univoce: un vacuum de cunoștințe se datorează parțial imposibilității de a realiza recensământul pe bază de etnicitate, și pe de altă parte lipsei de entuziasms de a declara o identitate foarte stigmatizată”⁷⁶. Această împiedică de exemplu o alocare mai concentrată de resurse pentru îmbunătățirea situației romilor.

O altă cauză poate fi nivelul scăzut de auto-identificare a romilor în recensăminte (și sondaje în general). Romii tind mai degrabă să se declare membrii ai populației majoritare. Mai mult decât atât, în unele țări Sud Est Europene PAIRS romii preferă să se declare ca membrii ai unei alte minorități naționale (turci sau valahi în Bulgaria) datorită potențialei percepții publice mai pozitive asociate altor minorități. În Albania, romii sunt asociați cu egiptenii. În statisticile din Serbia, etnicitatea este recunoscută „ca o preferință personală” cu accent mai degrabă către „angajamentul etnic” decât „etnicitatea”, situație care generează „probleme în utilizarea datelor disponibile” (Knežević, 2013:45).

Alte cauze de autoidentificare scăzută ca minoritate roma sunt: discriminarea puternică cu care se confruntă romii, și fiind stigmatizat, teama de a pierde poziția socială sau/ și profesională. În cazul romilor din România, remarcăm „moștenirea dureroasă transmisă viitoarelor generații de romi de către romi deportați în Transnistria” (Ionescu, 2013:7).

În ceea ce privește populația de etnie roma care trăiește în alte țări, mici procente din romii străini trăiesc în țările vecine: este cazul romilor români din Bulgaria și din Ungaria, romii unguri din România și din Slovacia. Jumătate din romii care trăiesc în Italia provin în mare parte din „fosta Republică Iugoslavia și România, cu grupuri mici din Bulgaria și Polonia” (Mariotti, 2013:5-6). În cazul romilor bulgari, remarcăm faptul că Grecia este preferată ca prima țară de migrare (Baev, Lomeili, 2013:24).

⁷⁶ NRIS pentru Italia Mariotti, 2013, Italy – country report, Effective Programmes for the active integration / inclusion of the Roma in the South East Europe (PAIRS), p. 3

1.3. Experiența discriminării ca apartenență la minoritatea romă

Conform datelor EU-MIDIS din 2008, dintre cele 27 de state membre fiecare al doilea rom „a fost discriminat cel puțin o dată în ultimele 12 luni” (EU-MIDIS, 2009a:3). Un sondaj realizat în șapte state membre⁷⁷ a evidențiat faptul că discriminarea în serviciile private este cea mai des întâlnită formă de discriminare urmată de discriminarea atunci când își caută un loc de muncă sau atunci când sunt la muncă.

79% dintre romi investigați nu raportează discriminarea în special pentru că

- nimic nu s-ar întâmpla sau schimba prin raportare (78%);
- nu au știut cum să raporteze sau unde (52%);
- este prea trivial/nu merită să raporteze – este normal, se întâmplă tot timpul (44%);
- sunt îngrijorați despre consecințele negative/contrar intereselor mele (39%) (EU-MIDIS, 2009a:6).

Tabel 3. Primele trei domenii de discriminare în Bulgaria, România și Ungaria

Domenii de discriminare		BG	CZ	EL	HU	PL	RO	SK
1.	Primul domeniu		x	x	x	x	x	x
2.	În căutarea unui loc de muncă sau la muncă	x						
3.	Al doilea domeniu		x	x	x			x
4.	De personalul serviciilor de sănătate	x				x	x	
5.	De personalul serviciilor de sănătate			x	x ⁷⁸			x
6.	Al treilea domeniu	x	x		x			
7.	În căutarea unui loc de muncă sau la muncă					x	x	

Sursa: EU-MIDIS, 2009:5

⁷⁷ Bulgaria, Grecia, Polonia, Republica Cehă, România, Slovacia și Ungaria,

⁷⁸ Aceleași valoare înregistrată ca și în cazul răspunsului la De către personalul serviciilor sociale

Așadar principalele surse de discriminare confruntate de către minoritatea romă în cele șapte țări analizate sunt în serviciile private sau când își caută un loc de muncă sau atunci când sunt la muncă.

1.4. Alte provocări comune

În ciuda eforturilor comune internaționale și naționale în vederea îmbunătățirii condițiilor de viață ale romilor, aceștia continuă să se confrunte cu diverse tipuri de discriminare și riscuri mari de excludere socială.

Romii reprezintă o populație mai tânără în comparație cu majoritatea populației și continuă să aibă rate de nașteri mai mari în Albania, Bulgaria, Italia, România și Ungaria. În același timp, speranța de viață a romilor este cu zece ani mai mică decât media europeană. Conform rapoartelor naționale elaborate în cadrul proiectului PAIRS, rata de fertilitate a romilor a scăzut în ultimii ani chiar dacă nu sunt disponibile date statistice care să susțină această idee.

Țările Europei de Sud-Est analizate prezintă caracteristici socio-economice comune în ceea ce privește direcțiile economice de dezvoltare, formele sărăciei și tipurile de probleme sociale cu care se confruntă minoritatea romă. Cu o singură excepție (Italia), aceste țări au fost membre ale blocului comunist confruntându-se cu provocările tranziției de la o economie planificată la una de piață. Ca și caz special, Serbia a resimțit războiul din Balcani cu impact covârșitor asupra populației țării și economiei.

Specificul populației roma se bazează pe modelul cultural tradițional roma combinat cu modelul cultural al țării unde trăiesc. Un raport comparativ de cercetare asupra romilor care trăiesc în Bulgaria, Italia, România și Spania a identificat o serie de elemente comune: nivel scăzut de educație, locuri de muncă precare (instabile și prost plătite) și condiții insalubre de locuit (Preoteasa, 2012:6).

Țările sud-est europene analizate au fost lovite de rate crescute ale șomajului, în special datorate crizei economice. Romii săraci sunt în mod special afectați de șomaj și de pozițiile nesigure pe piața muncii datorită faptului că economia subterană este cea în care își găsesc de

muncă. Această situație generează lipsa unei perspective pe termen lung de a obține un venit regulat și acces la sistemul contributiv de asigurări. Lipsa unei asigurări de sănătate sau a unei viitoare pensii expun membrii comunităților sărace de romi, în special pe cei în vârstă unui cerc vicios de sărăcie.

În multe țări europene, romii continuă să își obțină veniturile din ocupațiile tradiționale. Cele mai frecvente ocupații tradiționale menționate în rapoartele naționale ale PAIRS sunt: meșteșugăritul, comerțul cu cai și micul comerț. Printre locurile de muncă parțial formale, agricultura și construcțiile sunt cele mai reprezentative. Printre locurile de muncă din economia informală, adesea percepute ca locuri de muncă de supraviețuire menționăm: locurile de muncă ca zilieri, colectarea fierului vechi, micul comerț cu haine vechi, construcții, colectarea de deșeuri și cerșitul. Noile ocupații informale sunt adesea periculoase, epuizante și furnizează un nivel scăzut al venitului.

În țările PAIRS analizate, nivelul de educație al minorității roma este mai scăzut decât cel al populației majoritare, ceea ce explică de ce în anumite țări confruntă probleme legate de stăpânirea limbii oficiale atunci când sunt înscriși la școală. Totodată, sarcinile timpurii conduc la abandonuri școlare timpurii pentru tinerele mămici. Excluziunea lor de pe piața muncii este exacerbată de faptul că în unele țări nu există posibilitatea de recunoaștere formală a deprinderilor dobândite informal.

Numeroși romi confruntă dificultăți în accesarea serviciilor de sănătate cu impact asupra speranței de viață și a calității vieții în general (de exemplu lipsa documentelor sau a reglementărilor de securitate socială).

În toate domeniile mai sus menționate minoritatea roma confruntă discriminări.

În ciuda campaniilor recente de înregistrare desfășurate în unele dintre țările PAIRS analizate, lipsa documentelor oficiale continuă să reprezinte o barieră pentru incluziunea romilor (de exemplu în România, Serbia sau Albania). Invizibilitatea oficială a unora dintre persoanele de etnie romă le blochează accesul la piața formală a locurilor de muncă, sistemul de asigurări, locuințe sau sistemele de sănătate și educație.

CAPITOLUL II. REGLEMENTĂRI CU IMPACT ASUPRA INCLUZIUNII ACTIVE A MINORITĂȚII ROME

Capitolul trece în revistă reglementările internaționale și cadrele legale și instituționale cu o orientare asupra îmbunătățirii calității vieții romilor.

2.1. Reglementări internaționale

Măsurile recente care abordează problematica romilor sunt incluse într-o serie de reglementări internaționale începând cu Declarația Universală a Drepturilor Omului.

„Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sînt înzestrate cu ratiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității” (Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1948, art. 1)

Angajamentele internaționale reflectă viziunea conform căreia „dacă măsurile non-discriminatorii ar fi implementate, nu ar mai fi necesare măsuri speciale pentru drepturile minorităților” (Holmström *et al*, 2001:344). Evidente măsuri în continuarea adoptării Declarației au fost întreprinse pentru protejarea persoanelor aparținând minorităților în special în direcția combaterii discriminării dar și a implementării unor drepturi speciale.

„În statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținând acestor minorități nu pot fi lipsite de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, propria lor viață culturală, de a profesa și practica propria lor religie sau de a folosi propria lor limbă” (Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, 1976, art. 27).

Perioada alocată transformării unei declarații ONU într-o convenție ONU poate fi interpretat ca un indicator al interesului și angajamentului acordate de statele membre ONU pentru protecția grupurilor vulnerabile. O perioadă de patru ani a fost necesară pentru reglementarea drepturilor femeilor pentru drepturi politice, 12 ani pentru reglementarea non-discriminării

femeilor, 30 de ani pentru protecția copiilor, și 35 de ani pentru protecția persoanelor cu dizabilități (Stănescu, 2013:65-6). Cea mai recentă declarație a fost adoptată în 1992 și se referă la persoanele în vârstă.

Tabel 4. Declarații și convenții ale Organizației Națiunilor Unite

	Subiect	Declarație ONU		Convenție ONU	
1.	Copil	1959	Declarația Drepturilor Copilului	1989	Convenția asupra Drepturilor Copilului
2.				2000	Convenția asupra Drepturilor Copilului: protocol opțional asupra vânzării copilului, prostituției copilului și pornografiei copilului
3.					Convenția asupra Drepturilor Copilului: protocol opțional asupra implicării copilului în conflictele armate
4.	Femei – drepturi politice	1948	Declarația Universală a Drepturilor Omului	1952	Convenția asupra Drepturilor Politice ale Femeilor
5.	Femei discriminate	1967	Declarația de Eliminare a Discriminării împotriva Femeilor	1979	Convenția asupra Eliminării Tuturor formelor de Discriminare a Femeilor
6.				1999	Convenția asupra Eliminării Tuturor formelor de Discriminare a Femeilor – protocol opțional
7.	Femei violență	1993	Declarația de Eliminare a Violenței împotriva Femeilor	-	-
8.	Persoane cu dizabilități	1971	Declarația Drepturilor pentru Persoanele cu Retard Mental	2006	Convenția asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități
9.		1975	Declarația Drepturilor pentru Persoanele cu Dizabilități		
10.	Persoane în vârstă	1992	Proclamația privind Îmbătrânirea	-	-

Sursa: Stănescu, 2013: 65-6

O întrebare firească este cât timp va trebui alocat pentru a sensibiliza statele membre ONU pentru adoptarea în consecință a unei convenții în acest sens. Măsurile incluse în declarațiile și convențiile ONU menționate se răsfrâng și asupra minorității rome.

Convenția Internațională de Eliminare a Tuturor Formelor de Discriminare (1965) menționează etnicitatea în definirea discriminării rasiale ca „orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendența sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a distruge sau compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu al vieții publice” (art 1).⁷⁹

Singurul instrument ONU orientat asupra drepturilor minorităților este Declarația Drepturilor Persoanelor aparținând Minorităților naționale, etnice, religioase sau lingvistice (1992). Documentul „balansează între dreptul persoanelor aparținând minorităților de a menține și de a își dezvolta propria identitate și caracteristicile și obligațiile corespunzătoare statelor, în special apărarea integrității teritoriale și independenței politice” (Holmström *et al*, 2001:347-8).

Alte documente relevante pentru problematica incluziunii romilor sunt:

- Decada de Incluziune a Romilor 2005-2015,
- Platforma Europeană pentru Incluziunea Romilor (Platforma Europeană a Romilor),
- Cadrul European pentru Strategiile Naționale de Incluziune a Romilor (lansate în 2011).

Decada poate fi considerată ca „un angajament politic fără precedent al guvernelor europene pentru eliminarea discriminării împotriva romilor și reducerea diferențelor inacceptabile dintre romi și restul societății”⁸⁰. Platforma a fost creată „pentru a ajuta coordonarea și dezvoltarea politicilor pentru integrarea romilor și stimularea de schimburi de experiență între statele membre UE, organizații internaționale și societatea civilă roma.

⁷⁹http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Conventia_internationala_privind_eliminare_tuturor_formelor_de_discriminare_rasiala.pdf

⁸⁰ <http://www.romadecade.org/about-the-decade-decade-in-brief#>

Obiectivul este de a favoriza existența de procese de politici mai coerente și facilitarea sinergiilor”⁸¹. În direcția preocupării UE de a îmbunătăți condițiile romilor, statelor membre UE li s-a solicitat să înainteze până în 2011 Strategii Naționale pentru Integrarea/incluziunea Romilor însoțite de planuri de acțiune sau măsuri alternative de incluziune socială (European Commission, 2012:4)⁸². Singura excepție a fost Malta din cauza unui număr mic de romi care trăiesc pe teritoriul acestei țări.⁸³

În direcția inițiată de Decada pentru elaborarea Strategiilor Naționale de Incluziune a Romilor, Planurile Naționale de Acțiune au fost elaborate în vederea coordonării cu alte documente specifice pentru integrarea romilor, elaborate la nivel național. Lipsa sau nivelul scăzut al surselor de finanțare corespunzătoare alocate pentru implementarea Planurilor Naționale de Acțiune în țările PAIRS analizate reprezintă o provocare majoră în a lucra efectiv pentru incluziunea romilor. Acest lucru a transformat planurile de acțiune în documente cu caracter mai degrabă declarativ decât instrumente eficiente cu obiective măsurabile.

Înainte de lansarea Decadei și a procesului de elaborare a Strategiilor Naționale de Incluziune a Romilor, unele țări PAIRS își dezvoltaseră politici specifice de incluziune a romilor. Cele șase țări din Europa de Sud-Est analizate pot fi clasificate în două categorii: cele care au adoptat măsuri specifice la începutul anilor 2000 și cele care au adoptat la finele anilor 2000. Strategiile Naționale adresate problemelor romilor au fost adoptate în 2000 în Bulgaria și Ungaria, în 2001 în România și în 2003 în Albania. Strategii naționale similare au fost adoptate la finalul anilor 2000: în 2009 în Serbia și în 2012 în Italia. Strategia Națională din Ungaria nu se referă exclusiv la minoritatea romă ci și pe cetățenii non-Roma.

⁸¹ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-795_en.htm

⁸² Analiza tendințelor actuale la nivel UE este relevantă atât pentru Serbia în calitatea sa de țară candidată cât și pentru Albania ca țară potențial candidată.

⁸³ *** 2012, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social și Comitetul Regiunilor Strategiile naționale de integrare a romilor: o prima etapă în punerea în aplicare a cadrului UE, (Communication of Commission to European Parliament, Council, Economic and Social Committee and Regional Committee National Strategies for Roma inclusion: a first step in implementing UE framework), p. 4

Tabel 5. Strategii Naționale de Incluziune a Romilor în țările analizate

Nr.	Țara	Anul	Denumirea strategiei
1.	BG	2000	Strategia Națională a Romilor
		2012	Strategia Națională de Integrare a Romilor a Republicii Bulgaria 2012-2020
2.	HU	2000	Strategia Națională a Romilor
		2011	Strategia Națională de Incluziune Socială – Sărăcie extremă, sărăcia copilului, roma 2011-2020
3.	RO	2001	Strategia Națională de Îmbunătățire a Situației Romilor (revizuită în 2006)
		2011	Strategia Guvernului României de Incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome.
4.	AL	2003	Strategia Națională de Îmbunătățire a condițiilor de viață a minorității rome (2003-2015) (revizuită în 2006)
5.	RS	2009	Strategia Națională de îmbunătățire a poziției romilor în Republica Serbia
6.	IT	2012	Strategia Națională pentru incluziunea socială a comunității rome, sinti și nomadă 2012-2020

Sursa: Rapoartele naționale elaborate din cadrul proiectului PAIRS

Punctul cheie în coordonarea acestor măsuri naționale a fost recomandarea Comisiei Europene adresată țărilor membre de a înainta Strategii Naționale de Incluziune a Romilor (2011) urmate de alte măsuri în aceeași direcție (European Commission, 2012).

Ca puncte forte în adresarea problemelor romilor prin politici naționale, România, Bulgaria, Ungaria implementează a doua versiune consolidată a Strategiilor Naționale pentru Incluziunea Romilor.

2.2. Cadrul instituțional

Deschiderea instituțiilor publice către ONG-uri s-a îmbunătățit continuu în ultimii ani. Actorii instituționali publici și privați cu responsabilități în domeniu colaborează în promovarea protecției drepturilor omului pentru romi în țările analizate. O tendință comună a fost cea în care actorii internaționali și ONG-urile au lansat măsuri de dezvoltare a politicilor, iar instituțiile publice au devenit parteneri în abordarea aspectelor legate de protecția romilor la nivel național. Dincolo de contribuția la armonizarea direcțiile inițiate în domeniul politicilor pentru romi, angajamentele internaționale, inclusiv cele pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale

romilor (aderarea la UE, Decada, platforma Roma) joacă un rol cheie în canalizarea oportunităților financiare pentru incluziunea romilor. Totuși, nu este alocat un sprijin financiar suficient, impactul asupra activităților implementate nefăcând subiectul evaluării naționale și procedurilor de monitorizare. În linie cu ultimele dezvoltări, Punctele de Contact Naționale au responsabilități în monitorizarea acestui proces în fiecare țară. Acestea colaborează cu actorii instituționali responsabili pentru implementarea strategiilor naționale pentru incluziunea romilor și a planurilor de acțiune. În Ungaria punctul național de contact coincide cu actorul instituțional responsabil.

În Albania, Secretariatului Tehnic pentru romi „încă îi lipsește capacitatea din punct de vedere al coordonării, al colectării datelor și analizei, planificării, raportării, monitorizării și documentării acțiunilor” (PAIRSa, 2013: 25).

Tabel 6. Privire de ansamblu asupra principalilor actori instituționali cheie responsabili pentru implementarea Strategiei Naționale pentru Incluziunea Romilor

Nr.	Țară	Actor instituțional cheie național	Anul înființării	Subordonare
1.	Albania	Secretariatul Tehnic pentru Romi	2004	Directoratul pentru Strategii Intercorelate din Ministerul Muncii, Afacerilor Sociale și Oportunităților Egale ⁸⁴
2.	Bulgaria	Comisia pentru Integrarea Romilor	-	Consiliul de Miniștri
3.	Italia	Biroul Național Împotriva Discriminării Rasiale ⁸⁵	2003 ⁸⁶	Consiliul de Miniștri
4.	România	Agenția Națională pentru Romi	2004	Secretariatului General al Guvernului
5.	Serbia	Consiliul Național pentru Îmbunătățirea Poziției Romilor	2008	Guvernului
6.	Ungaria	Secretariatul de Stat pentru Incluziunea Socială	-	Ministerul Administrației Publice și Justiției ⁸⁷

Sursa: PAIRSa, 2013: 26, Mariotti 2013:2; rapoartele naționale PAIRS

⁸⁴ Inițial subordonat Serviciului de servicii sociale de stat

⁸⁵ De asemenea, punct național de contact

⁸⁶ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/good_practices/1-specialised%20bodies/sb_italy_EN.asp

⁸⁷ <http://romagov.kormany.hu/download/5/58/20000/Strategy%20-%20HU%20-%20EN.PDF>

Aspectele legate de romi sunt abordate complementar de diferite ministere cu responsabilități specifice în domeniu.

Tabel 7. Administrație publică implicată în programe de integrare a romilor / de incluziune

Nr.	Ministry	AL	BG	HU	IT	RO	RS
1.	Ministerul Afacerilor Sociale	x ⁸⁸	x ⁸⁹		x ⁹⁰	x ⁹¹	x ⁹²
2.	Ministerul Muncii			x			
3.	Ministerul Educației	x ⁹³	x ⁹⁴		x	x ⁹⁵	x
4.	Ministerul Sănătății	x	x		-	x	x
5.	Ministerul Economiei	-	x	x ⁹⁶	x ⁹⁷	-	x ⁹⁸
6.	Ministerul Afacerilor Interne	-	x ⁹⁹	x	x ¹⁰⁰	x	-
7.	Ministerul Afacerilor Externe	x	-	-	x	-	-
8.	Ministerul Transportului	x ¹⁰¹	-	-	-	-	-
9.	Ministerul Turismului	x ¹⁰²	-	-	-	x ¹⁰³	-
10.	Alte instituții	x ¹⁰⁴	x ¹⁰⁵	x ¹⁰⁶	x ¹⁰⁷	x ¹⁰⁸	x ¹⁰⁹

Surse: PAIRSa, 2013: 26; Housing Center, 2013:15, 17, 19; Mariotti 2013:2;

⁸⁸ Ministerul Muncii, Afacerilor Sociale și Egalității de șanse în Albania

⁸⁹ Ministerul Muncii și Politicii Sociale în Bulgaria

⁹⁰ Ministerul Politicii Sociale în Italia

⁹¹ Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice în România

⁹² Ministerul Muncii și Politicii Sociale în Serbia

⁹³ Ministerul Educației și Științei în Albania

⁹⁴ Ministerul Educației, Tineretului și științei în Bulgaria

⁹⁵ Ministerul Educației Naționale în România

⁹⁶ Ministerul Economiei Naționale în Ungaria

⁹⁷ Ministerul Dezvoltării Economice în Italia

⁹⁸ Ministerul Dezvoltării Economice și Regionale în Serbia

⁹⁹ Ministerul Afacerilor Domestice în Bulgaria

¹⁰⁰ Ministerul de Interne în Italia

¹⁰¹ Ministerul Lucrărilor Publice, Transportului și Telecomunicațiilor în Albania

¹⁰² Ministerul Turismului, Culturii, Tineretului și Sportului în Albania

¹⁰³ Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului în România

¹⁰⁴ Ministerul Integrării Europene, Comitetul de Stat pentru Minorități, Biroul Ombudsman (din 2000), Comisia pentru Protecția împotriva Discriminării (din 2010) în Albania

¹⁰⁵ Ministerul Dezvoltării Regionale și al Lucrărilor Publice, Ministerul Culturii, Comisia pentru Protecția împotriva Discriminării în Bulgaria

¹⁰⁶ Ministerul Dezvoltării Naționale, Ministerul Administrație Publice și al Justiției, Ministerul Resurselor Naționale, Ministerul Dezvoltării Rurale, Președintele Biroului Central de Statistică și reprezentantul Biroului Primului Ministru sunt membrii ai comitetului

¹⁰⁷ Ministerul Cooperării în Italia

¹⁰⁸ Fondul Român de Dezvoltare Socială în România

¹⁰⁹ Ministerul Drepturilor Umane și ale Minorităților și Consiliul Național al Minorității Naționale Rome în Serbia

În Ungaria, Comitetul Interministerial pentru Incluziune Socială și Afaceri Roma este responsabil pentru coordonarea națională iar Secretariatul de Stat pentru Incluziune Socială este implicat în calitate de instituție care asigură președenția.

Colaborarea instituțională la nivel regional și local în Albania este facilitată prin structuri *mainstream* active în fiecare dintre cele 12 regiuni, structuri subordonate consiliilor regionale. Cele 12 comitete regionale privind serviciile sociale sunt asistate de grupuri tehnice pentru romi „compuse din experți publici de la nivel regional din cadrul prefecturilor, directoratelor regionale de poliție, de sănătate publică, educație, serviciile sociale de stat, biroul de ocupare, reprezentanți ai asociațiilor pentru romi” (PAIRSa, 2013: 27). Colaborarea instituțională în Albania confruntă o insuficientă capacitate de a implementa operațional Planul de Acțiune conform Decadei Romilor (PAIRSa, 2013: 25).

În Italia, rețeaua instituțională la nivel regional, responsabilă de colectarea datelor specifice, managementul fondurilor pentru migranți în strânsă colaborare cu autoritățile locale, reprezintă o experiență pozitivă demnă de a fi urmat. Strategia Națională de Incluziune a Romilor a convocat cele 20 de regiuni italiene la stabilirea așa-numitei „mese rotunde pentru roma”. Până acum doar șase au dat curs acestei inițiative.

Procesul participativ român de consultare publică în elaborarea Strategiilor Naționale ale Romilor din 2001 și 2011 reprezintă o bună practică în ceea ce privește colaborarea cu actorii publici și privați interesați.

Din punct de vedere instituțional, rolurile specifice ale părților interesate publice și private în colaborarea pentru sprijinirea îmbunătățirii situației romilor, sunt încă la un nivel în principal declarativ cu nicio parte clară a responsabilităților agreată. Donatorii internaționali și ONG-urile sunt implicate în îndreptarea eforturilor comune către romi și implementarea diverselor proiecte dedicate comunităților rome. Identificarea și alocarea resurselor financiare pentru romi rămân un subiect sensibil.

La nivel național, responsabilitatea pentru implementarea politicilor publice destinate incluziunii romilor aparține instituțiilor publice de specialitate dintre care unele se confruntă cu un risc ridicat de „eșec”

instituțional datorat mecanismelor de colaborare interministerială în contextul fondurilor limitate alocate politicilor destinate romilor. Acestea se adaugă efecte adverse care apar în comunitățile de romi ca răspuns individual de supraviețuire la probleme nerezolvate de instituțiile responsabile (ex. migrația ilegală, dependența de sistemul de asistență socială). Capacitatea politicilor publice de a răspunde prompt acestui tip de probleme depinde de design-ul de cooperare între administrația publică centrală și locală, resursele descentralizate disponibile, design-ul guvernării locale, implicarea liderilor locali și suportul public și încrederea populației pentru instituțiile publice.

În ceea ce privește ONG-urile active în domeniul incluziunii sociale a romilor, se impune continuarea eforturilor de dezvoltare a colaborării și acoperirii la nivel regional și local precum și a capacității de a atrage fonduri și a dezvolta proiecte complementare care să vizeze întărirea comunităților rome.

2.3. Puncte slabe și puncte tari

În ceea ce privește punctele forte, Strategia Națională pentru Romii din Albania a fost "bine primită de către ONG-urile rome și experții internaționali pentru capacitatea sa de identificare a problemelor romilor și, în mod special, sensibilitatea strategiei la problemele tinerilor și cele legate de gen (Abdikeeva, 2005:5). Ca puncte slabe, sunt de remarcat:

- omiterea măsurilor specifice de capacitate a mecanismelor antidiscriminatorii și de întărire a comunităților,
- lipsa abordării drepturilor omului,
- unele propuneri și obiective sunt formulate într-o manieră problematică,
- lipsa dezvoltării unor politici viitoare,
- lipsa abordării *mainstreaming* a romilor în strategia de dezvoltare națională,
- referințe insuficiente privind rolul romilor,
- buget alocat, referințe la donatori (Abdikeeva, 2005:5; PAIRS, 2013a)

În mod similar, Strategia Națională Bulgară „reflectă sprijinul politic, definește o abordare strategică corespunzătoare și direcții de acțiune, dezvoltă în continuare punctele tari ale documentelor anterioare privind integrarea romilor”. În același timp, strategia nu propune nici o schimbare în construcția instituțională necesară implementării măsurilor de incluziune a romilor, și nici în monitorizarea și evaluarea mecanismelor care și-au dovedit ineficiente în anii anteriori.¹¹⁰

Cinci din cele șase țări sud-est europene analizate fac parte din Decada incluziunii romilor 2005-2015: Albania, Bulgaria, România, Serbia și Ungaria¹¹¹. Odată ce acest angajament politic este deschis la nivel internațional și sprijinit de alte țări, Italia este binevenită să se alăture acestui demers.

În 2011/12, pe baza Cadrului UE pentru Incluziune Socială, Bulgaria, Italia, România și Ungaria au elaborat și adoptat Strategii Naționale de Promovare a Incluziunii Romilor. Pentru Bulgaria, România și Ungaria acesta a reprezentat un exercițiu de consolidare și actualizare a strategiilor naționale adoptate la începutul anilor 2000. Mai mult decât atât, strategia din România a fost revizuită la jumătatea perioadei (2006). În celălalte țări PAIRS analizate, pe lângă negocierile specifice adoptării criteriilor de la Copenhaga din cadrul procesului de aderare la UE, alte organizații internaționale, agenții și donatori (Banca Mondială, Consiliul Europei, Institutul pentru o Societate Deschisă, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare) etc. ce au jucat un rol cheie sau ca și catalizator în cadrul proceselor de sprijinire a dezvoltării Strategiilor Naționale destinate Romilor.

Ca puncte forte, toate țările analizate au experiențe pozitive în colaborarea dintre actorii publici și privați interesați. În ceea ce privește bunele practici, în România funcționează o Agenție Națională pentru Romi, cu filiale în cele opt regiuni de dezvoltare ale țării. Implicarea ANR ca

¹¹⁰ *** 2013, Bulgaria – raport pe țară, Proiect pentru integrarea / incluziunea activă a romilor în Europa de Sud-Est (PAIRS)

¹¹¹ Alte țări care s-au alăturat Decadei sunt: Bosnia și Herzegovina, Croația, Republica Cehă, Macedonia, Muntenegru, Slovacia și Spania <http://www.romadecade.org/about-the-decade-decade-in-brief>

partener în proiectul PAIRS a sprijinit diseminarea celor mai bune practici atât în plan național cât și către alte țări din sud-estul Europei.

În ceea ce privește punctele comune, țările PAIRS analizate prezintă o tendință similară în procesele de elaborare a politicilor publice destinate romilor pe baza identificării nevoilor comunităților roma. Populația roma continuă să constituie cel mai vulnerabil grup minoritar în statele analizate confruntându-se cu o sărăcie larg răspândită, marginalizare socială și economică și tipuri frecvente de discriminare, în special în ceea ce privește accesul la educație, protecție socială, servicii de sănătate, ocupare și locuire în condiții adecvate.

CAPITOLUL III. PROGRAME DE FINANȚARE PENTRU INCLUZIUNEA ACTIVĂ A MINORITĂȚII ROME

Analiza inclusă în acest capitol se bazează pe fondurile orientate către susținerea măsurilor de promovare a incluziunii romilor provenite din fonduri internaționale, fonduri UE, fonduri naționale, regionale și locale. Datorită diferențelor dintre țările analizate în raport cu UE (stat membru, țară candidată, țară potențial candidată) și impactul pe termen lung asupra viitoarelor fonduri pentru romi, diferențiem între fondurile non-UE și cele UE ca o sursă specială de finanțare.

Datorită faptului că rapoartele PAIRS nu au informații privind valorile comparabile pentru fondurile menționate, analiza se concentrează pe existența lor în calitate de mecanism financiar în abordarea problemelor de excluziune a romilor.

Tabel 8. Fonduri internaționale pentru incluziunea romilor

Nr	Donatori internaționali	AL	BG	HU	IT	RO	RS
1.	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD)	x	x	x	-	x	x
2.	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF)	x	x	-	-	x	x
3.	ONU						
	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO)	-	-	-	-	x	x
4.	Banca Mondială	x	x	-	-	x	-
5.	Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD)	-	x	-	-	x	-
6.	Fundația pentru o Societate Deschisă	-	x	x	x	x	x
7.	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)	x	-	-	-	-	x
8.	Fondul de Educație pentru Romi	-	x	-	-	x	-

Surse: Bulgaria, 2012:1; Italia, 2012:1; România, 2011:1, Ungaria, 2011:1;

Ca fonduri internaționale, ONU a reprezentat principalul donator în țările analizate, cu excepția Italiei. Printre fondurile UN, cel mai prezent a

fost reprezentat de PNUD. Dintr-o perspectivă comparativă, România a beneficiat de sprijin financiar din partea tuturor fondurilor disponibile UN.

Din perspectiva UE, trei instituții au fost implicate în finanțarea proiectelor de incluziune socială a romilor în țările PAIRS: Consiliul Europei, Comisia Europeană și Agenția Europeană pentru Reconstrucție.

Tabel 9. Fondurile Uniunii Europene pentru incluziunea romilor

Nr.	Donatori internaționali	AL	BG	HU	IT	RO	RS
1.	Consiliul Europei	x	-	-	x	x	-
2.	Fondurile de pre-aderare UE	x	-	-	-	x	-
3.	Comisia Europeană						
	Fonduri structurale: Fondul Social European și Fondul European de Dezvoltare Regională	-	x	-	x	x	-
4.	Agenția Europeană pentru Reconstrucție	-	-	-	-	-	x

Surse: Bulgaria, 2012:1; Italia, 2012:1; România, 2011:1, Ungaria, 2011:1;

Alte fonduri menționate în rapoartele PAIRS au fost: naționale (Serbia¹¹² și Albania, Romania) și regionale (Italia). Fondurile de la nivel local au fost menționate în Albania: fonduri de la departamentele guvernamentale locale.

3.1. Educație: elemente cheie și decalaje identificate

În ceea ce privește elementele cheie identificate în promovarea incluziunii sociale a minorității rome prin educație, au fost identificate două seturi de măsuri. Primul este direct adresat elevilor romi și include asigurarea meselor de la școală sau implicarea în diferite activități legate de școală inclusiv activități după școală (*after school*). Stimulente (ex. burse) pentru îmbunătățirea participării romilor în educația superioară au fost implementate în țările PAIRS. Al doilea set de elemente se referă la cadrele didactice și la părinți. Diferite activități desfășurate în țările PAIRS (cooperarea dintre instituțiile din domeniul educației, servicii oferite în afara școlii pentru comunitățile rome și familii, rețeaua inspectorilor școlari din comunitățile roma) au fost orientate spre creșterea informării sensibilizarea

¹¹² 2003 Fondul de Inovare Socială – Programele Ministerului Muncii și Politica Socială și dezvoltarea socială co finanțate prin fonduri UE.

privind aportul pe care le pot avea în îmbunătățirea situației școlare a copiilor din comunitățile roma dezavantaje.

Un aspect insuficient evidențiat în rapoartele PAIRS se referă la perspectiva națională și politicile adoptate în direcția educației adulților. Chiar dacă problema abandonului școlar este identificată ca o problemă comună care trebuie rezolvată, măsurile adoptate sunt orientate mai degrabă proactiv în special către copiii aflați acum în unități de învățământ sau la vârste școlare. Efectele durabile pe termen lung depind însă de măsura în care acestea sunt corelate cu măsurile reactive de readucere în școală a copiilor aflați la vârste școlare sau a adulților care nu și-au terminat studiile. Un copil care a abandonat școala are mai multe șanse să se întoarcă la școală dacă și familia sa are încredere că acest lucru îi va oferi un viitor mai bun. Totodată, posibilitatea oferită tinerelor mame rome de a își finaliza cel puțin studiile obligatorii le sporește șansele de a găsi un loc de muncă în piața formală sau de a avea unul mai bine plătit.

Tabel 10. Abordare comparată în educație: elemente cheie

	Elemente cheie în educație	BG	HU	IT	RO
1.	Mese la școală	x	x		
2.	Activități după școlară (<i>after school</i>)	x	x	x	
3.	Sesiuni de pregătire a cadrelor didactice în multiculturalism	x		x	
4.	Profesori de limba romani				x
5.	Măsuri de îmbunătățire a implicării părinților	x		x	
6.	Școli pentru a doua șansă		x		x
7.	Mediatori		x	x	x
8.	Burse			x	
9.	Locuri dedicate elevilor și studenților romi în licee și universități				x
10.	Măsuri de prevenire a abandonului școlar	x			

Surse: Bulgaria, 2012:1; Italia, 2012:1; România, 2011:1, Ungaria, 2011:1;

Tabel 11. Abordare comparată în educație: decalaje identificate

	Decalaje identificate in education	BG	HU	IT	RO
1.	Segregarea la nivelul educației primare și secundare	x	x	x	
2.	Atenția acordată educației superioare	x			
3.	Monitorizarea și colectarea datelor privind proporția copiilor romi	x			x
4.	Ținte precise cantitativ și identificarea resurselor necesare	x		x	x

	Decalaje identificate in education	BG	HU	IT	RO
5.	Nu acoperă finalizarea cursurilor primare de către toți copiii romi.				x
6.	O legătură clară cu programele orientate asupra grupurilor dezavantajate și asupra infrastructurii educaționale ar fi necesare.				x
7.	Insertia pe piața muncii a mediatorilor școlari pregătiți trebuie susținută				x

Surse: Bulgaria, 2012:1; Italia, 2012:1; România, 2011:1, Ungaria, 2011:1;

3.2. Ocuparea forței de muncă: elemente cheie și decalaje identificate

Principalele surse de venit ale minorității rome care trăiește în Bulgaria și România au fost: alocațiile copiilor, locuri de muncă ocazionale, salariile (de două ori mai mari în Bulgaria), pensiile (aproape de trei ori mai mari în Bulgaria), pensiile de invaliditate (de două ori mai mari în Bulgaria), și venitul minim garantat (de trei ori mai mare în România) (Preoteasa, 2012:12).

Tabel 12. Abordare comparată în ocuparea forței de muncă: elemente cheie

	Elemente cheie în ocuparea forței de muncă	BG	HU	IT	RO
1.	Cursuri de pregătire pentru șomeri, pentru personalul din agențiile de ocupare, pentru minoritatea roma pe subiecte precum antreprenoriat și management.	x			
2.	Subvenționarea ocupării pentru grupurile vulnerabile	x			
3.	Numirea unor reprezentanți roma în cadrul agențiilor de ocupare în regiunile cu populație roma predominantă.	x			
4.	O viziune foarte clară asupra creșterii ocupării într-un mod sistematic, bazat pe trei piloni: integrarea în piața muncii liberă și formală, politici active pe piața muncii, economie socială, scheme publice de angajare pentru cei mai dezavantajați.		x		
5.	Atenție specială acordată creării de locuri de muncă în zonele rurale, mai ales în domeniul agricol.		x		
6.	Acces nediscriminatoriu la cursuri de pregătire.			x	
7.	Dezvoltarea acțiunilor de micro-creditare prin fondurile FSE.			x	
8.	Monitorizarea muncii nedeclarate.			x	

	Elemente cheie în ocuparea forței de muncă	BG	HU	IT	RO
9.	Consolidarea eficienței serviciilor publice locale de ocuparea forței de muncă.			x	
10.	Promovarea deschiderii de afaceri pe cont propriu și spiritului antreprenorial			x	x
11.	Sprrijinirea tranziției de la școală la locul de muncă prin ajutoarea directp a familiilor de romi, promovarea politicilor active de muncă pentru a include femeilor rome pe piața muncii			x	
12.	Țintă pentru a crește numărul de angajați de etnie romă cu 60.000, iar numărul de angajați de sex feminin de etnie romă cu 25.000.				x
13.	Stimularea activităților agricole și a meșteșugurilor tradiționale				x
14.	Acordarea de stimulente pentru IMM-uri: (investiții în infrastructură, împrumuturi, subvenții pentru angajarea romilor.				x

Surse: Bulgaria, 2012:1; Italia, 2012:1; România, 2011:1, Ungaria, 2011:1;

Tabel 13. Abordare comparată în ocuparea forței de muncă: decalaje identificate

	Decalaje identificate în ocupare	BG	HU	IT	RO
1.	O mai bună adresabilitate față de problematica romilor care trăiesc în mediul rural.	x			x
2.	Posibilitățile de înființare de noi locuri de muncă în mediul rural inclusiv în domenii non agricole ar trebui luată în considerare.		x		x
3.	Problemele micro-regiunilor dezavantajate și a vecinătăților segregate ar trebui abordate în mod diferențiat.				x
4.	Ar trebui analizate eficiența programelor publice de ocupare în a furniza (re)calificarea și în a avea impact asupra ocupării durabile.	x			
5.	O clară împărțire a sarcinilor și responsabilităților între furnizorii de servicii și cei care se adresează în mod special romilor aflați în căutarea unui loc de muncă prin intermediul serviciului public de ocupare ar putea conduce la îmbunătățirea rezultatelor.		x		
6.	Fonduri potrivite (atât la nivel național cât și UE) ar trebui indicate.	x			

	Decalaje identificate în ocupare	BG	HU	IT	RO
7.	Este nevoie de mai multă concentrare pe reintegrarea pe piața deschisă a muncii, dezvoltarea unor măsuri concrete în domeniul economiei sociale, a deschiderii de afaceri pe cont propriu/ microfinanțare și pregătire vocațională.		x		
8.	Mai multă atenție spre reducerea șomajului în mod special în cazul femeilor și a tinerilor, paralel cu creșterea deprinderilor pentru populația roma și promovarea trecerii de la munca nedeclarată la cea formală și de la ocuparea pe termen scurt la cea pe termen lung.				x
9.	Măsurilor propuse le lipsesc țintele precise cantitativ și cuantificarea resurselor necesare. Lipsa cifrelor și a indicatorilor va face dificilă monitorizarea.			x	
10.	Țintele nu sunt proporționale în raport cu dimensiunea șomajului.				x
11.	Potențialul entităților de economie socială ar trebui abordat.				x

Surse: Bulgaria, 2012:1; Italia, 2012:1; România, 2011:1, Ungaria, 2011:1;

3.3. Sănătate: elemente cheie și decalaje identificate

Tabel 14. Abordare comparată în sănătate: elemente cheie

	Elemente cheie în sănătate	BG	HU	IT	RO
1.	Creșterea numărului romilor calificați în cadrul sistemelor de sănătate	x		x	x
2.	Promovarea mediatorilor sanitari	x		x	x
3.	Promovarea unităților mobile de sănătate.	x			
4.	Srijin pentru planificarea familială, monitorizarea femeilor	x		x	
5.	Întărirea proiectelor actuale de monitorizare a stării de sănătate a romilor.			x	
6.	Recunoașterea nevoii de a se concentra asupra femeilor rome și copiilor într-un mod specific.		x	x	
7.	Campanii de imunizare, de vaccinare pentru copii și familiile rome	x		x	x
8.	Campanii de informare	x			
9.	Campanii de educație pentru sănătate în vederea prevenirii tuberculozei în comunitățile rome.				x
10.	Măsuri de combatere a stilurilor de viață nesănătoase		x	x	
11.	Pregătirea și informarea personalului sanitar cu privire la cultura roma.	x	x		
12.	Parte analitică puternică în domeniul sănătății.		x		

	Elemente cheie în sănătate	BG	HU	IT	RO
13.	Implicarea societății civile și a reprezentanților roma pentru implementarea strategiei		x		
14.	Concentrarea asupra zonelor deprivate (micro-regiuni) care acoperă și populație non-roma care trăiește în condiții similare romilor.		x		
15.	Creșterea accesului romilor la serviciile publice de sănătate.				x
16.	Identificarea provocărilor cheie (ex. lipsa personalului medical în mediul rural sau lipsa asigurărilor de sănătate în rândul romilor).				x

Surse: Bulgaria, 2012:1; Italia, 2012:2; România, 2011:1, Ungaria, 2011:1;

Tabel 15. Abordare comparată în sănătate: decalaje identificate

	Decalaje identificate sănătate	BG	HU	IT	RO
1.	Lipsa asigurărilor de sănătate pentru o proporție mare de romi	x			
2.	Dezvoltarea serviciilor de prevenție inclusiv a imunizării, crearea unor condiții de viață sănătoase printr-o abordare integratoare în raport sistemul de asistență socială.	x			
3.	Sistemele de monitorizare a nevoilor romilor, a accesului la servicii de sănătate și a rezultatelor pentru romi.	x			x
4.	Registrarea prin intermediul autorităților publice.	x			x
5.	Ținte măsurabile cu măsuri specifice de abordare a problemelor identificate (calendar de implementare, buget).		x	x	x

Surse: Bulgaria, 2012:1; Italia, 2012:2; România, 2011:1, Ungaria, 2011:1;

3.4. Locuire: elemente cheie și decalaje identificate

Un raport comparativ privind romii care trăiesc în Bulgaria, Italia, România și Spania a identificat următoarele tipuri de locuințe: ca proprietari (85.9% în Bulgaria și 81.5% în România), în campuri roma (27.3%). Analiza tipurilor de locuințe moștenite de romii migranți din Italia arată că 49% dintre romii din Bulgaria folosesc ghetouri, peșteri și spații similare comparativ cu 42.3% romi în România. A doua posibilitate este un apartament într-o clădire cu mai puțin de zece locuințe: 12.7% romi în Bulgaria față de 7.5% romi în România. Politicile publice din Italia sunt orientate spre spații izolate pentru romi deși aceștia sunt sedentari. În ceea ce privește facilitățile primare în case, accesul la electricitate este principalul bun de preț al caselor roma (94% în Italia, 92% în Bulgaria, 90% în

România). Calitatea caselor este mai slabă în România: 36% au acces la apă curentă comparativ cu 68% în Bulgaria și 91% în Italia. Doar 24% dintre casele romi din România sunt concentrate la sistemul de canalizare (inclusiv fosa septică) față de 78% în Bulgaria și 90% în Italia (Preoteasa, 2012:14-7).

Tabel 16. Abordare comparată în locuire: elemente cheie

	Elemente cheie în locuire	BG	HU	IT	RO
1.	Locuințe sociale	x		x	x
2.	Înțelegerea problemei, dorința de a o rezolva și interesul autorităților locale pentru incluziunea romilor.	x		x	
3.	Un program complex adresat celor care locuiesc în medii segregate conceput pe baza unei abordări integrate.		x		
4.	Promovarea micro-creditelor			x	
5.	Cadrul financiar prezentat se bazează pe FSE și pe resurse provenite de la nivel național, regional și local.			x	
6.	Poziție clară și puternic împotriva sistemului de tabere recunoscut ca nepotrivit din punct de vedere al dezagregării și al excluziunii sociale.			x	
7.	Proiect de dezvoltare a infrastructurii regionale pentru 10.000 de drumuri locale și regionale.				x

Surse: Bulgaria, 2012:2; Italia, 2012:2; România, 2011:2, Ungaria, 2011:2.

Tabel 17. Abordare comparată în locuire: decalaje identificate

	Decalaje identificate în locuire	BG	HU	IT	RO
1.	Dezagregarea în locuire trebuie abordată împreună cu dezagregarea în educație și integrarea pe piața muncii.	x			
2.	Mai multă atenție acordată locuințelor sociale		x		x
3.	Măsuri mai bine adresate unor situații specifice. Cuantificarea resurselor financiare este dificil de determinat atâta vreme cât nu sunt stabilite ținte cuantificabile pentru viitoarele acțiuni.	x		x	x
4.	Identificarea zonelor cu comunități care confruntă sărăcie extremă și adresarea adecvată				x

Surse: Bulgaria, 2012:2; Italia, 2012:2; România, 2011:2, Ungaria, 2011:2.

3.5. Cerințe structurale și finanțare: elemente cheie și decalaje identificate

**Tabel 18. Abordare comparată în cerințe structurale și finanțare:
elemente cheie**

	Elemente cheie în cerințe structurale și finanțare	BG	HU	IT	RO
1.	Strategiile recunosc rolul cheie al municipalităților în procesul de implementare a strategiilor: vor adopta planuri anuale de acțiune.	x			
2.	Consultări cu actorii instituționali responsabili pentru implementarea planurilor de acțiune	x	x	x	
3.	Consultarea cu ONG-urile în pregătirea strategiilor a fost de înaltă calitate	x		x	x
4.	O atenție specială este acordată situației copiilor ca și campaniilor de sensibilizare privind discriminarea.		x		x
5.	Resursele UE și măsurile planificate orientate asupra persoanelor dezavantajate		x		
6.	Eforturi pentru soluționarea statului legal al romilor din Balcani ca minorități etnice			x	
7.	Dailog limitat cu autoritățile locale și regionale în pregătirea strategiilor.				x
8.	Fondurile europene pentru agricultură și dezvoltare rurală sunt menționate fără precizarea sumelor.		x		x

Surse: Bulgaria, 2012:2; Italia, 2012:2; România, 2011:2, Ungaria, 2011:2.

**Tabel 19. Abordare comparată în cerințe structurale și finanțare:
decalaje identificate**

	Decalaje identificate cerințe structurale și finanțare	BG	HU	IT	RO
1.	O abordare teritorială a integrării romilor	x			
2.	Asigurarea fondurilor din partea autorităților locale	x			
3.	O îmbunătățire semnificativă a capacității de absorbție	x		x	x
4.	Lipsa referințelor în strategie la contribuția potențială a Fondului European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală.	x			
5.	Sisteme de monitorizare și evaluare.		x	x	
6.	Identificarea fondurilor UE și naționale		x	x	
7.	Identificarea țintelor măsurabile, a indicatorilor			x	
8.	Strategia nu reflectă o abordare integratoare				x
9.	Implicarea autorităților regionale și locale și a ONG-urilor pentru romi				x
10.	Coordonarea eficientă a implementării trebuie asigurată.				x

Surse: Bulgaria, 2012:2; Italia, 2012:2; România, 2011:2, Ungaria, 2011:2.

CAPITOLUL IV. LECȚII ÎNVĂȚATE DE LA ȚĂRILE SUD EST EUROPENE ANALIZATE

Pornind de la informațiile disponibile în rapoartele naționale PAIRS elaborate de experții tematici, au fost identificate elementele de succes și eșecurile pentru fiecare țară în parte. Conform rapoartelor naționale PAIRS, au fost identificate exemple de bune practici în domeniul ocupării, educației, locuirii și sănătății. Alte elemente de bună practică au fost menționate în domeniul cadrelor instituționale și legislative.

Transferul unei bune practici dintr-o țară în alta trebuie să aibă în vedere identificarea elementelor comune și explorarea comparativă a riscurilor, oportunităților și provocărilor atunci când transferul unui model național se face într-un context național diferit.

4.1. Succese și eșecuri: Albania

Succese	Eșecuri
Proiectul OSCE în valoare de 3.3. mil € pentru Balcanii de Vest inclusiv Albania Secretariatul Tehnic pentru romi, un sistem de monitorizare și raportare	Resurse financiare limitate Mecanismul de implementare, monitorizare și raportare la nivel de guvernare centrală și locală Secretariatului Tehnic pentru romi îi lipsește capacitatea în termeni de coordonare, de colectare a datelor și de analiză, planificare, raportare, monitorizare și a acțiunilor de documentare.

4.2. Succese și eșecuri: Bulgaria

Succese	Eșecuri
<p>Cultura romă introdusă ca subiect în școli la care să participe, la alegere, copiii romi sau care nu sunt romi (manuale și discuri interactive disponibile din 2002)</p> <p>Eficiență în prevenirea abandonului școlar timpuriu: cluburi pentru părinți, sesiuni de pregătire pentru părinți și formarea unui parlament al școlii compus doar din elevi</p> <p>NRIS exprimă voința politică și definește o abordare strategică corespunzătoare și direcții de acțiune</p> <p>NRIS continuă și dezvoltă puncte tari ale documentelor anterioare privind integrarea romilor adoptate de către guvernele bulgare</p>	<p>Îmbunătățire lentă a educației romilor</p> <p>Licee segregate</p> <p>SNIR nu propune schimbări în construcția instituțională cu impact asupra integrării romilor și nici în mecanismele de monitorizare și evaluare, mecanism care și-a dovedit ineficiența în anii anteriori.</p> <p>Resurse financiare alocate implementării Planului Național de Acțiune</p>

4.3. Succese și eșecuri: Ungaria

Succese	Eșecuri
<p>Reabilitarea urbană pentru abordarea proceselor de segregare</p> <p>Inovare în educația inclusivă: copiii dezavantajați obțin prețuri reduse sau mese și manuale școlare gratuite</p> <p>Unele „bune” practici: elemente de adaptabilitate și viziune strategică accentuând direcțiile educaționale prin asigurarea unui acces mai ușor la educația pre-</p>	<p>Au fost lansate intervenții contradictorii în mod explicit iar acestea nu vor sprijini obiectivele NSIS</p> <p>Abordare pe termen scurt a NSIS</p> <p>Lipsa finanțării și discontinuitate în cadrul instituțional dar și în cel de reglementare.</p> <p>Astfel de servicii nu ajung la mulți copii cu vârste sub cinci ani înscriși în educația publică</p>

Succese	Eșecuri
școlară și modelarea cunoștințelor privind alegerea "greșită" a școlii (în doar câteva orașe)	Practici bune cu impact scăzut Resurse financiare alocate după 2008: tăieri severe & calitatea scăzută a de serviciilor sociale furnizate la nivel local Evidența rezultatelor bazată pe targetarea non-etnică a fondurilor UE

4.4. Succese și eșecuri: Italia

Succese	Eșecuri
<p>Cooperative sociale capabile să ofere locuri de muncă, să reglementeze situațiile de muncă nedeclarată sau ifnormală, și să susțină un standard decent de viață (mai puțin după criza economică)</p> <p>Fondul Social European (regiunile Calabria, Campania, Puglia, Sicilia)</p> <p>Fondul European de Dezvoltare Regională</p> <p>Programul General de Solidaritate și Management al Fluxurilor de Migrație</p> <p>Dezvoltare instituțională</p> <ul style="list-style-type: none">- Camera de control interministerială pentru ghidarea procesului de integrare / incluziune de-a lungul timpului- Biroul Național împotriva discriminării rasiale	<p>Legătură slabă între politicile naționale destinate romilor și reglementările UE în termeni de politici și finanțare pentru incluziunea socială în afara Decadei</p> <p>Italia nu face parte din Decadă</p> <p>Insuficientă capacitate de absorbție a fondurilor la nivel guvernelor locale</p> <p>Strategia Națională de Incluziune a Romilor este încă departe de a fi suficient implementată</p> <ul style="list-style-type: none">- Soluțiile de locuire sunt încă inadecvate în majoritatea regiunilor- Măsurile orientate spre romi tind să fie exclusive- Inițiativele autorităților locale nu sunt încă fundamentate și lipsește monitorizarea rezultatelor <p>Largă răspândire a limbajului discriminatoriu împotriva romilor utilizat în media și de către politicieni.</p>

4.5. Succese și eșecuri: România

Succese	Eșecuri
<p>Mediatori școlari introduși în școlile cu procent mare de copii aparținând minorității rome</p> <p>Mediatori sanitari introduși în localitățile cu peste 500 de locuitori aparținând minorității romilor</p> <p>Inițiativele remediale: "Școală după școală" și „A doua șansă”.</p> <p>Rețeaua inspectorilor, profesorilor pentru limba și istoria romani</p> <p>Măsuri afirmative. Locuri speciale în licee și universități pentru elevii și studenții romi</p> <p>Implicarea actorilor instituționali interesați</p> <p>Existența cadrului instituțional la nivel național, regional și local</p> <p>Resurse financiare (PHARE și ulterior ESF, co finanțare națională).</p> <p>Mecanisme de consultare în elaborarea Strategiilor Naționale pentru Incluziunea romilor (2001, 2011).</p> <p>Proiecte FSE implementate (inclusiv de ANR)</p>	<p>Ineficiență în abordarea integrată în proiectele FSE (nivel scăzut al romilor instruiți față de ținta propusă)</p> <p>Lipsa unui fond național adresat ONG-urilor</p> <p>Management birocratic al programelor post aderare care a blocat vigilența ONG-urilor în procesul de monitorizare a impactului acestor programe asupra minorității romilor</p> <p>Tratarea minorității rome ca fiind o problemă socială</p>

4.6. Succese și eșecuri: Serbia

Succese	Eșecuri
<p>Impactul măsurilor destinate romilor în domeniul ocupare și educație.</p> <p>- Conform raportului de evaluare din 2007 programele de ocupare au avut cel mai bun impact. Al doilea domeniu în care s-a înregistrat cel mai bun impact este în educație.</p> <p>-</p> <p>2005 - coordonatori romi</p> <p>Asistenții romi</p> <p>Stabilirea cadrelor legal și strategic</p> <p>Structuri instituționale pentru coordonare și monitorizare</p> <p>2003 Fondul Național pentru Inovație</p> <p>Fonduri naționale alocate</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2008 coordonatori romi în 20 de autogovernări locale • 2008 opt municipalități – documentație de planificare pentru 10 așezări rome • mediatori romi • măsuri afirmative în domeniul ocupare <p>Birou pentru Incluziunea romilor în regiunea Voivodina</p>	<p>Fonduri insuficiente alocate pentru</p> <ul style="list-style-type: none"> • implementare • monitorizarea proiectelor de succes <p>Cadrul de politici cuprinzător și holistic</p> <p>Date dezagregate despre romi</p> <p>Structură eficientă de monitorizare</p> <p>Perspectiva de gen în politicile adoptate</p> <p>Participarea romilor la procesul de elaborare, implementare, monitorizare și evaluare a politicilor publice ce îi privesc.</p> <p>Romii nu sunt incluși ca beneficiari măsurabili în politicile mainstream</p> <p>Din 2012 lipsa sprijinului politic</p> <p>Coordonare instituțională</p> <p>Lipsa capacității pe monitorizare și evaluare a politicilor publice</p> <p>Programele de locuire</p>

CAPITOLUL V. REFORMAREA PROGRAMELOR VIITOARE

Raportul s-a concentrat pe identificarea celor mai bune practici în ceea ce privește programele de finanțare adresate problemelor romilor implementate cu fonduri UE, regionale sau naționale în țările proiectului PAIRS.

Țările Europei de Sud Est analizate se confruntă cu diferite lipsuri în ceea ce privește procesul de incluziune a romilor:

- lipsa unor măsuri care să se adreseze problemelor sociale specifice cu care se confruntă romii vulnerabili în ciuda măsurilor comune adoptate de fiecare țară în ocupare, educație, locuire și sănătate,
- sisteme instituționale rigide și care ar putea fi mai bine valorificate,
- corelarea insuficientă a diferiților actori instituționali cu responsabilități în domeniu ar putea sprijini îmbunătățirea condițiilor de viață ale romilor,
- cunoștințe insuficiente despre cultura romilor în abordarea minorității romilor și răspunsul la problemele lor sociale,
- diferențe dintre mentalitatea publică și stereotipuri în comparație cu măsurile de politică publică și potențialul sprijin al populației în adoptarea lor,
- resurse financiare insuficiente alocate pentru implementarea Strategiilor Naționale pentru Incluziunea romilor, inclusiv Planurile Naționale de Acțiune
- lipsa coordonării reale a resurselor disponibile în ciuda angajamentelor politice asumate,
- capacitate scăzută de acces la fondurile private de la donatori
- surse de informații demne de încredere privind populația romă (dimensiune, impactul programelor)
- discrepanțe în comunicare pe două direcții:
 - în comunitățile romi, despre drepturile și datoriile lor în calitate de cetățeni

- populație: campanii publice de informare și conștientizare despre romi
- decalaje în participare reală a romilor la procesul de luare a deciziilor

Condițiile cheie pentru măsuri viitoare referitoare la îmbunătățirea situației romilor includ:

- angajament pe termen lung,
- responsabilități financiare pe termen lung și măsurabile pentru angajamentele politice concentrate pe incluziunea romilor,
- mecanism financiar de sprijin descentralizat (guverne locale),
- informații publice disponibile despre și pentru incluziunea socială a romilor,
- mecanism de cooperare eficientă între părțile interesate corespunzătoare,
- mecanisme durabile naționale și internaționale de interschimbare reciprocă de jos în sus și de sus în jos a politicilor și bunelor practici privind incluziunea romilor.

Recomandările noastre pentru țările din Europa de Sud-Est analizate în cadrul proiectului PAIRS sunt:

- o mai bună coordonare între abordarea *mainstream* și *targeting* care vizează incluziunea romilor
- îmbunătățirea coordonării instituționale la nivel orizontal între părțile interesate responsabile și la nivel vertical între nivelul central și cel local
- o mai bună privire de ansamblu și coordonare a resurselor umane și financiare alocate din fondurile naționale și internaționale și de la donatori
- îmbunătățirea mecanismelor de evaluare, monitorizare și raportare
- creșterea încrederii în romii din instituțiile publice
- împuternicirea comunităților rome (cu alte cuvinte, nu se poate face nimic pentru romi fără romi!)

BIBLIOGRAFIE

Abdikeeva, A. (2005). *Roma Poverty and the Roma National Strategies: the Cases of Albania, Greece and Serbia*, Minority Rights Group International www.minorityrights.org

Baev, Momchil; Lomeli, Jose (2013). *Bulgaria – country report*, Project for the active integration inclusion of Roma in the South East Europe (PAIRS), AMAPIPE Center for interethnic dialogue and tolerance

Bodewig, C.; Arnhold, N.; Linden, T.; Dulitzky, D.; Kosko, S.; Torracchi, F. (2010). *Roma Inclusion: An Economic Opportunity for Bulgaria, Czech Republic, Romania and Serbia – policy note*, World Bank, Human Development Sector Unit, Europe and Central Asia Region

http://siteresources.worldbank.org/INTROMA/Resources/Roma_Inclusion_Economic_Opportunity.pdf

McGregor, A.; Sutherland, V. (2012). *Final Synthesis Report on Social Inclusion*, ESF Expert Evaluation Network

http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=701&langId=en&internal_pageId=619&moreDocuments=yes&tableName=INTERNAL_PAGES

Holmström, L.; Karlbrink, L. (2001). *United Nations Human Rights Fact Sheets, no. 1-27*, 7th edition, The Raoul Wallenberg Institute Human Rights Library, Lund, Sweden

Ionescu, Mariea.; Cace, Sorin (2000). *Best practices in Roma Communities*, Agency for Community Development Impreuna

Ionescu, Mariea, 2013, *Raport de evaluare a programelor naționale finanțate de Uniunea Europeană pentru incluziunea romilor în România*, Proiect pentru integrarea / incluziunea activă a romilor în Europa de Sud-Est (PAIRS)

Ionescu, Serban, (2013). Cuvânt înainte in Ionescu, S. (ed.) *Tratat de reziliență asistată*, Editura Trei, București, p. 21

Knežević, A. (2013). Demographic Characteristics of Roma Population in Belgrade as an Indicator Of Their Social Integration, *Revista Română de*

Geografie Politică [Romanian Review of Political Geography], Year XV, no. 1, May 2013, pp. 43-55,

<http://rrgp.uoradea.ro/art/2013-1/05-RRGP-257-Knezevic.pdf>

Mariotti, Laura, (2013). *Italy – country report*, Project for the active integration / inclusion of Roma in the South East Europe (PAIRS)

Ringold, D.; Orenstein, M.; Wilkens, E. (2005). *Roma in an Expanding Europe: Breaking the Poverty Cycle*, World Bank

http://siteresources.worldbank.org/EXTROMA/Resources/roma_in_expanding_europe.pdf

Preoteasa, Ana Maria (2012). *Standardul de viață al minorității rome – între europenizare și precaritate [Life standard of Roma minority – between Europeanisation and precarity]*, paper presented at international conference European Sociology> new challenges and opportunities, 27-29. of September, 2012, Oradea, Bucharest (2012). Bulgaria, Country factsheets

http://ec.europa.eu/justice/newsroom/discrimination/news/120523_en.htm

Bulgarian Government Year *National Roma Integration strategy of the Republic of Bulgaria (2012-2020)*.

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_bulgaria_strategy_en.pdf

Decade of Roma Inclusion (2013). *Recommendations of the Youth Conference to the Governments*

http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9282_file1_recommendations-roma-youth.pdf

European Commission, (ny). *EU Platform for Roma Inclusion Frequently asked questions*, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-795_en.htm

European Commission (2011). *An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:EN:PDF>

European Commission (2012a). *National Roma Integration Strategies a first step in the implementation of the EU Framework*

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_nat_integration_strategy_en.pdf

European Commission (2012b). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Commission staff working document accompanying the document National Roma integration strategies: a first step in the implementation of the EU Framework*

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/swd2012_133_en.pdf

European Union Minorities and Discrimination Survey (2009a). *Data in Focus Report: Roma* European Union Agency for Fundamental Rights,

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/413-EU-MIDIS_ROMA_EN.pdf

European Union Minorities and Discrimination Survey (2009b). *Main results*, European Union Agency for Fundamental Rights,

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/664-eumidis_mainreport_conference-edition_en_.pdf

European Union Minorities and Discrimination Survey (2009c). *Data in Focus Report: minorities as victims of crime*, European Union Agency for Fundamental Rights, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2012-eu-midis-dif6_0.pdf

European Union Agency for Fundamental Rights (2011). *Fundamental rights: challenges and achievements in 2011*. Annual Report 2011

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2211-FRA-2012_Annual-Report-2011_EN.pdf

European Union Agency for Fundamental Rights, United Nations Development Programme Bratislava (2012). *The situation of Roma in 11 EU Member States- survey results at a glance*

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2099-FRA-2012-Roma-at-a-glance_EN.pdf

Housing Center, Belgrade (2013). *Serbia – country report*, Project for the active integration / inclusion of Roma in the South East Europe (PAIRS)

Hungary (2011). Country factsheets

http://ec.europa.eu/justice/newsroom/discrimination/news/120523_en.htm

Project for the active integration / inclusion of Roma in the South East Europe (2013a). *Albania – country report*,

Project for the active integration / inclusion of Roma in the South East Europe, (2013b). *Hungary – country report*, Italy, 2012, Country factsheets

http://ec.europa.eu/justice/newsroom/discrimination/news/120523_en.htm
Romania, (2011). Country factsheets

http://ec.europa.eu/justice/newsroom/discrimination/news/120523_en.htm
Tomiță, M. (2013). Societal resilience of vulnerable groups, in Tomiță, M. (ed.) Social control and vulnerable groups, SPECTO 2013, Timișoara, pp. 45-48

United Nations, (1948). Universal Declaration of Human Rights in Göran, M.; Gudmundur, A., (eds), (1997). *The Raoul Wallenberg Compilation of Human Rights Instruments*, The Raoul Wallenberg Institute Human Rights Library, Lund, Sweden, Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands

United Nations Development Programme, World Bank, European Commission (2011a). *Regional Roma survey – Albania*

<http://europeandcis.undp.org/data/show/D69F01FE-F203-1EE9-B45121B12A557E1B>

United Nations Development Programme, World Bank, European Commission (2011b). *Regional Roma survey – Bulgaria*

<http://europeandcis.undp.org/data/show/D69F01FE-F203-1EE9-B45121B12A557E1B>

United Nations Development Programme, World Bank, European Commission (2011c). *Regional Roma survey – Hungary*

<http://europeandcis.undp.org/data/show/D69F01FE-F203-1EE9-B45121B12A557E1B>

United Nations Development Programme, World Bank, European Commission (2011d). *Regional Roma survey – Italy*

<http://europeandcis.undp.org/data/show/D69F01FE-F203-1EE9-B45121B12A557E1B>

United Nations Development Programme, World Bank, European Commission (2011e). *Regional Roma survey – Serbia*

<http://europeandcis.undp.org/data/show/D69F01FE-F203-1EE9-B45121B12A557E1B>

United Nations Development Programme, World Bank, European Commission (2011f). *Regional Roma survey – Romania*

<http://europeandcis.undp.org/data/show/D69F01FE-F203-1EE9-B45121B12A557E1B>

World Bank (2012a). *Towards and equal start: closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*

http://siteresources.worldbank.org/EXTROMA/Resources/RomaECD_FinalReport.pdf

World Bank (2012b). *Reducing vulnerability and promoting the self-employment of Roma in Eastern Europe through Financial Inclusion*

http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2012/09/06/000333037_20120906002654/Rendered/PDF/723310WP0P127200financialinclusion.pdf

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-795_en.htm

<http://www.ohchr.org>

<http://www.romadecade.org/about-the-decade-decade-in-brief#>

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/good_practices/1-specialised%20bodies/sb_italy_EN.asp